

U R Z Ą D W O J E W Ó D Z K I
w Białej Podlaskiej

**Kompleksowy program ochrony
środowiska
województwa białkopodlaskiego
na lata 1976-1990**

Biała Podlaska

czerwiec

1976

URZĄD WOJEWODZKI
W BIAŁEJ PODLASKIEJ

KOMPLEKSOWY PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA

WOJEWODZTWA BIAŁSKOPODLASKIEGO

NA LATA 1976 - 1990

Opracował:

mgr J. Koncerewicz

BIAŁA PODLASKA CZERWIEC 1976 r.

S p i s t r e ś c i

I	Wprowadzenie	str	1
II	Charakterystyka województwa białskopodlaskiego	"	2
	1. Ludność w miastach	"	3
	2. Podstawowe gałęzie przemysłu	"	5
III	Społeczno-gospodarczy rozwój województwa	"	8
	1. Rozwój produkcji zwierzęcej	"	8
	2. Intensyfikacja produkcji pasz	"	10
	3. Ochrona roślin	"	11
	4. Rozwój przemysłu	"	12
	5. Główne kierunki rozwoju przemysłu	"	12
	6. Ochrona środowiska	"	14
	7. Gospodarka komunalna	"	15
IV	Ochrona roślin a zagrożenie środowiska naturalnego	"	16
	1. Społeczeństwo musi znać prawdę	"	16
	2. Wnioski i zamierzenia	"	19
V	Ocena aktualnego stanu środowiska w województwie	"	20
	1. Aktualny stan wód	"	20
	2. Ujemne zjawiska	"	24
	3. Charakterystyka zasobów wód powierzchniowych	"	25
	4. Charakterystyka zasobów wód podziemnych	"	27
	5. Charakterystyka zasobów wodnych na tle potrzeb	"	27
	6. Straty gospodarcze spowodowane zanieczyszczeniem wód		28
	7. Środki zaradcze w zakresie ochrony wód	"	29
	8. Generalne kierunki zmian w środowisku w zakresie ochrony wód	"	31
	9. Kierunki działania i przedsięwzięcia w zakresie wód podziemnych	"	32
	10. Potrzeby w zakresie systemu kontroli jakości wód	"	33
	11. Postulaty w sprawach organizacyjnych i prawnych	"	33
VI	Działanie w zakresie usuwania unieszkodliwiania i wykorzystania odpadów komunalnych, przemysłowych i przedmiotów zużytych	"	35
	1. Ogólna charakterystyka odpadów komunalnych	"	35
	2. Unieszkodliwienie opadów ściekowych	"	38
	3. Wstępna ocena stanu i potrzeb w zakresie usuwania i unieszkodliwiania nieczystości miejskich	"	38
	4. Inne proponowane metody unieszkodliwiania opadów	"	40
	5. Postawowe założenia przy projektowaniu wysypisk	"	41
	6. Ogólna charakterystyka odpadów przemysłowych	"	42

7. Postawowe środki zaradcze	str	44
8. Program poprawy	"	44
VII Ochrona powietrza atmosferycznego	"	46
1. Powietrze atmosferyczne i jego skład	"	46
2. Źródła i rodzaje zanieczyszczeń powietrza	"	46
3. Aktualny stan zanieczyszczeń powietrza	"	47
4. Środki oddziaływania zanieczyszczeń powietrza	"	49
5. Środki zaradcze do ochrony atmosfery	"	50
6. Główne kierunki działania	"	51
VIII Ochrona przed hałasem i wibracją	"	52
1. Charakterystyka warunków akustycznych	"	52
2. Zjawiska ujemne	"	53
3. Środki zaradcze i główne kierunki działania	"	54
4. Postulaty w sprawach organizacyjnych i prawnych	"	55
IX Ochrona przyrody na terenie województwa	"	57
1. Strefy ochronne krajobrazu	"	57
2. stan istniejący	"	57
3. Rezerваты	"	58
4. Zamierzenia realizacyjne	"	60
5. Parki krajobrazowe	"	60
6. Stan istniejący	"	61
7. Parki miejskie i wiejskie	"	62
8. Pomniki przyrody	"	62
9. Ogólna charakterystyka	"	62
10. Stan istniejący	"	63
X Ochrony gleby	"	65
1. Ogólna charakterystyka	"	65
2. Erozja gleb	"	66
3. Zatrucie gleb	"	67
4. Pomniejszanie ogólnej powierzchni gleb	"	68
5. Wnioski i zamierzenia	"	68
XI Ochrona krajobrazu	"	70
1. Typy i rodzaje krajobrazów	"	70
2. Formy i kierunki ochrony krajobrazu	"	71
3. Krajobrazy leśne i rolne	"	73
4. Krajobrazy obszarów przemysłowych	"	73

XII	Ochrona zdrowia ludzkiego	str	75
	1. Oceny aktualnego stanu zdrowia ludności	"	75
	2. Rozwój kadr medycznych	"	76
	3. Opieka zdrowotna	"	78
	4. Postawowa opieka zdrowotna	"	78
	5. Specjalistyczna opieka zdrowotna	"	79
	6. Opieka nad matką i dzieckiem	"	80
	7. Przemysłowa służba zdrowia	"	81
	8. Rehabilitacja lecznicza i zawodowa	"	81
	9. Opieka społeczna	"	82
XIII.	Ochrona zasobów leśnych	"	83
	1. Ogólna charakterystyka	"	83
	2. Ochrona świata roślinnego	"	84
	3. Środki zaradcze i kierunki działania	"	85
XIV.	Nadzór i kontrola środowiska	"	86

W P R O W A D Z E N I E

Idee ochrony środowiska człowieka zrodziły się przed 10-tkami lat. Działanie na rzecz ochrony środowiska nosiły wówczas charakter indywidualny, bowiem zasoby środowiska i możliwości ich ochrony na kuli ziemskiej były tak duże, że wystarczyły na czerpanie z nich przez długi okres czasu bez ograniczeń. Droga dotychczasowego rozwoju bazowała na ujarzmieniu środowiska i podporządkowaniu go celom ekonomicznym. Stosunkowo nie dawno społeczeństwa zaczęły dostrzegać i uświadamiać sobie, że zasoby naturalne na ziemi nie są nieograni- czone i przy osiągniętym rozwoju techniki związanej z intensywną eksploatacją zasobów środowiska naturalnego, konieczne jest zapewnie- nie racjonalnego gospodarowania tymi zasobami.

Intensywny rozwój społeczno-gospodarczy spowodował, że problem ochrony środowiska we wszystkich uprzemysłowionych krajach świata występuje z coraz większą ostrością. Ostrzeganiem stały się katakli- zmy zarejestrowane w niektórych ośrodkach przemysłowych na świecie.

Humanistyczne treści ochrony środowiska determinują odpowiednio wysoką jej rangę w społeczeństwie socjalistycznym, w którym istnieją odpowiednie warunki umożliwiające podejmowanie działań na rzecz kształtowania i ochrony środowiska, pozostających zgodnie z aktualnym perspektywicznym interesem społecznym.

Zasada powyższa pozostaje naczelną dziedziną polityki partii i rządu w podejmowaniu decyzji w zagadnieniach dotyczących ochrony środowiska.

VI-ty Zjazd PZPR wytyczając drogę dalszego rozwoju kraju, określił ochronę i kształtowanie środowiska jako integralną część bieżącej i długofalowej polityki społeczno-gospodarczej.

W Uchwale Zjazd zalecił opracowanie koncepcji wieloletniego programu ochrony środowiska i przedstawienie go do szerokiej społecznej dyskusji. Do realizacji tego zadania Prezes Rady Ministrów powołał Zespół Ekspertów, który przygotował kompleksowy program ochrony i kształtowania środowiska w Polsce do 1990 roku.

W opracowaniu Zespołu Ekspertów dokonano w sposób kompleksowy oceny stanu i rozwoju środowiska, zarówno prognozy jego zmian oraz program działania dla poprawy jakości środowiska.

Część wysuniętych wniosków jest bieżąco realizowana przez resorty i nowopowołane województwa.

Wychodząc z założenia, że ochrona środowiska i kształtowaniu środowiska stanowią warunek dynamicznego i harmonijnego rozwoju gospodarczego Polski. Sejm Ustawą z dnia 29.III.1972r. powołał naczelny organ administracji państwowej w postaci Ministerstwa Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska dla koordynacji i kierunkowania całokształtu zagadnień związanych z ochroną środowiska w Polsce.

Zakres działania Ministerstwa, zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 20.VI.1972r. poza zagadnieniami ochrony wód i powietrza przed zanieczyszczeniem objęte zostały takie zagadnienia jak: ochrona zieleni, unieszkodliwienie i zagospodarowanie odpadów oraz ochrona przed hałasem i wibracją.

W wykonaniu powyższych aktów prawnych nastąpiła reorganizacja terenowych organów ochrony wód i powietrza i rozszerzenie zakresu ich obowiązków i uprawnień.

W styczniu 1972 roku utworzono Instytut Ochrony Środowiska któremu powierzono rolę jednostki wiodącej oraz koordynację prac naukowobadawczych w zakresie ochrony i kształtowania środowiska. Instytut ten łącznie z pełnym zakresem działania wszedł obecnie w ramy nowopowołanego Instytutu Kształtowania Środowiska. Podjęto pracę nad nowelizacją względnie przygotowaniem nowych aktów prawnych regulujących zagadnienia objęte zakresem działania Ministerstwa Administracji-Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska. Prowadzi się prace nad nowelizacją ustawy o ochronie powietrza, ustawy - Prawo Wodne, ustawy o ochronie przyrody, ochronie zieleni i krajobrazu, oraz nad przygotowaniem ustawy o ochronie środowiska i o zwalczaniu hałasu i wibracji.

Nastąpiła intensyfikacja współpracy międzynarodowej w zakresie ochrony środowiska, zamierzająca do integracji poczynąń w prowadzeniu działalności badawczej, rozwijaniu techniki innych środków ochrony środowiska. Wyrazem tego jest aktywny udział Polski w opracowaniu i realizacji uchwalonego na 69 posiedzeniu Komitetu Wykonawczego RWPG programów współpracy w dziedzinie ochrony środowiska i związanego z tym racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych do 1980 roku. Umocnieniu ulega pozycja i prestiż Polski w światowym systemie ochrony środowiska dzięki aktywnej roli we współpracy międzynarodowej. Polska jest członkiem

Rady Zarządzającej Programem Ochrony Środowiska UNEP. Kraj nasz bierze czynny udział w pracach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie oraz Europejskiej Komisji Gospodarczej w dziedzinie ochrony środowiska.

Realizacja polityki ochrony środowiska w Polsce odbywa się w klimacie ogólnospołecznej aprobaty. Jest to nie tylko przejawem działalności administracyjnej, gospodarczej i naukowej lecz także szerokiej działalności administracyjnej, gospodarczej i naukowej lecz także szerokiej działalności politycznej i wychowawczej.

II CHARAKTERYSTYKA WOJEWÓDZTWA BIALSKOPODLASKIEGO

Województwo Bialskopodlaskie zajmuje obszar 5.353 km², co stanowi 1,7 % powierzchni kraju. Pod względem wielkości powierzchni województwo znajduje się na 31 miejscu wśród 49 wojew. w kraju. Ludność województwa według stanu na dzień 31.XII.1975r. wynosiła 280,4 tys. osób, w tym 143,8 tys. kobiet /0,8% ludności kraju/. Pod względem wielkości zaludnienia województwo zajmuje 43 miejsce w kraju. Przeciętna gęstość zaludnienia wynosi 52 osoby na 1 km², przy krajowym 108 osób. W skład województwa wychodzi 6 miast i 32 gminy. W miastach zamieszkuje 72,1 tys. osób, co stanowi 24,6% ogółu ludności województwa.

1. Ludność w miastach:

- Biała Podlaska	31,763	osób
- Międzyrzec Podl.	13,108	"-
- Radzyń Podlaski	10,158	"-
- Parczew	7.787	"-
- Łosice	4.833	"-
- Terespol	4.314	"-

Województwo bialskopodlaskie sąsiaduje na:

- północy z województwem białostockim,
- południu z województwami: chełmskim i lubelskim,
- wschodzie rzeka Bug na odcinku długości 183 km. stanowi wschodnią i północno-wschodnią granicę województwa, /ZSSR/
- zachodzie z województwem siedleckim.

Województwo posiada następujące bogactwa naturalne: złoża mineralne, lasy, wody i gleby. We wszystkich dzielnicach naszego województwa są mniejsze lub większe zasoby a przede wszystkim: surowce okrzewane, surowce ilaste, złoża kredy piaszczystej i węgla kamiennego w południowej części naszego województwa:
/ 3 gminy Siemień, Parczew, Dębowa Kłoda /

-- chełmsko -- lubelskiego zagłębia węglowego.

Dominującym działem gospodarki województwa jest rolnictwo. Powierzchnia użytków rolnych wynosi 375 tys.ha tj.2% udziału województwa w kraju. Z tego:

- grunty orne269,278 ha - 71,8% użytków rolnych
- sady 4,321 ha - 1,2% - " -
- łąki 77,441 ha - 20,6% - " -
- pastwiska 23,967 ha - 6,4% - " -

Z pozostałego arealku dość dużą powierzchnię zajmują grunty pod lasami i zadrzewieniami w ilości 117,850 ha co stanowi 21% ogólnej powierzchni.

Zdecydowana większość użytków rolnych bo aż 352,3 tys.ha /93,9%/ całości, a 2,3% udziału krajowego znajduje się w posiadaniu rolników indywidualnych. Pozostała część 23 tys.ha przypada na sektor gospodarki uspołecznionej w tym:

- Państwowe Gospodarstwa Rolne ----- 13,010 ha użytków rolnych/3,5% ogólnej powierzchni użytków rolnych/
- Rolnicze Sp-łnie Produkcyjne 1,825 ha/0,5% ogółu pow. użytków rolnych/
- Kółka Rolnicze ----- 3,011 ha"0,8% ogółu pow. użytków rolnych/
- inne jednostki państwowe ----- 4,817 ha/1,3% ogółu pow. użytków rolnych/

Rolnictwo naszego województwa nie posiada dobrych warunków do produkcji rolnej, ponieważ 80% gleb to gleby IV i V klas a 10% -to gleby klasy VI i VIz.

Przewaga gleb słabszych i bardzo słabych powoduje że w strukturze zasiewów największy udział mają zboża zajmując 63% oraz ziemniaki - 25%. Ze zbóż najwięcej uprawia się żyto i owies.

Województwo posiada natomiast dobre warunki sprzyjające rozwojowi produkcji zwierzęcej. Wskazuje na to przede wszystkim duży udział użytków zielonych w areale użytków rolnych wynoszących 27%, których znaczna część położona jest w rejonie kanału Wieprz-Krzna.

W 1975 roku obsada pogłowia bydła na 100 ha użytków rolnych wyniosła 56,0 sztuk /kraj - 69,0 sztuk/owiec - 34,3 sztuk /kraj - 16,5 sztuk/,obsada trzody chlewnej na 100 ha gruntów ornych - 201,6 sztuk /kraj - 144,2/. Tak więc obsada trzody chlewnej i owiec stawia województwo białskopodlaskie na czołowym miejscu w kraju

Zatrudnienie w rolnictwie w województwie białskopodlaskim wynosi 116,2 tys. osób. Z tego na gospodarke uspołecznioną przypada 6,4 tys. osób,

Podstawowe kierunki rozwoju rolnictwa to:

- hodowla bydła rasy nizinnej czarno-białej oraz trzody chlewnej,
- produkcja pasz
- produkcja ogrodnicza

2. Podstawowe gałęzie przemysłu:

- przemysł włókienniczy
- przemysł meblarski
- przemysł metalowy
- przemysł rolno-spożywczy

Do większych zakładów należy zaliczyć:

- Zakłady Przemysłu Wełnianego "Bławena" w Białej Podlaskiej, które wytwarzają 3,5 % produkcji krajowej tkanin wełnianych i wełno-podobnych,
- Eksportowe Zakłady Przetwórstwa Warzywnego w Terespolu n/B,
- Białskie Fabryki Mebli w Białej Podlaskiej - produkcją 1,3% produkcji krajowej mebli. W bieżącej 5-Latce przewiduje się dalszą rozbudowę tych zakładów,
- Podlaskie Zakłady Metalowe
- Międzyrzeckie Zakłady Mechanizacji Budownictwa "ZREMB" w Międzyrzecu Podlaskim. Aktualnie Zakłady te są w rozbudowie,
- Zakłady Jajczarsko-Drobiarskie w Międzyrzecu Podlaskim,
- Sp-łnia Szczecińskiarsko-Szczotkarska w Międzyrzecu Podlaskim,
- Huta Szkła "Odrodzenie" w Parczewie

W budowie znajduje się Kombinat Maszyn Budowlanych "Bumor" w Łosicach, który zostanie przekazany do eksploatacji w b.r.

W pionie CSO modernizowane będą zakłady Przetwórstwa Warzywnego w Radzyniu Podlaskim, Białej Podlaskiej, Sarnakach.

W roku bieżącym przewiduje się rozpoczęcie budowy Fabryki Armatury Przemysłowej "FAP" i Fabryki Domów w Białej Podlaskiej.

Duże znaczenie dla wymiany międzynarodowej wschód - zachód ma również suchy port przeładunkowy w Małaszewiczach. Sieć dróg kołowych i kolejowych województwa jest stosunkowo słabo rozwinięta. Na 100 km² przypada 4,3 km linii kolejowych oraz 32 km dróg o twardej nawierzchni. Przez teren województwa przechodzi szlak komunikacyjny o znaczeniu międzynarodowym trasa E-8.

W miastach województwa białskopodlaskiego korzysta z

sieci wodociągowej i kanalizacyjnej 20,8 tys. mieszkańców. Długość sieci wodociągowej - 44,9 km, sieci kanalizacyjnej - 24,4 km. Ogółem² sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w miastach korzysta 28,9 % ludności.

Handel detaliczny dysponuje 1,146 sklepami, w tym 376 w miastach. Powierzchnia użytkowa sklepów w miastach na 1000 mieszkańców przypada 258 m², na wsi - 159 m². Wiele sklepów, szczególnie na wsi, mieści się jeszcze w lokalach wynajętych lub wymagających gruntownej modernizacji.

Sieć gastronomiczna - otwarta liczy 73 zakłady o 4,999 miejscach konsumpcyjnych, z tego na miasta przypada 31 a na wieś 42 zakłady. Liczba miejsc konsumpcyjnych na 1000 mieszkańców w województwie wynosi 18, podczas gdy średnia krajowa wynosi ponad 29. W takiej sytuacji gastronomia nie jest w stanie w sposób właściwy pełnić swojej funkcji żywieniowej i jej udział w żywieniu ludności jest nieznaczny. Również sieć placówek żywienia przyzakładowego jest bardzo szczupła i nie wystarczająca w stosunku do potrzeb.

Działalność oświatowo-wychowawczą w województwie prowadzi 200 szkół podstawowych, 17 zbiorczych szkół gminnych, 15 liceum ogólnokształcących, 66 szkół zawodowych, 74 przedszkola i 2 żłobki, 104 biblioteki, 19 domów kultury, 21 kin, 15 świetlic, 171 klubów, 442 punkty biblioteczne i 3 muzea. Ze szkół wyższych wymienić należy Filię Akademii Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej oraz punkt konsultacyjny Akademii Rolniczej w Lublinie.

Działalność usługową w zakresie służby zdrowia prowadzi 5 Zespołów Opieki Zdrowotnej o 1,127 łóżkach obejmujących szpital w Radzynie Podlaskim, w Parczewie, Łosicach, Międzyrzecu Podlaskim Szpital dla Nerwów i Psychiatrycznie Chorych w Suchowoli i Woj. Szpital Zespolony pełniący jednocześnie funkcję ZOZ, 42 ośrodki zdrowia, 16 przychodni lekarskich, 8 izb porodowych, 9 punktów felczerskich, 1 dom opieki społecznej, 5 punktów krwiodawstwa, 5 aptek szpitalnych, 2 Zawodowe Szkoły Medyczne w Białej Podlaskiej i Radzynie Podlaskim, Wojewódzka Kolumna Transportu Sanitarnego, 4 kolumny rejonowe transportu sanitarnego, Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna i 5 terenowych stacji sanitarno-epidemiologicznych.

Ogółem w służbie zdrowia pracuje 221 lekarzy, 66 dentystów. 852 osób średniego personelu, w tym 656 pielęgniarek i położnych i 95 farmaceutów zatrudnionych w 30 aptekach województwa.

Województwo posiada 42 zakładowe ośrodki wypoczynkowe o 3.068 miejscach noclegowych - sezonowych. Ośrodki te są położone w takich miejscowościach jak: Białka k/Parczewa, Serpelice, Kózki Mierzwiце i Neple.

Działalność w zakresie kultury fizycznej, turystyki i rekreacji prowadzą: Wydział Kultury Fizycznej i Turystyki, Kuratorium Oświaty i Wychowania, ośrodki sportu i rekreacji w Białej Podlaskiej, Radzyniu Podlaskim, Łosicach, Parczewie, Terespolu, Międzyrzecu Podlaskim. Ponadto na terenie województwa znajduje się kamping w Kobylanach o 25 miejscach noclegowych, 2 pola namiotowe w Białce i Kobylanach, 3 kąpieliska oraz zalew w Łosicach. Z dniem 1 stycznia 1976r. powołane zostały: Woj.Ośrodek Informacji Turystycznej i Woj.Fundusz Turystyki i Wypoczynku. Przewiduje się powołanie w latach 76-80 ośrodków sportu i rekreacji w Komarówce Podlaskiej, Janowie Podlaskim, Łomazach, Wisznicach, Sławatyczach i Piszczacu.

W zakresie przewozów osobowych, działalność transportową na terenie województwa prowadzą:

- Oddział PKS Biała Podlaska z placówką terenową w Łosicach,
 - Oddział PKS Radzyń Podlaski z placówkami terenowymi w Parczewie i Międzyrzecu Podlaskim,
 - Sp-łnia Pracy Transportowo Spedycyjna "Transped" w Lublinie
- W/w jednostki dysponują:
- państwowa komunikacja samochodowa łącznie z 254 autobusami wykonuje tym taborem 1617 kursów dziennie,
 - Sp-łnia "Transped" łącznie z 19 autobusami i na naszym terenie wykonuje 110 kursów dziennie.

Jak z powyższego wynika główny ciężar w zaspokojeniu potrzeb transportowych województwa spoczywa na państwowej komunikacji samochodowej.

Społeczno - gospodrczy rozwój województwa
w latach 1976 - 1980

Nadrzędnym celem społeczno-gospodrczego rozwoju województw od roku 1980 jest uzyskanie przyspieszonego wzrostu gospodarczego przy optymalnym wykorzystaniu warunków rozwoju i zabezpieczenia przez to zmniejszenia dysproporcji w poziomie wyrunków socjalno-bytowych i kulturalnych ludności regionów w porównaniu z innymi województwami.

Rolniczy charakter województwa oraz duża koncentracja użytków zielonych w rejonie kanału Wieprz-Krzna wyznaczają następujące kierunki rozwoju województwa:

- rozwój hodowli trzody chlewnej, bydła szczególnie bukatów oraz owiec - ukierunkowanie na specjalizacje,
- w produkcji roślinnej zakłada się intensyfikację gospodarki na użytkach zielonych, intensyfikację upraw warzyw i owoców oraz roślin przemysłowych i pasz,
- przemysł /obok rolnictwa/ będzie głównym czynnikiem rozwoju społeczno-gospodrczego województwa decydującym o dynamice przemian strukturalnych gospodarki jak i zmianach w poziomie życia ludności.

1. Rozwój produkcji zwierzęcej

Podstawowym zadaniem w rozwoju produkcji zwierzęcej w latach 1976-80 w województwie będzie uzyskanie znacznie większej dynamiki wzrostu pogłowia zwierząt gospodarskich. Ze względu na istniejące warunki, głównym kierunkiem specjalizacji naszego rolnictwa powinien być chów bydła i owiec, a zwłaszcza w rejonie kanału Wieprz - Krzna oraz w gminach posiadających wysoki udział użytków zielonych.

Do roku 1980 bydło winno wzrosnąć o 38,1% i osiągnąć stan 290 tys.sztuk tj.więcej o 24,1 % niż średnia w kraju. W gminach rejonu Kanału Wieprz - Krzna zakłada się wzrost o 63,1% co pozwoli uzyskać obsadę 92 sztuk na 100 ha użytków rolnych.

Wzrost pogłowia bydła w województwie będzie następować we wszystkich sektorach,przy czym największą dynamikę należy osiągnąć w jednostkach uspołecznionych,a zwłaszcza w zespołowych gospodarstwach kółek rolniczych.Do roku 1980 pogłowie bydła w sektorze uspołecznionym powinno wzrosnąć o 115,7 i osiągnąć poziom

30,2 tys.sztuk. Zakładane wyższe tempo wzrostu pogłowia w tym . sektorze wynika z aktualnie niskiej obsady oraz przewidywanego zagospodarowania w bieżącej 5-latce przez jednostki uspołecznione około 50 tys. ha ziemi z gospodarstw indywidualnych.

Pogłowie krów w gospodarce całkowitej powinno osiągnąć stan 109 tys. sztuk w 1980 roku, co oznacza wzrost o 15,7% w stosunku do roku 1975./w kraju 4,1 %/.

Z uwagi na wyższe wymagania bydła mlecznego w zakresie technologii produkcji oraz potrzeba zwiększenia udziału gospodarstw uspołeczniionych w poprawie jakości pogłowia w rolnictwie indywidualnym większość planowanego przyrostu krów koncentrować się będzie w gospodarstwach uspołeczniionych oraz w zespołach rolników i indywidualnych gospodarstwach specjalistycznych.

W pogłowie trzody chlewnej zakłada się osiągnąć w roku 1980 stan 650 tys. sztuk, co pozwoli uzyskać obsadę 173,3 sztuk na 100 ha użytków rolnych. Oznacza to, że w porównaniu do obecnie posiadanego pogłowia nastąpi wzrost o 19,9%/w kraju 10,3%/. Największy wzrost pogłowia trzody chlewnej planuje się w spółdzielniach produkcyjnych - 249,3%, natomiast w gospodarce indywidualnej zakłada się wzrost o 13%. Tak znaczne zróżnicowanie we wskaźnikach wzrostu wynika z dużej ilości przejmowanej ziemi przez gospodarstwa uspołeczniione sektora indywidualnego.

Wykorzystując zainteresowanie rolników oraz dogodne warunki naturalne będzie się w bieżącej 5-latce preformować i udzielać wszechstronnej pomocy w rozwijaniu hodowli owiec. W wyniku tego pogłowie owiec powinno wzrosnąć do 178 tys.sztuk tj.o 38,5% w stosunku do roku 1975, co pozwoli uzyskać obsadę w wysokości 47,5 sztuk na 100 ha użytków rolnych.

Równolegle ze wzrostem pogłowia zwierząt zakłada się dalszy wzrost skupu produktów pochodzenia zwierzęcego. W roku 1980 planuje się skupić 96 tys.ton żywca tj.19,9% więcej niż skupiono w 1975 roku.

Skup mleka w roku 1980 wyniesie 165 mln litrów, co oznacza wzrost o 47,6% w stosunku do roku 1975. Od jednej statystycznej krowy planuje się skupić 1514 litrów mleka wobec 1187 litrów w roku 1975 i stanowić to będzie wzrost o 27,5%.

2. Intensyfikacja produkcji pasz

Kluczowym zadaniem stojącym obecnie przed rolnictwem naszego województwa jest zabezpieczenie niezbędnej bazy paszowej dla potrzeb planowanego wzrostu pogłowia zwierząt gospodarskich. Wynika z tego konieczność intensyfikowania produkcji roślinnej na całej powierzchni użytków rolnych. Znaleźć to powinno odzwierciedlenie zarówno we wzroście plonów roślin jak też zwiększeniu powierzchni upraw wysoko wydajnych roślin pastewnych oraz w racjonalnej gospodarce na użytkach zielonych.

Jak wynika z bilansu paszowego 34-36% zapotrzebowania na jednostki pokarmowe pokrywają zboża i pasze treściwe. Obecnie około 70% produkcji zbóż przeznaczonych jest na cele paszowe. W związku z tym zachodzi potrzeba przyrostu zbiorów w stosunku do produkcji zbóż w 1975 roku o 11 tys. ton w bieżącej 5-letce. Zrealizowanie tego zadania do roku 1980 wymaga utrzymania udziału zbóż w strukturze zasiewów na poziomie 63,1% oraz wzrostu plonów do 30q/ha średnio w województwie. W tym celu przewiduje się zwiększenie powierzchni upraw pszenicy i jęczmienia z 37,7 tys. ha w 1975 roku do 64 tys. ha w 1980 roku.

Warunki przyrodnicze naszego województwa pozwalają znacznie rozszerzyć powierzchnię upraw kukurydzy z przeznaczeniem na produkcję kiszzonek. Powierzchnie jej upraw wzrosnie z 1430 ha w roku 1975 do 7.200 ha w roku 1980.

W bilansie paszowym województwa poważną pozycję stanowią ziemniaki których około 60% produkcji globalnej przeznacza się na pasze. Intensyfikacja produkcji ziemniaków następować będzie poprzez poprawę ich agrotechniki. W wyniku tego w 1980 roku powinniśmy uzyskać plony z wysokości 240q z ha. i będzie to stanowić 14,4% do roku 1975.

Preferować będzie się uprawę buraków cukrowych a zwłaszcza półcukrowych i pastewnych z przeznaczeniem na pasze. Zakłada się, że powierzchnia ich wzrosnie z 1400 ha w 1975r. do 3200 ha w roku 1980, tj. o 228%.

Szczególnego zainteresowania wymaga gospodarka na trwałych użytkach zielonych, ponieważ na tym odcinku istnieją większe rezerwy. Pasy produkowane na użytkach zielonych powinny stanowić podstawową pozycję w żywieniu bydła i owiec, gdyż łąki i pastwiska zajmują w województwie 27% powierzchni użytków rolnych.

3. Ochrona roślin

Rozwój nowoczesnego rolnictwa, którego podstawowym zadaniem jest zabezpieczenie dostatecznych zapasów żywności nie jest dziś możliwe bez intensywnej chemizacji, i uzależniony jest od efektywnego wykorzystania chemicznych środków ochrony roślin. Stosowanie prawidłowych zabiegów ochrony roślin przynosi rolnictwu a jednocześnie gospodarce krajowej duże korzyści. Natomiast stosowanie nieprawidłowe zabiegów bądź pozostawianie niebezpieczonych nawozów na składowiskach, wpływa niekorzystnie na ochronę środowiska.

W roku 1975 na terenie województwa objęło łącznie zabiegami ochrony roślin 235,447 ha upraw. Plan ochrony roślin opracowany na rok 1976 przewiduje objęcie zabiegami ochrony roślin 282,063 ha tj. o 46,616 ha więcej niż wykonano w 1975 roku. Daje to wzrost zadań o 19,8 % . W związku z tym zabezpieczono na rok 1976 następującą ilość środków:

- owadobójcze-pyliste	- 376,7 tys.kg.
- owadobójcze do oprysku	- 78,5 tys.kg.
- grzybobójcze	- 26,3 tys.kg.
- do zimowego oprysku	- 21,3 tys.kg.
- zaprawy	- 14,1 tys.kg.
- chwastobójcze	- 132,0 tys.kg.
- desykanty	- 1,500 tys.kg.
- różne	- 6,650 tys.kg.

Zadania w tym zakresie z roku na rok będą zwiększone. Dlatego, dla osiągnięcia pełnych efektów wykonania zaplanowanych zadań uzależnione jest od należytego przygotowania się jednostek działających na rzecz rolnictwa oraz od właściwej działalności w czasie trwania akcji. Nieprawidłowe stosowanie środków ochrony roślin, bądź składowanie ich i przechowywanie w sposób niewłaściwy może niekorzystanie wpłynąć na stan zdrowia ludzi jak i na ~~ochronę~~ środowisko naturalnego człowieka. Stąd nasuwają się następujące wnioski:

- należy zapewnić prawidłowe przechowywanie chemicznych środków ochrony roślin,
- wybudować pojemniki dla likwidacji niepełnowartościowych środków ochrony roślin w takich miejscowościach jak: Biała Podlaska, Łosiole, Parczew i Radzyń Podlaski,
- zaopatrzyć punkty sprzedaży detalicznej w lekki sprzęt ochronny i odzież ochronną,

- stosowanie zabiegów zlecić jednostkom gospodarki uspołecznionej, posiadającym przeszkoloną obsługę łącznie z badaniami lekarskimi, dopuszczającymi do wykonywania prac chemizacyjnych.

4. Rozwój przemysłu

Tempo rozwoju przemysłu w województwie będzie szybsze od innych działów gospodarki narodowej co podyktowane jest następującymi przesłankami:

- aktualnie bardzo niski stopień uprzemysłowienia województwa,
- zapewnienie miejsc pracy dla przyrastających zasobów sił roboczych,
- pełne wykorzystanie miejscowej bazy surowcowej,
- dalsza intensyfikacja wykorzystania istniejącego potencjału produkcyjnego.

5. Główne kierunki rozwoju przemysłu

- przemysł rolno-spożywczy
- przemysł lekki /rozbudowa ZPW "Białena"/ dla kształtowania właściwej struktury zatrudnienia,
- przemysł drzewny /dalsza rozbudowa BFM/,
- przemysł maszynowy

Szybko rosnące w kraju zapotrzebowanie na niektóre artykuły spożywcze w znacznym stopniu przyspieszają dynamiczny rozwój przetwórstwa drobiarskiego, mleczarskiego, mięsnego i owocowo-warzywnego.

Województwo białskopodlaskie powinno w perspektywie czasu uzyskać krajową specjalizację w takich branżach przemysłu rolno-spożywczego jak: jajczarsko-drobiarska, mleczna, mięsna i owocowo-warzywna /zwłaszcza produkcja mrożonek/.

Wiąże się to z dużym wzrostem skupu takich artykułów rolnych jak: warzywa, owoce, ziemniaki, mleko, drób, żywiec, płody rolne.

W planie gospodarczym na lata 1976-80 zakłada się dalszą rozbudowę potencjału technicznego produkcji:

- w pionie CZSM przewidziana jest również modernizacja Zakładu Mleczarskiego w Białej Podlaskiej/lata 79-80/. Wartość tego przedsięwzięcia wyniesie około 117,5 mln złotych. Zachodzi również pilna potrzeba rozbudowy Zakładu Mleczarskiego w Radzynie Podlaskiej dokumentacja opracowana a maszyny i urządzenia zamówione/,
- w pionie CRS przewiduje się budowę nowej piekarni GS Biała Podl.

o zdolności produkcyjnej 1000 ton.

- budowę w 1979 roku masarni w Sarnakach oraz rozbudowę masarni GS Biała Podlaska o łącznej zdolności produkcyjnej 2000 ton.
- oddanie do eksploatacji w 1976 roku Wytwórni Wód Gazowych w Międzyrzecu Podlaskim, w 1977r. Wytwórni w Sarnakach, a w 1978r. w Dębowej Kłodzie.
- rozbudowę przetwórni owocowo-warzywniej w Styrzynie
- modernizowane będą zakłady: przetwórstwa owocowo-warzywnego w Białej Podlaskiej, Radzynie, i Sarnakach.

Pilną potrzebą jest budowa przetwórni owocowo-warzywniej w Białej Podlaskiej/dokumentacja w przygotowaniu/. Rozszerzony zostanie asortyment w obrębie konserw i marynat warzywnych. Chodzi tu szczególnie o mieszanki wielowarzywne np. groch, fasolka, marchewka, buraczki konserwowe i w occie, ćwikła i inne. Stopniowo zakłady te będą przechodzić na produkcję przetworów w opakowaniach mniejszych tj. słoje i puszki 0,54-0,75 i innych.

Przewiduje się również znaczne zwiększenie produkcji moszczy owocowych i pulp owocowych, które są przedmiotem eksportu, a ponadto konserw warzywnych, marynat warzywnych i warzyw mrożonych.

W zakresie produkcji zwróci się szczególną uwagę na wymagania konsumenta na rynek wewnętrzny jak i konsumentów zagranicznych.

W planie CZSM zakłada się wprowadzenie w Sp-łni Mleczarskiej w Radzynie Podlaskim produkcji sera typu "Haddar" który dotychczas nie produkowano, natomiast we wszystkich spółdzielniach w ramach programu uszlachetnienia zwiększenie udziału mleka butelkowego z 64,1% w 1975r. do 89,5% w 1980r., oraz produkcję twarogów smakowych i napojów.

W dotychczasowej strukturze przemysłowej dominował przemysł spożywczy, natomiast w latach 1976-80 zajmie przemysł maszynowy/ 35,5% wartości sprzedaży przemysłowej/. Kolejne miejsce - przemysł spożywczy - 23,2%, włókienniczy - 18,8% przemysł drzewny - 12,6%. Na pozostałe gałęzie przemysłu: odzieżowy, metalowy, skórzany, szklarski, materiałów budowlanych, środków transportu i innych - przypada 15,1%.

W układzie terytorialnym przyrost produkcji w przemyśle maszynowym wystąpi głównie w Białej Podlaskiej i Międzyrzecu Podl.

W przemyśle terenowym zakłada się wzrost wartości sprzedaży własnej produkcji i usług z 1.635 mln zł. w 1975r. do 2.037 mln zł. w 1980 roku tj. o 0,24,6%.

W przemyśle planu cenralnego nastąpi wzrost sprzedaży własnej produkcji i usług z 3,841 mln złotych w roku 1975 do 7,513,4 mln. złotych w 1980r. tj. o 95,6%.

Na znaczy wzrost sprzedaży w przemyśle planu centralnego rzutuje przede wszystkim przewidziane uruchomienie w roku 1980 produkcji w projektowanej fabryce Armatury Przemysłowej "Fap" w Białej Podlaskiej i przyjęcie do planu w roku 1980 sprzedaży wartości 1,3 miliarda złotych /dane ze Zjednoczenia/

6. W zakresie ochrony środowiska

Województwo bialskopodlaskie pod względem ochrony środowiska charakteryzuje się niekorzystnymi warunkami wodnymi przy drugoplanowym problemie zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego i hałasu a to z uwagi na brak większych zakładów stwarzających takie zagrożenie. Stopień zanieczyszczeń wód jest bardzo wysoki, przydatność wód w niewielkim tylko stopniu mieści się w klasie II-giej, większość jednak to klasa III-cia lub poza klasyfikacją. Decydujący wpływ na stan czystości wód powierzchniowych w województwie wywierają ścieki nieoczyszczone lub oczyszczone w sposób niedostateczny, pochodzące z zakładów przemysłowych miasta Łukowa, Radzyna Podl. Międzyrzecza Podl. Białej Podlaskiej, Łosic, Parczewa, Terespol.

Głównym powodem zanieczyszczeń wód /rzeka Krzna/ jest miasto i zakłady Łukowa, leżące poza granicami województwa bialskopodlaskiego. Jeden tylko zakład z Łukowa - Zakłady Mięsne, płać kary za zanieczyszczenia rzeki 62 tys. zł. na dobę. Na terenie województwa najbardziej uciążliwymi zakładami są: WSM - Zakład Mleczarski Radzyn Podl. Zakład Mleczarski Biała Podlaska, "Bacutil" w Woroncu, Zakłady Jajczarsko-Drobiarskie w Międzyrzeczu Podlaskim, PKP Małaszewicze i Terespol i wiele innych. Z tego też względu konieczna jest rozbudowa istniejących bądź też budowanie nowych oczyszczalni ścieków. W roku 1974 rozpoczęta została budowa oczyszczalni ścieków Radzyniu Podlaskim i rozbudowa oczyszczalni PKP w Małaszewiczach. Termin zakończenia tych inwestycji przewidziany jest na koniec roku 1976, Parczewa, Łosic i Terespol a n/B.

W planie społeczno-gospodarczym na lata 1976-80 uwzględnione rozbudowę oczyszczalni Woj. Przeds. GKIM w Białej Podlaskiej, Rejonowego Przeds. Przetwórstwa Paszowego "Bacutil" w Woroncu, Terenowego Przeds. GKIM w Międzyrzeczu Podl. Zakładów Jajczarsko-Drobiarskich w

Międzyrzeczu Podlaskim, Łącznie nakłady na ten cel wyniosą 186,1 mln. zł w tym w planie terenowym 162,7 mln. zł. Przewidziane inwestycje nie rozwiążą jednak problemu w całości. Pozostają miejscowości i zakłady w których istniejące urządzenia nie dają właściwych efektów w oczyszczaniu/ zły stan techniczny urządzeń/ lub zakłady stare, nie posiadające właściwych urządzeń.

Zły stan techniczny istniejących często nowo wybudowanych urządzeń oczyszczających spowodowane jest głównie złym wykonawstwem oraz niedostatecznym nadzorem użytkowników. Wiele zakładów prowadzących gospodarkę ściekową nie zatrudnia wogóle pracowników do obsługi tych urządzeń oraz nie szkoli w tym zakresie załogi. Tylko niewielka ilość zakładów pracy posiada przeszkoloną załogę.

Przeznaczone fundusze na ochronę wód są niewystarczające i w niewielkim tylko stopniu zabezpieczą potrzeby województwa.

7. Gospodarka Komunalna

Na gospodarkę komunalną zabezpieczoną w planie społeczno-gospodarczym w latach 1976-80 nakłady inwestycyjne w wysokości 300,8 mln złotych. W ramach tych nakładów przewiduje się:

- oddanie do eksploatacji 3,9 ha sieci wodociągowej,
- rozbudowę ujęcia wody w Białej Podlaskiej o wydajności 5,7 tys. m³/dok
- budowę ujęcia wody w Terespolu,
- przekazanie do użytku 9,6 km. sieci kanalizacyjnej,
- oddanie do użytku oczyszczalni ścieków w Radzynie Podlaskim o wydajności 3,1 tys. m³/d,
- rozbudowę oczyszczalni ścieków miejskiej w Białej Podlaskiej
- rozpoczęcie budowy oczyszczalni ścieków w Międzyrzeczu Podlaskim o łącznej zdolności produkcyjnej 7,8 tys m³/dobę,
- budowę przepompowni ścieków w Międzyrzeczu Podlaskim,
- rozpoczęcie budowy bazy Woj. Przeds. GKIM,
- przekazanie udziałów na rozbudowę kotłowni i magistrali ciepłowniczej dla potrzeb spółdzielczego osiedla mieszkaniowego/dopłata ponad 1,3 mln złotych za 1 kilcal/

W latach 1976-80 przewiduje się wzrost nakładów na remonty urządzeń komunalnych z 18,7 mln zł. w 1975r. do 80 mln zł. w 1980r.

IV. Ochrona roślin a zagrożenie środowiska naturalnego człowieka

1. Spółeczeństwo musi znać prawdę.

W ostatnich latach obserwujemy wyraźny wzrost zainteresowań naszego społeczeństwa problemem zagrożenia środowiska przyrodniczego. Jest to proces jak najbardziej naturalny i obserwuje się go na całym świecie. Wzrost zainteresowań społeczeństwa tym problemem jest wprost proporcjonalny do działalności czynników zagrażających życiu człowieka. Najczęściej mówi się o tym w krajach rozwiniętych, gdzie istnieje potężny przemysł, który nie tylko zatruwa swoje najbliższe otoczenie ale w istotny sposób wpływa na zanieczyszczenie powietrza i wód danego regionu. Szeroko również i w Polsce podnoszony jest ten problem w środowiskach naukowych i na różnych konferencjach naukowych poświęconych ochronie środowiska naturalnego człowieka. Najlepiej rozumieją powagę sytuacji mieszkańcy większych ośrodków przemysłowych, gdyż zatrutowanie powietrza i wód zagraża im bezpośrednio pogarszając ich warunki zdrowotne.

Zagadnienie masowego stosowania trucizny w rolnictwie w naszym kraju nie doczekało się jak marazie równie poważnego traktowania, jako problem przemysłowych zanieczyszczeń powietrza i wody. Jest to trudne do zrozumienia. Przecież przemysł w naszym kraju jest zlokalizowany na terenie zaledwie niektórych województw. Zidentyfikowanie zakładów przemysłowych odpowiedzialnych za zatrutowanie powietrza również nie jest trudne. Natomiast w rolnictwie stosuje się trucizny powszechnie na terenie całego kraju. Stąd więc zagrożenie jakie wypływa z ich powszechnego i masowego stosowania dotyczy wszystkich bez wyjątku mieszkańców naszego województwa i kraju, którzy konsumują płody rolne. Problem jest bardzo złożony. Człowiek wiele zawdzięcza nowoczesnym środkom ochrony roślin i dlatego właśnie dla dobra ogółu, rozpatrzyć obiektywnie zarówno korzyści jak i ryzyko wynikające z ich stosowania.

Istnieją zupełnie zgodności, co do tego, że szkodniki, choroby i chwasty są jednymi z głównych czynników biotycznych, niszczących wszelkie ilości plonów i obniżających jakość produktów rolnych. Można przyjąć, że około 30% plonów przepada na skutek zniszczenia przez szkodniki, choroby i chwasty. Biorąc pod uwagę powierzchnię ziemi uprawnej można obliczyć straty roczne na skutek niszczyielskiej działalności szkodliwych owadów. Wynoszą one dla Polaki ponad 450 mln dolarów.

Wydaje się, że stosowanie chemicznych środków ochrony roślin

musi być nadal kontynuowane, jeśli chcemy utrzymać lub zwiększyć obecną produkcję żywności. Z drugiej strony okazuje się jednak, że stosowanie preparatów chemicznych nie jest takie proste. Środki te niszczą szkodliwe owady, mogą być również szkodliwe dla roślin uprawnych dla zwierząt pożytecznych i dla człowieka. Toksyczne właściwości preparatów były dobrze znane i zawsze starano się zachować środki ostrożności żeby ludzie niepotrzebnie nie narażać na ich działanie. W chwili obecnej zdajemy sobie dobrze sprawę że także długoletnie i stałe narażanie się na wpływ małych dawek preparatów toksycznych jest dla ludzi bardzo niebezpieczne.

Korzyści ekonomiczne ze stosowania środków ochrony roślin są powszechnie znane. Obecnie musimy także ocenić ich ujemne strony i potencjalne ryzyko ich stosowania, należy dokładnie poznać ich właściwości chemiczne, a w szczególności wieloletni wpływ na środowisko życia /bienozy/ i zdrowie człowieka. Dotychczas społeczeństwo informowano prawie wyłącznie o korzyściach wynikających ze stosowania preparatów chemicznych. Natomiast prawie zupełnie nie informowano o istniejących niebezpieczeństwach dla życia ludzkiego.

Zresztą do niedawna nie było odpowiedniego klimatu dla potrzeb informowania społeczeństwa o tej stronie zagadnienia. Działo się to tak między innymi dlatego, że istnieje wiele instytucji interesujących się produkcją czy też producentami, natomiast mniejsze jest zainteresowanie potrzebami konsumentów do których przecież należymy wszyscy. W związku z tym każdy głos o ujemnej stronie masowego stosowania trucizny był uważany za hamowanie postępu rolniczego. Dopiero szereg prac w literaturze zagranicznej, posiadających niektóre fakty do wiadomości publicznej uczyniły niewątpliwie wyłom w istniejącym stanie rzeczy. Przecież same społeczeństwo znając zarówno korzyści, jak i niebezpieczeństwa, powinno zdecydować o swoim losie. Będzie to możliwe tylko wtedy, jeśli otrzyma ono dokładne i naturalne informacje od nauki, na której będzie mogło oprzeć swoje sądy.

Zadziwiający rozwój przemysłu środków ochrony roślin dał ludzkości groźną i różnorodną broń do walki ze szkodnikami. Z drugiej jednak strony zastosowanie tych preparatów w oparciu o eksperymentalne stwierdzenie ich toksyczności dla szkodnika, a nie poparte odpowiednimi badaniami przyrodniczymi, wywołało nowe, nie przewidziane problemy.

Rozpatrując działanie szkodliwych pozostałości chemicznych ochrony roślin należy brać pod uwagę: neurotoksyczność, działanie

teratogenne, karcinogenne, nadwrażliwość i działanie na procesy biochemiczne ustroju; Do środków o udowodnionym działaniu rakotwórczym należą: DDT, metoxychlor, aldrin, tiuram, karbaminiany i wiele innych. Wiele środków ochrony roślin nie zostało przebadane jeszcze na działanie rakotwórcze.

W ostatnich latach obserwuje się znaczny wzrost schorzeń alergicznych, które przybierają już charakter niebezpieczeństwa społecznego. Wiele obserwacji wskazuje, że wiąże się to ze wzrostem chemizacji życia codziennego. Minimalne nieraz ilości związku chemicznego wiążą się z białkiem ustrojowym i wytwarza alergeny wywołujące silne odczyny alergiczne, co potęguje wrażliwość ustroju i jest powodem częstych objawów uczuleniowych.

Człowiek produkując różne związki toksyczne przeciw szkodnikom starał się zmniejszyć niebezpieczeństwo do minimum. Dla ochrony człowieka zalecono przestrzeganie dwóch ważnych przepisów a mianowicie: przepis o karencji, oraz o ilości dopuszczalnych środków toksycznych w żywności. Obie próby ochrony interesów człowieka są niewątpliwie bardzo słuszne, w praktyce jednak okazało się, że posiadają pewne wady. Przepis o karencji mówi, że przez pewien okres czasu po zabiegu nie można zbierać plonów ani też przeznaczać do konsumpcji. Okres ten zależy od rodzaju uprawy i preparatu. W praktyce okazało się, że nie wszyscy producenci warzyw i owoców oraz płodów rolnych przestrzegają okresów karencji. Ze względu na bardzo duże rozdrobienia produkcji roślinnej, kontrola przestrzegania tych przepisów jest bardzo trudna, w niektórych przypadkach praktycznie nie możliwa.

Masowe łamanie tych przepisów doprowadza często do niebezpiecznego przekraczania tych dopuszczalnych ilości trucizny w środkach spożywczych, a pośrednio do podtruwania konsumentów.

Nizmiernie groźnym obserwowanym na terenach podległym działaniu środków chemicznych jest fizykochemiczne i mikrobiologiczne przekształcanie się gleby. Również i preparaty organiczne jak: DDT, chlordan i inne kumulują się w glebie na okres wieloletni i działają ujemnie na system korzeniowy roślin, wzrost i kiełkowanie. Wpływ ten zależy od rodzaju preparatu oraz od rodzaju gleby i gatunku roślin. Ogólnie biorąc długotrwałe stosowanie środków chemicznych degradowe glebę i zmniejsza jakość roślin.

Powszechnie stosowane chemiczne środki ochrony roślin ma również niekorzystny wpływ na środowisko wodne i na pszczelarstwo

gdyż stosowane powszechnie trucizny są szczególnie niebezpieczne dla pszczoł. Szczególnie niebezpieczne dla pszczoł są preparaty arsenowe. Wielkim niebezpieczeństwem dla pszczoł są także herbicydy. Wpływ środków chemicznych na pszczoły wbrew pozorom ma bardzo duże znaczenie, chodzi tu nie tylko o straty jakie ponosi się w produkcji pszczelarstwa, ale zapobieganie likwidacji owadów, które zapylają wiele roślin, a bez których zbierania plomów byłoby w wielu wypadkach niemożliwe.

Przytoczone powyżej fakty spowodowały poważne zmiany w kierunku rozwoju ochrony roślin. Najnowsze tendencje wyrażają przede wszystkim konieczność ograniczenia stosowania środków ochronnych, wypracowanie nowych przyrodniczych podstaw dla metod chemicznych oraz rozwijania innych metod zwalczania.

Ponieważ środki toksyczne są w wysokim stopniu szkodliwe dla wielu czynników w każdym środowisku, stąd też należy w rozsądny sposób ograniczyć ich stosowanie i tylko w przypadkach uzasadnionej potrzeby a nie jak to praktykuje się na wszelki wypadek.

Podstawą ochrony roślin na terenie województwa powinna być powszechna i obowiązująca kontrola zdrowotności roślin w warunkach lokalnych i decydowanie o użyciu środków chemicznych dopiero po stwierdzeniu że nasilenie szkodnika wróży szkody gospodarcze.

Wzorem państw zachodnich w miastach naszego województwa winny powstać sklepy, gdzie można byłoby dostać płody rolne nie zawierające żadnych szkodliwych trucizn, a resortowy wydział Urzędu Wojewódzkiego sprawom ochrony środowiska i zdrowia człowieka poświęcił nie mniej uwagi jak sprawom produkcji i ochrony roślin.

2. W n i o s k i i z a m i e r z e n i a

- zobowiązać jednostki usługowe do stosowania pestycydów przez wyspecjalizowane brygady w ściśle ustalonych dawkach i terminach zgodnie z faktycznymi potrzebami w oparciu o ustalone progi szkodliwości,
- zabezpieczyć służbę rolną urzędów gminnych do zabezpieczenia właściwej agrotechniki i ograniczenia stosowania herbicydów do zwalczania chwastów,
- zobowiązując służbę ochrony roślin do racjonalnego stosowania w tych samych rejonach pestycydów o tym samym składzie chemicznym celem niedopuszczania do powstawania ras odpornych i zwiększania dawek środków oraz wyeliminowania zjawisk kompensacji tj. zastępowania gatunków wrażliwych gatunkami odpornymi.

V. Ocena aktualnego stanu środowiska w województwie

Środowisko, jako ogół elementów ukształtowanych przez przyrodę bądź przetworzony przez człowieka, stanowi o warunkach życia ludzkiego. Między środowiskiem a warunkami życia człowieka istnieją wzajemne powiązania, które w miarę rozwoju gospodarczego stają się coraz głębsze i bardziej skomplikowane. Dlatego działalność związana z ochroną i kształtowaniem środowiska powinna być oparta o zasady rachunku ekonomicznego, bowiem ochrona i kształtowanie środowiska wymaga określonych nakładów, które muszą być wliczone w rachunek nakładów i wyników całej działalności społecznej i gospodarczej. Wydatki na ten cel służą dalszemu rozwojowi gospodarczemu województwa oraz poprawie jakości życia jego ludności.

1/ Aktualny stan wód

Decydujący wpływ na stan czystości wód powierzchniowych województwa białostopodlaskiego wywierają ścieki nieoczyszczone lub oczyszczone w sposób niedostateczny, odprowadzane z zakładów przemysłowych i usługowych oraz z ośrodków miejskich.

Dotychczasowemu rozwojowi gospodarczemu województwa towarzyszył niewystarczający w stosunku do potrzeb wzrost przepustowości urządzeń oczyszczających ścieki. Powodowało to wzrost ładunków zanieczyszczeń odprowadzanych do odbiorników i pogarszało stopień ich zanieczyszczenia.

Główne źródła zanieczyszczenia wód stanowią:

- stale rozwijające się ośrodki miejskie, niedostatecznie skanalizowane i nie posiadające odpowiednich urządzeń oczyszczających,
- zakłady przemysłowe, w których wzrost produkcji nie został poprzedzony rozbudową lub modernizacją urządzeń oczyszczających,
- zakłady przemysłowe stare, wybudowane przed rokiem 1960, nie posiadające dotychczas urządzeń.

Zróżdka te powodują, że wody powierzchniowe w większości nie utrzymują się w ustalonych klasach czystości. Na niezadawalający obecnie stan czystości wód powierzchniowych, wynikający głównie z niedostatecznego w stosunku do potrzeb finansowania inwestycji związanych z ochroną wód wpływają również następujące czynniki:

- mało sprawny i zbyt długi przebieg realizacji inwestycji wynikający z braku przedsiębiorstw budowlanych o specjalności budownictwa urządzeń oczyszczających;

- zły stan techniczny istniejących oczyszczalni a także nowo wybudowanych urządzeń oczyszczających spowodowany głównie złym wykonawstwem oraz niedostatecznym nadzorem użytkowników,
- nie osiąganie efektów oczyszczania zakładanych w projektach technicznych spowodowanych w większości przypadków niewłaściwą eksploatacją urządzeń oczyszczających lub ich przeciążeniem dopływającymi ściekami.

Aktualnie na obszarze województwa białskopodlaskiego istnieje około 60 zakładów pracy wywierających wpływ na stan czystości wód powierzchniowych. W większości są to zakłady nie posiadające odpowiednich urządzeń oczyszczających i zabezpieczających zbiorniki przed szkodliwym zanieczyszczeniem. Szczególnie wywierają istotny wpływ na stan czystości wód powierzchniowych następujące grupy zakładów:

- 1/ zakłady gospodarki komunalnej - Biała Podlaska, Radzyń Podl., Międzyrzec Podl., Parczew, Łosice i Terespol.

Istniejące urządzenia oczyszczające w zakładach tej grupy są przeciążone, oczyszczają one tylko część ścieków wytwarzanych w mieście, a w Międzyrzecu, Łosicach i Terespolu brak w ogóle urządzeń; natomiast w Radzynie Podl. oczyszczalnia jest w budowie i oddanie jej do użytku przewidziane jest pod koniec b.r. We wszystkich miastach z wyjątkiem Białej Podlaskiej istnieją tylko urządzenia oczyszczające typu mechanicznego,

- 2/ Zakłady przemysłu rolnego: Krochmalnia Nosów, 9 gorzelni rolniczych/Międzyrzec, Klonownica, Witulin, Milanów, Suchowola, Bojanówka, Marynin, Rozkosz i Konstantynów/, 3 państwowe ośrodki maszynowe/ Opole-Podedwórze, Dębowa Kłoda, Bezwola/, 3 przedsiębiorstwa melioracyjne/Międzyrzec Podl., Parczew, Biała Podl./, i zakład masienniania zwierząt -Białka k/Radzynie.

Większość zakładów tej grupy nie posiada żadnych urządzeń oczyszczających lub posiada urządzenia nie wystarczające. Mimo stounkowo niewielkiej ilości odprowadzanych ścieków przez poszczególne zakłady wpływają one szkodliwie na wody odbiorników z uwagi na położenie nad rzekami o niewielkim przepływie i małej zdolności chłonnej.

- 3/ Zakłady przemysłu spożywczego: zakład Jajczarsko-Drobiarski Międzyrzec Podlaski, Zakład Utylizacyjny Woroniec, Fabryka Octu i Musztardy w Parczewie, 3 zakłady przetwórstwa owocowo-

warzywnego/Radzyń Podl., Międzyrzec Podl., Sarnaki/.

W większości tych zakładów brak właściwych urządzeń do oczyszczania ścieków. Część zakładów zwiększyła produkcję bez rozbudowy urządzeń oczyszczających,

- 4/ 5 zakładów przemysłu mleczarskiego/Biała Podlaska, Radzyń Podl., Międzyrzec Podl. Parczew i Łosice/. Zakład Mleczarski w Parczewie nie posiada żadnych urządzeń oczyszczających, Zakład Mleczarski w Międzyrzeczu Podl. posiada tylko urządzenia mechaniczne.

Istniejące w pozostałych zakładach oczyszczalnie są w większości wypadków nieprawidłowo eksploatowane, przeciążone nadmiarem odprowadzanych ścieków, a odprowadzane z zakładów serwatki pogarszają jakość odprowadzanych ścieków.

- 5/ 2 zakłady Min. Budownictwa i Materiałów Budowlanych: huta szkła w Parczewie, zakład metalowy w Międzyrzeczu Podl. Jedynie zakład w Międzyrzeczu Podl. wyposażony jest w oczyszczalnię mechaniczną.

- 6/ zakłady resortu komunikacji: 2 zakłady należące do PKP/Terespol i Małaszewicze/, 3 oddziałów PKS/Biała Podlaska, Radzyń Podl.-Międzyrzec, Parczew i Łosice/.

Szczególnie zaniedbania polegają na braku urządzeń zabezpieczających/łapacze olei, tłuszczy oraz błota/ występują w poszczególnych oddziałach PKS,

- 7/ zakłady służby zdrowia: Biała Podlaska, Radzyń Podl., Międzyrzec, Parczew, Czemierniki, Suchowola/7 zakładów/. W zakładach tych daje się zauważyć nieostateczny nadzór eksploatacyjny nad pracą oczyszczalni a w związku z tym niezadawalające efekty oczyszczania. Większość tych zakładów nie szkoli pracowników obsługi urządzeń oczyszczających, a niektóre w ogóle nie zatrudniają osób obsługujących oczyszczalnie.

- 8/ Inne zakłady: Trzy szkoły: Kodeń, Parczew, Łosice, Sp-nia Szczecińskiego-Szczotkarska w Międzyrzeczu, 8 gminne sp-nie: Wisznice, Parczew, Radzyń, Piszczac, Terespol, Łosice, Tucznia, Janów Podl., i wiele innych zakładów pracy na terenie województwa nie posiada urządzeń oczyszczających, a jak posiada to są one niewystarczające na potrzeby danego zakładu. Ponad 15 zakładów pracy nie zatrudnia w ogóle osób na oczyszczalniach ścieków.

Szacuje się, że ładunek zanieczyszczeń odprowadzanych przez zakłady do wód na terenie województwa stanowi około 90 %, całości ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych przez wszystkie zakłady województwa do wód powierzchniowych i do ziemi.

Wobec takiego stanu rzeczy poza klasyfikacją znalazły się wody:

- rzeka Bug na długości 90 km od granicy województwa chełmskiego do ujścia rzeki Krzny,
- rzeka Krzna na długości ponad 68 km od Łukowa do Kijowca k/Zalesia,
- rzeka Białka na długości 12 km od Radzyna do rzeki Taśmienicy,
- rzeka Toczna na długości 22 km od Łosic do ujścia rzeki Bug,
- rzeka Piwonia na długości 10 km od Parczewa do Siemienia,
- również rzeka Konotapa jest strasznie zanieczyszczona.

Pozostałe rzeki mieszczą się w drugiej a przede wszystkim w trzeciej klasie czystości. Szczególnie od ubiegłego roku Wydział GTiOS w Białej Podlaskiej otrzymał alarmujące sygnały że począwszy od Łukowa rzeka Krzna została zamieniona w strumień śmierzdzących ścieków. W rzece zamarło już wszelkie życie i sytuacja taka grozi unieruchomieniem przemysłu wełnianego "Biawena" w Białej Podlaskiej. W takiej sytuacji na interwencję tut. Wydziału i osobistą Wojewody u Wicepremiera Alojzego Karkoszki Ośrodek Badań i Kontroli Środowiska w Warszawie wspólnie z ośrodkiem lubelskim na podstawie kontroli analitycznych w dniach 8 i 9.X.1976 r. ustalili, że faktycznie rzeka Krzna na odcinku od Łukowa do Międzyrzecza Podlaskiego została zamieniona w kanał ściekowy i z tego względu woda nie nadaje się do jakichkolwiek celów gospodarczych. Wskazano również sprawcę totalnego zatrucia rzeki Krzny-Zakłady Mięsne w Łukowie, bowiem przekazana do użytku w roku 1973 oczyszczalnia ścieków zaprojektowana została na około 3,500 a przyjmuje aktualnie ponad 10.000 m³ ścieków na dobę. Błąd w ocenie ilości ścieków odprowadzanych za pośrednictwem tej oczyszczalni mści się i powoduje duże straty. Przeprowadzone kontrole wykazały, że osiągnięcie poprawy stanu czystości wód rzeki Krzny może nastąpić jedynie przez:

- uporządkowanie gospodarki ściekowej w Zakładach Mięsnych w Łukowie,
- budowę oczyszczalni ścieków dla miasta Międzyrzecza Podlaskiego,
- rozbudowę oczyszczalni ścieków zakładów Jajczarsko-Drobiarskich.

W związku z powyższym Minister Administracji GTiOS wystąpił do:

- Ministra Przemysłu Spożywczego i Skupu o przyspieszenie rozbudowy podoczyszczalni ścieków przemysłowych w Zakładach Mięsnych w Łukowie oraz rozbudowę oczyszczalni ścieków Zakładów Jajczarsko-Drobiarskich w Międzyrzeczu Podlaskim,

- Wojewody Siedleckiego o wprowadzenie do planu inwestycyjnego na lata 1976 - 78 rozbudowy przemysłowo-komunalnej oczyszczalni ścieków w Łukowie.

Urząd Wojewódzki w Białej Podlaskiej ze swej strony poczynił starania oraz zabezpieczył na inwestycje środki i limity na budowę oczyszczalni ścieków wraz z przepompownią i kolektorem sanitarnym w Międzyrzeczu Podlaskim w kwocie 80 mln. zł., w tym na rok 1976 11,3 mln. zł. i na rozbudowę oczyszczalni ścieków w Białej Podlaskiej kwotę 215 mln. zł., w tym 12,6 mln. zł. na rok bież.

2. Ujemne zjawiska

Odprowadzanie do wód powierzchniowych ścieków nie oczyszczonych lub oczyszczonych w sposób niedostateczny powoduje w nich ujemne zjawiska a zwłaszcza:

- zanik życia biologicznego na niektórych silnie zanieczyszczonych odcinkach rzek, okresowe zatrucie rybostanu i niejadalność ryb,
- wyłączenie wód zanieczyszczonych z użytkowania sportowego, turystycznego i rekreacyjnego,
- złą jakość wody i trudności z jej uzdatnianiem dla potrzeb gospodarczych,
- stwarza zagrożenie dla stanu sanitarnego otoczenia,
- powoduje się zmniejszanie dyspozycyjnych zasobów wód dla potrzeb gospodarki narodowej,

Na terenie województwa istnieje 46 ścieków naturalnych o łącznej długości 1061 km, które ze względu na różny stopień zanieczyszczenia można podzielić na trzy grupy:

- rzeki niezanieczyszczone lub nieznacznie zanieczyszczone bez wyraźnych źródeł zanieczyszczenia. Wody rzeki tej grupy utrzymują się w I lub II klasie czystości wód. Łączna długość tych rzek wynosi około 603 km, co stanowi 57% długości wszystkich rzek. Z większych rzek tej grupy należy wymienić: rzekę Taśmienicę do ujścia Piwonii/Parczewskiej/, rzekę Piwonię do m. Parczewa, rzekę Białkę od źródeł do m. Radzynia Podlaskiego, rzekę Hannę, rzekę Złotą Krzywulę, rzekę Rudkę oraz rzekę Zielawę wraz z dopływami.
- rzeki zanieczyszczone ściekami na krótkich odcinkach: rzeka Piwonia od m. Parczew do ujścia, rzeka Białka od m. Radzynia Podl. do ujścia rzeki, rzeka Krzna Północna w odcinku ujściowym

- rzeki stanowiące odbiorniki ścieków z najbardziej uciążliwych zakładów przemysłowych oraz ośrodków miejskich zanieczyszczone w dużym stopniu na długich odcinkach: rzeka Krzna, rzeka Bug. Łączna długość odcinków zanieczyszczających wynosi 298 km, co stanowi 28 % długości wszystkich rzek.

Dwa zbiorniki naturalne: Jezioro Bialskie o powierzchni 31,7 ha i Jezioro Obradowskie o powierzchni 12,1 ha, z uwagi na brak istniejących źródeł zanieczyszczenia utrzymują się w ustalonej klasie czystości.

Ścieki sanitarne z ośrodków wypoczynkowych położonych nad jeziorem Bialskim gromadzone są w bezodpływowych szambach.

Aktualny stan czystości wód powierzchniowych województwa białskopodlaskiego przedstawia rys.nr 1.

Problem zanieczyszczenia wód podziemnych na obszarze województwa białskopodlaskiego jest obecnie mało rozpoznany. Przypuszczać należy, że sytuacja na tym odcinku jest korzystna i nie stanowi obecnie zagrożenia.

3. Charakterystyka zasobów wód powierzchniowych

Obszar województwa białskopodlaskiego charakteryzuje się niekorzystnymi warunkami wodnymi.

Podstawowym źródłem zasobów są opady atmosferyczne oraz wody dopływające rzekami z poza granic województwa. Średnia roczna suma opadów atmosferycznych dla województwa wynosząca 555 mm jest niższa od średniej dla Polski wynoszącej 597 mm. Wielkość opadów jest nieznacznie zróżnicowana i bardziej korzystna dla części wschodniej województwa.

Powierzchnia województwa białskopodlaskiego wynosząca 5358 km² w całości należy do dorzecza Wisły, przy czym część południowo-zachodnia odwadniana jest przez rzekę Tyśmienicę /największy prawobrzeżny dopływ rzeki Wieprz/ i jej dopływ: Piwonię spod Zakucza, Piskornicę, Starą Piwonię, Białkę i Bystrzycę Północną. Łącznie powierzchnia odwadniana przez dopływy zlewni rzeki Wieprz stanowi około 25% powierzchni całego województwa. Pozostała część województwa białskopodlaskiego/około 75 % całości powierzchni/ odwadniana jest przez rzekę Bug i jej lewobrzeżne dopływy: Hannę, Kałamanę, Czyżówkę, Krznę i Toczną. Rzeka Bug na odcinku długości około 183 km stanowi wschodnią i północno-wschodnią granicę województwa białskopodlaskiego.

Przez teren województwa białskopodlaskiego przepływają tylko odcinki większych rzek:

- środkowy odcinek rzeki Tyśmienicy długości ok. 44 km, odcinek środkowy oraz odcinek ujściowy tej rzeki znajduje się w granicach województwa lubelskiego,
- odcinek rzeki Bug długości około 183 km,
- odcinek środkowy i ujściowy rzeki Krzny długości około 78 km, odcinek środkowy tej rzeki znajduje się w granicach województwa siedleckiego.

Aktualnie w granicach województwa białskopodlaskiego znajduje się 46 cieków wód naturalnie płynących wyodrębnionych w oparciu o mapy w skali 1:100 000 oraz "Szczegółowy podział dorzecza Wisły".

Łączna długość tych rzek w granicach województwa wynosi około 1061 km/dane orientacyjne/.

Według aktualnego rozeznania hydrogeologicznego średni dopływ roczny powierzchniowy z terenu województwa białskopodlaskiego wynosi 2,87 l/sek z km² i jest znacznie niższy od średniej krajowej wynoszącej 5,4 l/sek z km².

Średni roczny odpływ powierzchniowy wynosi 15,38 m³/sek co w przeliczeniu daje 485 mln m³/rok. Odpływ ten pomniejszony o przepływ nienaturalny wynoszący 2,68 m³/sek czyli 84,5 mln m³/rok daje odpływ dyspozycyjny w wysokości 400,5 mln m³/rok.

Objętościowo ilość wód płynących w rzekach szacowana jest na około 14,2 m³/powierzchnia 1420 ha x 1,0 m głębokości/. Na terenie województwa białskopodlaskiego znajdują się tylko dwa jeziora wchodzące w skład Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego.

Są to:

1. Jezioro Bialskie/gmina Dębowa Kłoda/o powierzchni 31,7 ha i pojemności 2.158 mln m³
2. Jezioro Obradowskie/gmina Parczew/ o powierzchni 12,1 ha i pojemności 0,060 mln m³.

Do sztucznych zbiorników wodnych należy zaliczyć zbiorniki retencyjne położone w rejonie Kanału Wieprz-Krzna oraz kompleksy stawów rybnych.

Do największych zbiorników w województwie białskopodlaskim należą:

1. Zbiornik retencyjny Żelizna o powierzchni 335 ha i pojemności 8,340 mln m³,

2. Zbiornik retencyjny Opole Podedwórze o powierzchni 300 ha i pojemności 4,700 mln m³.
3. Zbiornik retencyjny Mosty o powierzchni 395 ha i pojemności 7,5 mln m³,
4. Kompleks stawów rybnych o łącznej powierzchni 861 ha i pojemności 9.000 mln m³.

4. Charakterystyka zasobów wód podziemnych

Podstawowym źródłem wód podziemnych na obszarze województwa bialskopodlaskiego są utwory czwartorzędowe, leżące w zasięgu tzw. Niecki Mazowieckiej. Ilość i jakość wód z tych utworów z uwagi na przewagę materiałów łatwoprzepuszczalnych jest silnie związana z naturalnymi warunkami hydrologiczno-meteorologicznymi. Ujęcia wód z utworów czwartorzędowych i trzecio-rzędowych są z reguły mało wydajne i dają wodę średniej i słabej jakości. Głębokie studnie wiercone ujmują wodę z utworów kredowych. Wydajność tych studni jest znacznie wyższa a ujmowane wody odznaczają się dobrą jakością. Z uwagi na brak aktualnego zestawienia eksploatowanych studni na terenie województwa bialskopodlaskiego niemożliwe jest dokładne określenie zasobów eksploatacyjnych w kategorii B z poszczególnych utworów geologicznych. Według dotychczasowego rozeznania zasoby dyspozycyjne wód podziemnych szacowane są na 69 m³/d z km²/średnia z zasobów dyspozycyjnych wód podziemnych dla zlewni rzeki Krzny i rzeki Bug/ i 25185 m³/r. Przy powierzchni województwa wynoszącej 5358 km² zasoby dyspozycyjne wód podziemnych należy szacować na 134.94 mln m³/r.

5. Charakterystyka zasobów wodnych na tle potrzeb konsumentów i użytkowników

Utworzenie województwa bialskopodlaskiego spowodowało przyspieszenie społeczno-gospodarczego rozwoju tego rejonu. Budowa i rozbudowa zakładów przemysłowych, rozwój miejskich i intensyfikacja produkcji rolniczej stały się przyczyną szybkiego wzrostu zapotrzebowania na wodę.

Wobec niskich zasobów wodnych województwa, przy jednoczesnym pogarszaniu jakości wód powierzchniowych, stały wzrost zapotrzebowania na wodę stwarza poważne problemy i wymaga prowadzenia racjonalnej i oszczędnej gospodarki wodą a także rozbudowy sieci zbiorników służących do retencjonowania wody.

Według informacji Wydziału Rolnictwa, Leśnictwa i Skupu Urzędu Wojewódzkiego w Białej Podlaskiej aktualne zużycie wody oraz prognoza do roku 1980 przedstawia się następująco:

Użytkownik	Zużycie wody w mln m ³ /r			
	1970	1974	1975	1980
Gospodarka komunalna	0,8	1,5	1,7	2,3
Przemysł	1,0	2,9	3,5	8,1
Rolnictwo	18,5	83,9	95,2	112,7
O g ó ł e m:	20,3	88,3	100,4	123,1

6. Straty gospodarcze spowodowane zanieczyszczeniem wód

Rzeki są nie tylko źródłem poboru wody dla celów komunalnych, przemysłowych i nawodnień rolniczych ale także odbiornikami ścieków dlatego też zachowanie odpowiednich parametrów czystości jest sprawą najwyższej wagi.

Wiele miast i zakładów przemysłowych przez całe lata odprowadza ścieki do wód otwartych zupełnie nie oczyszczone. Skutkiem tego niektóre cieki utraciły zdolność samooczyszczania np. rzeka Krzna, Konotopa, Białka, Bug, Piwonia i Toczna, oczywiście na pewnych odcinkach, stały się martwymi biologicznie dla życia ludzi i zwierząt.

Ponadto zanieczyszczenie rzek doprowadza do tego, że wody ich stają się nieprzydatne do celów rolniczych i przemysłowych, a rolnictwo oraz przemysł potrzebuje także wód czystych.

Straty gospodarcze spowodowane przez zanieczyszczenie wód są bardzo wysokie, gdyż składa się na nie:

- dodatkowe nakłady na budowę stacji uzdatniania wody dla celów komunalnych i przemysłowych oraz zwiększania ilości zużywanych koagulantów, jonitów, chloru itp.
- straty w gospodarce rybackiej
- straty w budowach wodnych i urządzeniach piętrzących spowodowane zwiększoną korozją
- ograniczenie lub uniemożliwienie wykorzystania wód do celów rekreacyjnych

7: Srodki zaradcze w zakresie ochrony wód

Wytwarzanie niekorzystnej i narastającej od szeregu lat sytuacji w zakresie stanu czystości wód powierzchniowych i utrzymania ich w naturalnym składzie spowodowane było przez następujące przyczyny:

- niedostatecznym w stosunku do potrzeb planowaniem i finansowaniem inwestycji niezbędnych do ochrony wód przed zanieczyszczeniem,
- nieodpowiednią lokalizacją zakładów, bez analizowania faktycznej możliwości przyjęcia ścieków przez daną rzekę
- mało sprawnym i zbyt długim przebiegiem realizacji budów związanych z ochroną wód
- zły stan techniczny istniejących a często nowo wybudowanych obiektów ochrony wód przed zanieczyszczeniem spowodowanym głównie niedbałym wykonawstwem oraz niedostatecznym nadzorem techniczno-eksploatacyjnym tych obiektów
- nie osiąganie w zakładanych projektach technicznych efektów w zakresie oczyszczania ścieków z powodu niewłaściwej eksploatacji wybudowanych obiektów, jak również niedostatecznego dopracowania przez biura projektowe założeń technologicznych.

Docelowy program ochrony wód przed zanieczyszczeniem powinien być ukierunkowany na likwidację podanych wyżej głównych przyczyn niezadawalającego stanu w tym zakresie.

Dalszy rozwój gospodarczy województwa wiązać się powinien z zagadnieniami ochrony wód tj. z odpowiednim i oszczędnym gospodarowaniem zasobami wodnymi oraz zabezpieczeniem ich przed szkodliwym zanieczyszczeniem.

Jak wynika z przeprowadzonych analiz potrzeb inwestycyjnych związanych z ochroną wód przed zanieczyszczeniem do 1990 r. należy wybudować, rozbudować bądź poddać modernizacji oczyszczalnie ścieków w 56 zakładach przemysłowych, produkcyjnych i komunalnych.

Zestawienie niezbędnych nakładów inwestycyjnych i gospodarczych na ochronę wód przed zanieczyszczeniami do 1990 roku w układzie resortowym przedstawia tabela stanowiąca zał. Nr 1.

Uzasadnienie tak znacznych potrzeb w okresie bieżącej 5-latki i następnych, to budowa oczyszczalni ścieków dla m. Międzyrzecza, Parczewa, Łosic i Terespoła oraz rozbudowy istniejącej oczyszczalni w Białej Podlaskiej.

Kolejnej budowy, rozbudowy bądź modernizacji oczyszczalni wymagają zakłady w resorcie rolnictwa, centralnego związku sp.-ni. mleczarskich, rolniczych, CZSP i Ministerstwa Komunikacji. Pozostałe zakłady w większości bardzo istotne dla gospodarki wodnej województwa powinny realizować zadania w zakresie ochrony wód zgodnie z potrzebami i w taki sposób, by odprowadzane z nich ścieki nie powodowały przekroczeń norm docelowej klasy czystości odbiorników.

Województwo nie posiada biura projektowego ani przedsiębiorstwa wykonawczego urządzeń komunalnych. Dlatego też celowym byłoby utworzenie w województwie biura projektowego oraz przedsiębiorstwa budowlanego dla realizacji zadań w zakresie projektowania i wykonawstwa oczyszczalni ścieków. Specjalizowanie się tych jednostek w projektowaniu i wykonawstwie obiektów oczyszczalni wpłynęłoby korzystnie na jakości wykonywanych prac.

Zagadnieniem ściśle związanym z realizacją programu ochrony wód przed zanieczyszczeniem jest potrzeba przygotowania kadry specjalistycznej dla nadzoru i eksploatacji wybudowanych urządzeń komunalnych. Należy trzymać się zasady, że eksploatację urządzeń mogą prowadzić osoby odpowiednio przeszkolone i z uprawnieniami w tym zakresie, natomiast nadzór ze strony zakładów - pracownicy o odpowiednim wykształceniu kierunkowym. Dla pracowników tych powinny być organizowane przez zjednoczenia lub jednostki nadrzędne zakładów kursy szkoleniowe, w których ukończenie dawałoby uprawnienia do zatrudnienia na tym odcinku pracy.

Organizowane dotychczas w Dębem k/Warszawy kursy szkoleniowe nie zaspakajają potrzeb w tym zakresie. Dyrekcje zakładów powinny bezwzględnie zabezpieczyć etaty i korzystne warunki finansowe dla zatrudnienia kadry specjalnie do tych celów, a nie jak obecnie obowiązki w zakresie nadzoru i eksploatacji urządzeń oczyszczających powierzono dodatkowo pracownikom zatrudnionym na innych stanowiskach.

Przy lokalizacji nowych zakładów pracy należy zwracać szczególną uwagę na warunki możliwości odkrycia potrzeb wodnych oraz ich uciążliwość dla wód odbiorników. Rzeki zakwalifikowane do klasy I czystości nie powinny być odbiornikami ścieków, chociaż teoretycznie wyliczenia umożliwiałyby lokalizacje zakładów nad takimi rzekami, to jak wykazuje praktyka dobrze działa-

jące oczyszczalnie mają również okresy gorszej pracy i stany awaryjne. W każdym przypadku odbija się to na stanie czystości wód.

Większe obiekty powinny być w sposób należyty zabezpieczone przed ewentualnymi awariami/ drugostronne zasilanie w energię, właściwa konserwacja, części zamienne, przeprowadzanie remontów/ itp.

8. Generalne kierunki zmian w środowisku w zakresie ochrony wód.

Nowoczesna ochrona wód wymaga rozpatrywania zagadnienia w szerokim ujęciu regionalnym. Skuteczne rozwiązania są możliwe przy kompleksowym traktowaniu zjawisk i wzięciu pod uwagę wielkich obszarów. Ponieważ ochrona wód obejmować musi zarówno przeciwdziałanie zubożeniu ich ilości, jak i zanieczyszczeniu. obowiązować winny równoległe dwie podstawowe zasady:

- równocześnie z przyjęciem określonej ilości wody do użytkowania należy zabezpieczyć, a więc znajdować i dokumentować z zasady większą, a co najmniej równoważną jej ilość;
- równocześnie z pogarszaniem się jakości wody przez jej użytkowanie trzeba podejmować środki aby pogorszenie to co najmniej zlikwidować.

Główny wysiłek w gospodarowaniu wodą i w jej ochronie powinien być skierowany przede wszystkim w następujących kierunkach:

- racjonalnego i gospodarnego gospodarowania wodą, stosowania obiegów zamkniętych, a więc wielokrotnego używania wody technologicznej i chłodniczej,
- Do stosowania perspektywicznych kierunków rozwoju gospodarki do możliwości zaopatrzenia w wodę biorąc pod uwagę organizacyjne jej zasoby;
- ulepszenie w dziedzinie uzdatniania wód,
- ulepszenia w zakresie oczyszczania ścieków, wprowadzania gospodarki bezściekowej, likwidowania lub wykorzystania odpadów stałych,
- szerokiego zastosowania zabiegów melioracji hydrobiologicznych, leśnych i rolnych,
- intensyfikacji odpływu podziemnego kosztem powierzchniowego.

Czynna ochronę zasobów wodnych połączono z racjonalną gospodarką wodną należy rozpatrywać biorąc pod uwagę:

- ogólną wielkość zasobów wodnych i możliwość ich przerzutów,
- wielkość zasobów cieplnych ziemi wraz z ich rozmieszczeniem,
- zasoby terytorialne i obszary dogodne dla nawadniania i budowy zbiorników wodnych,
- potrzeby wody dla rolnictwa, przemysłu oraz gospodarki komunalnej.

Zespół wymienionych czynników zakreśla bowiem możliwości ich użytkowania i ogranicza wykorzystanie całkowitych zasobów wodnych;

9: Kierunki działania i przedsięwzięcia w zakresie ochrony wód podziemnych do 1990 roku

Główne kierunki działania w zakresie ochrony wód podziemnych dotyczą przede wszystkim:

- dokładnego określenia zasobu wód podziemnych oraz zasad ich ochrony i zagospodarowania,
- zakładania i zagospodarowania odpowiednich strat ochronnych wokół ujęć wody,
- opracowania zasady czynnej ochrony wód podziemnych od rozpoznania zasobów tych wód - znajomości i ilości pozwoleń wytypować obszary deficytowe oraz obszary ze znacznymi rezerwami wód podziemnych,
- podjęcia prac nad mapą ochrony wód podziemnych, która powinna pozwolić na ocenę:
 - a/ potencjalnych możliwości zanieczyszczenia wód podziemnych /podatność na zanieczyszczenie/,
 - b/ obecności i stopień szkodliwości potencjalnych źródeł, powierzchniowego zanieczyszczenia wód podziemnych/ obszary rolniczego wykorzystania ścieków zrzuty **lub** przecieki ścieków przemysłowych i komunalnych, obszary szczególnie intensywnego stosowania środków ochrony roślin/,
 - c/ rejestracja punktowych i przestrzennych przejawów istniejącego zanieczyszczenia wód podziemnych,
 - d/ wyznaczania obszarów zbyt intensywnej eksploatacji wód podziemnych, a w szczególności rejony gdzie pobór wód przekracza zasoby eksploatacyjne,
 - e/ wydzielenie obszarów gdzie ze względów na intensywną eksploatację wód podziemnych konieczna jest obserwacja zwier-

ciadła wody.

10. Potrzeby w zakresie systemu kontroli jakości wód

Potrzeby z zakresu systemu kontroli jakości wód to głównie konieczność:

- rozszerzenia badań analitycznych przez Samodzielną Pracownię Badań i Kontroli Środowiska i Laboratoria Zakładowe,
- zwiększenia ilości badanych charakterystycznych wskaźników zanieczyszczeń zwłaszcza w odniesieniu do ścieków odprowadzanych przez zakłady wyjątkowo uciążliwe,
- zapewnienie odpowiedniej sieci laboratoriów zakładowych i niezbędnej kadry w administracji,
- wyposażenia laboratoriów badań wód i ścieków a przede wszystkim SPBiKS w niezbędne urządzenia i aparaturę pomiarową.

11. Postulaty w sprawach organizacyjnych i prawnych

Nowa ustawa z dnia 24 października 1974 r. "Prawo Wodne" /Dz.U.Nr 28, poz. 230/ reguluje sprawy związane z gospodarką wodną i ochroną wód przed zanieczyszczeniem. Ustawa ta w sposób ostateczny rozwiązuje problem zakładów "starych", które w dniu 9 lutego 1961 r nie posiadały wymaganych obowiązującymi wówczas przepisami ustawy urządzeń zabezpieczających wody przed zanieczyszczeniem. Art. 135 ustawy "Prawo Wodne" przewiduje, że zakłady te mogą być na czas oznaczony zwolnione od obowiązku wykonania tych urządzeń. Okres zwolnienia nie może być dłuższy niż 5 lat, a w wyjątkowych wypadkach nie dłuższy niż 9 lat.

Dotychczas ukazały się 2 przepisy wykonawcze "ustawy Prawo Wodne":

- rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 października 1975 r w sprawie opłat za szczególne korzystanie z wód i urządzeń wodnych /Dz.U.Nr 33, poz. 181/
- rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 listopada 1975 r w sprawie klasyfikacji wód, warunków jakim powinny odpowiadać ścieki oraz kar pieniężnych za naruszenie tych warunków /Dz.U.Nr 41 poz. 214/

Wprowadzony system opłat za szczególne korzystanie z wód i z urządzeń wodnych stanowi nowum w ustawodawstwie polskim. System ten zmusza wszystkie zakłady do prowadzenia oszczędnej gospodarki wodnej, a jednocześnie do maksymalnego oczyszczania odprowadzanych ścieków.

Korzystnie na realizację obiektów budowlanych związanych z ochroną środowiska a w tym i z ochroną wód wpłynie również ustawa z dnia 24 października 1974 r. "Prawo budowlane"/Dz.U. Nr 38 poz.229/ która mówi o zabezpieczeniu obiektów budowlanych przed ich szkodliwym wpływem na środowisko.

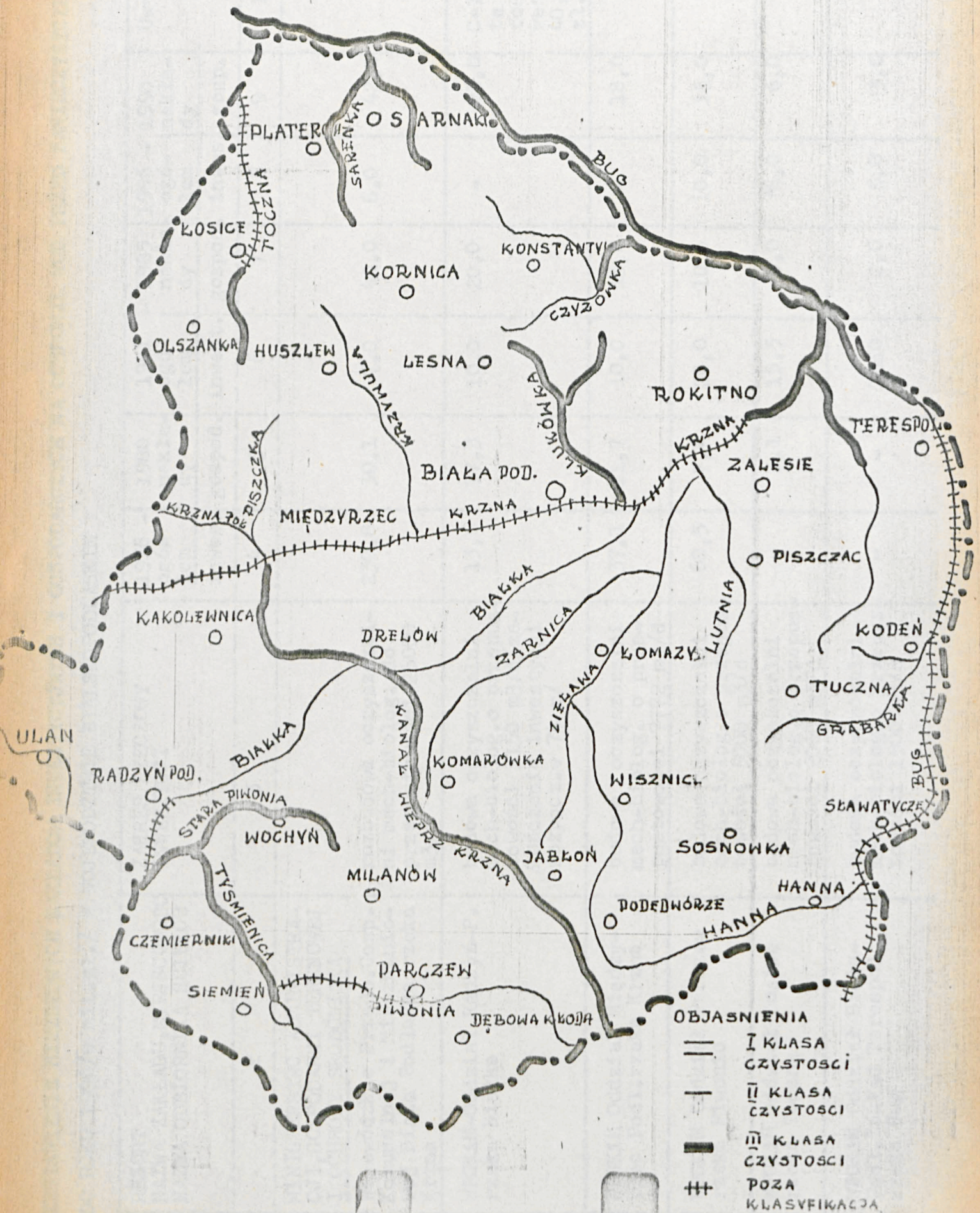
Dotychczasowe rozdzielenie zadań związanych z gospodarką wodną i ochroną wód przed zanieczyszczeniem między różne resorty nie sprzyja kompleksowemu uporządkowaniu zagadnień związanych z wodą. Właściwym rozwiązaniem wydaje się skupienie wszystkich spraw związanych z gospodarką zasobami wodnymi oraz z ochroną wód przed zanieczyszczeniem w jednym resorcie:

Tabela nr 1

Bilans ładunków zanieczyszczeń odprowadzanych
na obszarze województwa białskopodlaskiego do wód
powierzchniowych i do ziemi / w ujęciu resortowym/

Lp.	Nazwa resortu	Średni ładunek zanieczyszczeń w kg/d		U w a g i
		BZT	CHZT-metoda nadmanganianowa Zawiesina ogólna	
I	Ministerstwo Administracji, Gosp. Terenowej i Ochrony Środowiska	560,0	356,1	416,0
II	Ministerstwo Rolnictwa	648,5	313,8	883,0
III	Centralny Związek Sp-ni Mleczarskich	808,5	465,2	378,1
IV	Ministerstwo Przemysłu Spożywczego i Skupu	196,4	54,0	236,2
V	Ministerstwo Handlu Wewn. i Usług	69,0	25,9	67,0
VI	Centralny Związek Sp-ni Ogrodniczych	38,9	14,9	33,1
VII	Centrala Rolnicza Spółdzielni Samopomoc Chłopska	32,4	12,3	23,0
VIII	Centralny Związek Spółdzielni Pracy	6,5	2,9	2,8
IX	Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego	19,4	4,3	10,7
X	Ministerstwo Budownictwa i Materiałów Budowlanych	6,1	3,6	9,4
XI	Ministerstwo Komunikacji	451,9	143,9	242,9
XII	Ministerstwo Oświaty i Szkoln. Wyższego	10,0	2,8	6,6
XIII	Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społ.	105,9	41,2	54,1
R A Z E M:		2953,5	1440,9	4362,9
				55

AKTUALNY STAN CZYSTOSCI WÓD POWIERZCHNIOWYCH WOJ. BIALSKOPODL.

ZESTAWIENIE NIEZBEDNYCH NAKŁADÓW INWESTYCYJNYCH I GOSPODARCZYCH NA OCHRONIE WOD PRZED ZANIECZYSZCZENIEM

DO ROKU 1990/w ml. zł./ W WOJEWÓDZTWIE BIAŁOSKOPOLSKIM

Lp.	RESORT NAZWA ZAKŁADU, MIEJSCOWOŚĆ NAZWA ODBIORNIKA ŚCIEKÓW	ZAKRES RZECZOWY INWESTYCJI	1976 - ogół. inwes.	1980 nakład gospod.	1981 ogół. inwest.	1985 nakład gospod.	1986 - ogół. inwes.	1990 nakład gosp.	Uwagi
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	MINISTERSTWO ADMINISTRACJI, GOSPODARKI TERENOWEJ I OCHRONY ŚRODOWISKA Wojewódzkie Przedś. Gosp. Komunalnej i Mieszkanio- wej Biała Podlaska rzeka Krzna	rozbudowa oczyszczalni ni mech-biolog. do przepustowości 26000 m ³ /d	230,8	30,1	7,0	40,0	6,0	42,0	
2	WPGKiM Oddział Radzyń-P. rzeka Biała	budowa oczyszczalni mech-biolog. o przepus- towności 3150 m ³ /d/za- kończenie inwestycji rozpocz. w 74 r/	13,6	17,3	10,0	20,0	-	23,0	Całkowita wartość in- westycji 40,7 mln. zł.
3	WPGKiM Oddział Między- rzec Podl. rzeka Krzna	budowa oczyszczalni mech-biolog. o prze- pustowości 7772 m ³ /d	37,1	11,7	10,0	15,0	-	18,0	
4	WPGKiM Oddział Parczew rzeka Piwonja	budowa oczyszczalni mech-biolog. o przepus- towności 5000 m ³ /d	68,5	7,4	20,0	10,0	10,0	15,0	
5	WPGKiM Oddział Łosice rzeka Toczna	budowa oczyszczalni mech-biolog. o przepus- towności 2000 m ³ /d	-	3,1	15,5	5,0	6,0	6,0	
6	WPGKiM Oddział Biała- Podl. Zakład Terespol rzeka Bug	budowa oczyszczalni mech-biolog. o przepus- towności 1500 m ³ /d	-	-	15,0	2,0	5,0	3,0	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7	Wojewódzka Spółdzielnia Mieszkaniowa w Białej Podlaskiej rzeka Krzna	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	2,0	1,0	-	1,0	-	1,0	
8	Spółdz. Mieszkaniowa w Międzyrzeczu Podl. rzeka Krzna	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	-	0,7	2,0	0,8	-	0,9	
	R A Z E M		352,0	71,3	79,0	93,0	27,0	108,9	
	MINISTERSTWO ROLNICTWA								
1	Przeds. Przemysłu Rolnego PGR Międzyrzec Podl. Gorz. Międzyrzec rzeka Krzna	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	1,2	0,1	-	-	-	-	
2	PGR Międzyrzec Gorzelnia Klonownica do ziemi	budowa oczyszczalni mech. biologicznej	-	-	1,5	0,3	-	0,5	
3	PGR Międzyrzec Podl. Krochmalnia Nosów rzeka - dopływ Klukówki	budowa oczyszczalni mech. biologicznej	6,6	0,25	-	0,5	-	0,6	
4	PGR Międzyrzec Gorzelnia Witulin rzeka Klukówka	budowa oczyszczalni mech. biologicznej	1,1	0,15	-	0,4	-	0,4	
5	PGR Międzyrzec Gorzelnia Milanów do ziemi	budowa oczyszczalni mech. biologicznej	1,1	0,26	-	0,5	-	0,6	
6	PGR Międzyrzec Gorzelnia Suchowola stawy rybne	budowa oczyszczalni mech. biologicznej	2,2	0,33	-	0,5	-	0,8	
7	PGR Międzyrzec Gorzelnia Bojanówka rzeka Piwonja	budowa oczyszczalni mech. biologicznej	3,1	0,19	-	0,4	-	0,6	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8	PGR Międzyrzec Gorzelnia Marynin rzeka Białka	budowa oczyszczalni mech. biologicznej	-	-	1,5	0,3	-	0,5	
9	Przeds. Wielozakładowe PGR Rozkosz Zakł. Rozkosz rzeka Klukówka	rozbudowa istniejącej oczyszczalni	0,9	0,5	-	0,5	-	0,6	
10	Przeds. Wiel. PGR Rozkosz zakł. Cieleśnica stawy rybne	rozbudowa istniejącej oczyszczalni	0,3	0,5	-	0,6	-	0,7	
11	Przeds. Wiel. PGR Rozkosz zakł. Konstantynów rzeka Czyżówka	budowa oczyszczalni mech. biologicznej	0,3	0,33	-	0,4	-	0,5	
12	Państwowy Ośrodek Maszy- nowy Opole Podedwórze rzeka Zielawa	rozbudowa istniejącej oczyszczalni	-	0,5	2,0	0,5	-	0,6	
13	Państwowy Ośrodek Maszy- nowy Dębowa Kłoda rzeka Piwonía	rozbudowa istniejącej oczyszczalni	-	0,5	2,0	0,6	-	0,7	
14	Państwowy Ośrodek Maszy- nowy Bezwola rzeka Piwonía	rozbudowa istniejącej oczyszczalni	-	0,5	2,0	0,6	-	0,7	
15	Baza Sprzętu Melioracyj- nego w Międzyrzeczu rzeka Krzna	podłączenie do oczysz- czalni miejskiej	1,2	-	-	-	-	-	
16	Rejonowe Przeds. Meliora- cyjne w Białej Podlaskiej rzeka Krzna	podłączenie do oczysz- zalni miejskiej	1,4	-	-	-	-	-	
17	Rejonowe Przeds. Melio- racyjne w Parczewie rzeka Konotopa	podłączenie do oczysz- czalni miejskiej	1,1	-	-	-	-	-	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
18.	Państwowy Zakład Unasienienia Zwierząt w Radzynie z siedzibą w Białce rzeka Białka	budowa oczyszczalni mech.biologicznej	-	0,25	1,5	0,3	-	0,5	
19.	Spółdz.Kółek Rolniczych w Sarnakach rzeka Sarenka	budowa oczyszczalni mech.biologicznej	-	0,1	1,0	0,3	-	0,4	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	R A Z E M	-	21,2	4,46	11,5	6,8	-	8,7	-
-	CENTRALNY ZWIĄZEK SPÓŁDZIELNI MLECZARSKICH	-	-	-	-	-	-	-	-
1	Okregowa Spół.Mleczarska Biała Podlaska rzeka Krzna	utrzymanie istniejącej oczyszczalni mech.biolog.	-	3,0	-	3,2	-	3,5	
2	Okreg.Spół.Mlecz.Radzyń Podl. rzeka Białka	rozbudowa oczyszczalni biolog.przepustowości 4080 m ³ /d	20,0	3,6	-	4,0	-	4,2	
3	OSM w Radzynie Podl.Zakład w Międzyrzeczu Podl. rzeka Pilszonka	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	-	0,5	2,0	0,6	-	0,6	
4	Okreg.Spółdz.Mleczarska w Parczewie rzeka Piwonia	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	8,0	0,5	-	0,5	-	0,6	
5	Okreg.Spółdz.Mleczarska w Łosicach rzeka Toczna	rozbudowa oczyszczalni biologicznej	-	1,5	3,0	2,0	2,0	2,5	
-	R A Z E M	-	28,0	9,1	5,0	10,3	2,0	11,4	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	MINISTERSTWO PRZEM. SPOŻYWCZEGO I SKUPU								
1	Zakład Jajczarsko-Drobiarski w Międzyrzeczu Podl. rzeka Krzna	rozbudowa oczyszczalni mech.-biolog. do przepu- stowości 2150 m ³ /d	12,6	3,4	-	4,0	-	4,2	
2	Zakład Utylizacyjny w lesie Worońcu rzeka Krzna	rozbudowa oczyszczalni ni mechanicz. do prze- pustowości 600 m ³ /d	2,8	0,5	9,2	0,8	-	1,0	
	R a z e m		13,4	3,9	9,2	4,8	-	5,2	
	MINISTERSTWO HANDLU WNETRZ. I USŁUG								
1	Fabryka octu i musztardy w Parczewie rzeka Piwonia	podłączenie do oczysz- czalni miejskiej	0,8	0,5	-	0,5	-	0,5	
2	WSS Społem Oddział Biała Podl. Piekarnia rzeka Krzna	podłączenie do oczysz- czalni miejskiej	0,5	-	-	-	-	-	
3	WSS Społem Oddział Biała Podl. Rzeźnia rów	podłączenie do oczysz- czalni miejskiej	0,5	-	-	-	-	-	
4	WSS Oddziału w Radzynie Masarnia w Radzynie rzeka Biała	podłączenie do oczysz- czalni miejskiej	0,4	0,1	-	0,1	-	0,1	
	R a z e m		2,2	0,6	-	0,6	-	0,6	
	CENTRALNY ZWIĄZEK SPOŁDZ. OGR. Woj. Spół. Ogr. Eksp. Zakł. Przet. Warzyw. w Radzynie Podl. rze- ka Biała	podłączenie do oczysz- czalni miejskiej	2,0	0,5	-	0,5	-	0,5	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Woj. Spół. Ogr. Eksp. Zakł. Przetw. Wyrzyw. w Sarnakach rzeka Sarenka	rozbudowa istniejącej oczyszczalni mech.-biologicznej	-	0,5	2,0	0,6	-	0,8	-
	R a z e m		2,0	1,0	2,0	1,1	-	1,3	-
1	CENTR. ROLNICZA SPOŁDZ. SAMOPO- MOC CHEOPSKA W WISZNICACH GSSCH. rzeka Zielawa	rozbudowa oczyszczalni mech.	-	0,1	1,5	0,2	-	0,3	-
2	Gm. Spół. Sam. Chłopska w Radzyniu Masarnia rzeka Białka	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	1,0	0,1	-	0,1	-	0,1	-
3	Gm. Spół. Sam. Chł. w Parczewie Przetwórnia Mięsa rzeka Konotopa	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	1,5	0,1	-	0,1	-	0,1	-
	R a z e m		2,5	0,3	1,5	0,4	-	0,5	-
	CENTRALNY ZWIĄZEK SPOŁDZ. PRACY		-	-	-	-	-	-	-
1	Spół. Pracy Szczecińsko-Szczot. w Międzyrzeczu Podl. rzeka Krzna	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	-	0,5	-	0,5	1,0	0,5	-
	MINIST. LEŚNICTWA I PRZEM. DRZEW		-	-	-	-	-	-	-
1	REJON Produkcji Leśnej "Las" w Międzyrzeczu P. rzeka Krzna	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	-	0,5	1,0	0,5	-	0,5	-
2	Nadl. Państw. Radzyń w Radzyniu Podl. rzeka Białka	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	-	0,1	0,5	0,1	-	0,1	-
	R a z e m		-	0,6	1,5	0,6	-	0,6	-

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	2								
	MINIST. BUDOWNICTWA I MATER. BUD.								
1	Międzyrzeckie Zakł. Mechanizacji Budown. w Międzyrzeczu Podl. rzeka Krzna Pół.	rozbudowa istniejącej oczyszczalni	-	0,5	2,0	0,6	-	0,8	
2	Huta Szkła "Odrodzenie" Parczew staw - rzeka Piwonia	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	0,6	0,5	-	0,5	-	0,5	
3	Kornickie Zakł. Kredowe w Kornicy rów melioracyjny	rozbudowa istniejącej oczyszczalni	-	0,1	1,5	0,2	-	0,3	
	R a z e m		0,6	1,1	3,5	1,3	-	1,6	
1	MINISTERSTWO KOMUNIKACJI								
1	PKP Rejon Budynków w Małasze-wiczach rzeka Czapelka	rozbudowa oczyszczalni mech.-biolog. do przepus-towości 675 m ³ /d	3,0	1,0	-	1,0	-	1,2	
2	PKP Rejon Budynków w Małasze-wiczach oczyszczalnia ścieków w Terespolu rzeka Bug	rozbudowa oczyszczalni mech.-biolog. do przepu-stowości 675 m ³ /d	5,0	0,8	-	1,0	-	1,2	
3	Woj. Przeds. PKS w Białej Podl. rzeka Krzna	budowa łapacza błota i olei podłączenie do oczyszczalni miejskiej	2,7	0,5	-	0,5	-	0,5	
4	Woj. Przeds. PKS - Oddział PKS Radzyń rzeka Białka	budowa łapacza błota i olei podłączenie do oczyszczalni miejskiej	1,0	0,5	-	0,5	-	0,5	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5	Woj.Przeds.PKS-Oddział PKS Radzyń Placówka Międzyrzec		2,0	0,5	-	0,5	-	0,5	
6	Woj.Przeds.PKS-Oddział PKS Radzyń - Placówka Parczew		1,0	0,4	-	0,5	-	0,5	
7	Woj.Przeds.PKS Oddział PKS Radzyń Placówka - Łosice		-	-	1,0	0,3	-	0,4	
	R a z e m		14,7	3,7	1,0	4,3	-	4,8	
1	MINIST.OSWIATY I SZKOLNICTWA WYŻ.								
1	Szkoła Podstawowa w Kodniu rzeka Kałamanka		-	0,1	1,0	0,1	-	0,2	
2	Liceum Ogólnokształcące w Par- czewie rzeka Konotopa		0,1	0,1	-	-	-	-	
3	Szkoła Zbórcza w Piszczacu		1,0	0,1	-	0,1	-	0,1	
4.	Liceum Ekonomiczne w Łosicach		-	0,1	-	0,1	1,0	-	
	R a z e m		1,1	0,4	1,0	0,3	1,0	0,3	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	MINISTERSTWO ZDROWIA I OPIEKI SPOŁ.								
1	Zespół Opieki Zdrowotnej w Białej Podl. - rzeka Krzna	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	1,6	0,1	-	-	-	-	
2	Zespół Opieki Zdrowotnej w Radzynie rzeka Białka	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	1,4	0,5	-	0,5	-	0,5	
3	Zespół Opieki Zdrowotnej w Międzyrzecu Podl. rzeka Krzna	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	0,6	0,5	-	-	-	-	
4	Zespół Opieki Zdrowotnej w Parczewie rzeka Konotopa	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	0,8	0,5	-	0,5	-	0,5	
5	Zespół Opieki Zdrowotnej w Łosicach/do ziemi/	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	-	0,5	0,6	0,4	-	-	
6	Państwowy Dom Dziecka w Międzyrzecu rzeka Krzna	podłączenie do oczyszczalni miejskiej	-	0,3	0,5	0,1	-	-	
7	Państwowy Dom Dziecka w Czemiernikach stawy-rzeka Tyśmienica	budowa oczyszczalni mech. biol.	-	-	1,0	0,1	-	0,3	
8	Państw. Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Suchowoli	modernizacja istniejącej oczyszczalni mech. biolog.	-	0,5	1,0	0,5	-	0,6	
	R a z e m		4,4	2,9	3,1	2,1	-	1,9	

VI. Działanie w zakresie usuwania, unieszkodliwiania i wykorzystywania odpadów komunalnych, przemysłowych i przedmiotów zużytych.

1. Ogólna charakterystyka odpadów komunalnych i ich szkodliwość dla środowiska.

Odpady stanowią jeden z istotnych czynników wpływających na zanieczyszczenie środowiska człowieka. Mianem odpadów określamy uboczne produkty działalności ludzi nie przydatne w miejscu ich powstawania, uciążliwe dla człowieka lub szkodliwe dla jego środowiska. Wytwarzanie odpadów jest więc nierozłącznym atrybutem życia biologicznego, gospodarczego i społecznego środowisk ludzkich. W obiegu zamkniętym materii w przyrodzie odpady stanowią jedno z ogniw tego łańcucha przemian i form występowania materii. Naturalną konsekwencją nieprzydatności odpadów w miejscu ich powstawania stanowi ich uciążliwość lub szkodliwość dla człowieka lub jego środowiska. Stopień szkodliwości wzrasta w miarę rozwoju społeczno-ekonomicznego. Wynika to stąd, że procesy rozwojowe determinują stały wzrost masy odpadów, zmianę ich cech fizycznych i chemicznych, a w szczególności wzbogacenie ich w składniki nieprzysfajalne dla środowiska. Szkodliwy wpływ odpadów na środowisko człowieka można ująć w trzy następujące grupy:

- szkodliwość biologiczną/sanitarną/
- szkodliwość chemiczną,
- szkodliwość fizyczną.

Pierwsza z wymienionych grup szkodliwości stanowi zagrożenie epidemiologiczne. Odpady, a w szczególności odpady miejskie stanowią sobą materiał zakażony mikroorganizmami chorobotwórczymi lub ich formami przetrwalnikowymi.

Zagrożenie epidemiologiczne zwiększa jeszcze fakt, że odpady stanowią częste żerowisko dla szczurów, myszy, much i tą drogą mogą być przenoszone na ludzi mikroorganizmy chorobotwórcze.

Szkodliwość chemiczna odpadów wynika ze zdolności tworzenia i emitowania do środowiska naturalnego związków chemicznych. Odpady miejskie oraz szereg grup odpadów przemysłowych zawierają w swoim składzie łatworozkładające związki chemiczne, organiczne, które w warunkach naturalnych ulegają procesom gnicia.

W wyniku tych procesów emitowane są do atmosfery w dużych ilościach produkty gazowe takie jak siarkowodór, amoniak, fosferowodór dwutlenek węgla, lotne składniki organiczne powodujące zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego. Ponadto łatwość zapłonu odpadów na wysypiskach staje się dodatkowym źródłem znacznej emisji zanieczyszczeń gazowych, szczególnie produktów niepełnego spalania składników organicznych.

Odpady miejskie i przemysłowe zawierają również w swoim składzie szereg szkodliwych związków mineralnych, które w przypadku składowania ich bez zastosowania odpowiednich środków zabezpieczających mogą ulegać wymywaniu przez wody opadowe i tą drogą ulegają rozprzestrzenianiu w glebie, a także trafiają do wód powierzchniowych i podziemnych.

Odpady składowane w glebie stanowią również podstawowe zagrożenia dla samej gleby zmieniają strukturę, pogarszają warunki przebiegu procesów glebotwórczych i w skrajnych przypadkach pozbawiają glebę cech użyteczności przede wszystkim dla celów rolniczych.

Własności fizyczne odpadów i ich trwałość, niepodatność na procesy biochemicznej degradacji stanowią zagrożenie również walorów estetycznych i przyczynić się mogą w znacznym stopniu do dewastacji krajobrazu co odgrywa niebagatelną rolę w ochronie naturalnego środowiska człowieka.

Przyjmując jako podstawę klasyfikacji odpadów źródła ich powstawania, można podzielić całość odpadów na cztery podstawowe grupy:

- odpady miejskie,
- odpady motoryzacyjne,
- odpady przemysłowe,
- odpady z produkcji rolnej i gospodarki handlowej.

Zródłem odpadów miejskich są zespoły mieszkalne i usługowe oraz obiekty socjalne w zakładach produkcyjnych.

W grupie odpadów miejskich wydzielić można następujące rodzaje odpadów:

- stałe odpady domowe,
- odpady wielkorozmiarowe,
- płynne odpady domowe,
- osady ściekowe.

Odpady domowe obejmują zarówno odpady z gospodarstw domowych jak również podobnie do nich odpady z urządzeń i zakładów infrastruktury miejskiej, zakłady handlowe, usługowe, obiekty

kulturalno oświatowe, administracyjne, odpady uliczne itp./

Całość zadań związanych z ich usuwaniem i unieszkodliwianiem realizowana jest przez gospodarkę komunalną. Odpady wielkorozmiarowe stanowią przedmioty domowego użytku i jak zużyte meble, sprzęt gospodarstwa domowego, wózki dziecięce, radia itp. Odpady te pojawiają się wraz z wprowadzeniem do obrotu handlowego dóbr konsumcyjnych trwałego użytku i rosnącej zamożności społeczeństwa.

Odpady domowe płynne zwane fekaliami składem swoim i właściwościami podobne są do ścieków miejskich. Pochodzą one z terenów zurbanizowanych pozbawionych centralnej sieci kanalizacyjnej. Odpady te gromadzone są w bezodpływowych zbiornikach stanowiących zakończenie miejscowych urządzeń kanalizacyjnych. Usuwane są taborem specjalnym będącym w eksploatacji przedsiębiorstwa gospodarki komunalnej:

Osady ściekowe stanowią produkt procesów technologicznych oczyszczania ścieków. Wraz z realizacją programu ochrony wód wzrastać będzie ilość ścieków poddawanych procesom oczyszczania i wraz z tym ilość osadów ściekowych.

Wymienione wyżej grupy odpadów mają poważny udział w ogólnym bilansie zanieczyszczeń środowiska. Ich szkodliwość dla środowiska wynika nie tylko z bezpośredniego wpływu zawartych tam składników na procesy zachodzące w środowisku przyrodniczym ale w większym nieraz stopniu wpływają na estetykę terenów zurbanizowanych co wpływa ujemnie na warunki bytowania ludzi.

Szkodliwe działanie odpadów przejawia się w równym stopniu w powietrzu atmosferycznym w wodzie i glebie. Jak z tego wynika konieczna jest zorganizowana działalność w okresie gromadzenia, usuwania unieszkodliwiania pozwalająca na radykalne rozważenie wszystkich związanych z tym problemów.

Na terenie województwa białkopodlaskiego ogółem nagromadzenie odpadów komunalnych w roku 1975 wyniosło 260 m^3 . Z wymienionej ilości odpady stałe stanowią siedemdziesiąt siedem przecinek pięć tysiąca metrów sześciennych/ $77,5/\text{tys m}^3/$.

W tym miasto Biała Podlaska- 27 tys. m^3 tj. 35 %, a odpady płynne $179,4 \text{ tys. m}^3$ w tym miasto Biała Podlaska 59 tys m^3 , co stanowi 32 %. Według stanu na koniec 75 r. wskaźnik nagromadzenia odpadów komunalnych w województwie wyniósł $0,9 \text{ m}^3/\text{mieszkańca/rok}$.

Ilość odpadów komunalnych powstających na terenie województwa według stanu na rok 1975 zawiera tabela stanowiąca załącznik nr 1:

2. Unieszkodliwienie osadów ściekowych

Usuwanie i unieszkodliwienie odpadów płynnych stanowi obecnie poważny udział w usługach świadczących przez przedsiębiorstwo gospodarki komunalnej.

Przewiduje się również konieczność obsługi przez komunalne przedsiębiorstwa innych terenów zamieszkałych szczególnie zurbanizowanych ośrodków wiejskich oraz w okresie letnim terenów rekreacyjno-wypoczynkowych. Również odpadami miejskimi wymagającymi unieszkodliwiania są osady ściekowe swoim charakterem i właściwościami zbliżone są do stałych odpadów miejskich. Stąd wynikają nowe zadania dla gospodarki odpadami miejskimi.

Ilość osadów ściekowych w najbliższym czasie będzie intensywnie wzrastać. Spowodowane to zostało koniecznością budowy wielu oczyszczalni ścieków i to zarówno miejskich jak i zakładowych, w których w wyniku procesów mechaniczno biologicznych oczyszczania powstają bardzo duże ilości osadów. Znaczne nagromadzenie osadów powoduje konieczność zastosowania metod intensywnych unieszkodliwiania szczególnie wspólnego kompostowania z stałymi odpadami miejskimi lub wspólnego ich spalania.

Trzeba tu podkreślić, że osady ściekowe zawierają łatwo-rozkładające się substancje organiczne ulegające szybko procesom gnicia a poza tym zawierają w swoim składzie szereg mikroorganizmów chorobotwórczych przewodu pokarmowego stanowiących duże niebezpieczeństwo pod względem epidemiologicznym.

Skład osadów ściekowych jak należy przypuszczać będzie ulegał znacznie mniejszym zmianom niż przewiduje się to dla odpadów miejskich stąd też mogą one stanowić cenny składnik wzbogacający masę kompostowych odpadów, w wyniku czego można będzie w całości rolniczo zagospodarować zarówno osady ściekowe jak i odpady stałe.

3. Wstępna ocena stanu i potrzeb w zakresie usuwania i unieszkodliwiania nieczystości miejskich:

Na terenie województwa usługi w zakresie wywozu i unieszkodliwiania odpadów komunalnych wykonuje 6 zakładów/przedsiębiorstwa gospodarki komunalnej/. Stałe odpady przemysłowe wywożą na wysypiska poszczególne zakłady i przedsiębiorstwa gospodarki komunalnej na zlecenia zakładów.

Przedsiębiorstwa gospodarki komunalnej świadczą te usługi w miarę posiadanych rezerw przede wszystkim dlatego, że nie posiadają taboru i sprzętu do wywożenia odpadów przemysłowych.

Brak instytucji odpowiedzialnej za wywożenie na wysypiska wszystkich odpadów oraz brak dróg dojazdowych przyczyniają się do powstawania licznych dzikich niezorganizowanych wysypisk. Podobna sytuacja istnieje przy unieszkodliwianiu nieczystości płynnych. Stan taki spowodowany jest brakiem wydzielonych i odpowiednio zagospodarowanych wylewisk:

Aktualnie na terenie województwa istnieje 6 wysypisk miejskich oraz 6 wysypisk gminnych o łącznej powierzchni około 10 ha. Według stanu na dzień 31.XII.75 r. z ogólnej liczby 12 wysypisk czynnych:

- 10 posiada lokalizację stałą,
- 2 posiadają lokalizację tymczasową,
- 1 nie posiada strefy ochronnej,
- 4 nie posiadają ogrodzenia,
- na 9 drogi dojazdowe są w złym stanie technicznym.

Prowizoryczny charakter większości wysypisk wywarł wpływ na niski poziom ich eksploatacji:

- na 9 wysypiskach nie stosuje się podstawowego zabiegu technologicznego tj. przykrywania odpadów warstwą izolacyjną,
- na 9 wysypiskach brak brodzików do dyzynyfikacji kół pojazdów dowożących odpady,
- na 6 wysypiskach nie stosuje się środków do dyzynyfikacji odpadów.

Ocena się, że:

- stan techniczny i sanitarny wysypisk jest niezadawalający i stwarza zagrożenie skażenia wód podziemnych, gleby i powietrza atmosferycznego,
- niewłaściwy stan techniczny i sanitarny w dużym stopniu spowodowany jest niedostatecznym ich wyposażeniem w sprzęt mechaniczny.

Problem wysypisk na terenie województwa winien być bezwzględnie uregulowany na przestrzeni najbliższych lat biorąc pod uwagę znaczny wzrost odpadów i rozbudowę naszych miast.

W związku z powyższym należy:

- w planach przestrzennego zagospodarowania miast i gmin zabezpieczyć tereny pod wysypiska,
- zabezpieczyć wykonstwo w biurach projektowych,
- wykonstwo budowlane,
- dostawę sprzętu mechanicznego do eksploatacji wysypisk,
- nakłady inwestycyjne na budowę wysypisk, oraz środki na ich eksploatację.

Charakterystykę wysypisk komunalnych zlokalizowanych na terenie woj. białskopodlaskiego w/g stanu na 31 grudnia 1975 zawiera tabela stanowiąca załącznik nr.2.

Podobna sytuacja istnieje na punktach zbiorczych zwierząt padłych: w Radzynie Podlaskiej, Kornicy, Łosicach, Wisznicach i Sarnach. Kontrole sanitarne wykazały, że większość w/w obiektów posiada podstawowe braki w urządzeniach. Należą do nich m.in.:

- brak ogrodzenia,
- brak źródeł wody,
- teren nie utwardzony,
- niewystarczająca ilość pomieszczeń,
- brak śmietników i zbiorników na nieczystości płynne,
- brak środków dezynfekcyjnych itp.

Zwłoki padłych zwierząt w stanie rozkładu zalegają często na placach przez kilka dni, stanowiąc żer dla ptactwa i zwierząt. Przy żadnym z punktów nie ma urządnego grzebowiska. Zwłoki zwierząt padłych na chorobę zakaźną lub nie odebrane przez Bakutil grzebane są w miejscach przypadkowych, co może być powodem skażenia wód i gleby.

Na wysypiskach i punktach zbiorczych zwierząt padłych przeznaczonych do dalszej eksploatacji konieczne jest:

- ogrodzenie wysypisk i punktów zbiorczych zwierząt padłych,
- zapewnienie stałego nadzoru,
- wybudowanie na wysypiskach i punktach zbiorczych zwierząt padłych urządzeń higieniczno-sanitarnych i zapewnienie dowozu wody,
- poprawienie stanu dróg dojazdowych,
- zapewnienie dostatecznej ilości sprzętu technicznego,
- sukcesywna izolacja odpadów, codzienne przykrywanie warstwą izolacyjną/ziemią lub popiołem czy żużlem.

4. Inne proponowane metody unieszkodliwiania odpadów

Drugą metodą unieszkodliwiania odpadów, która powinna znaleźć szerokie zastosowanie jest metoda kompostowa. Wynika to przede wszystkim z potrzeby zapewnienia odpowiedniej ilości wysokogatunkowych nawozów organicznych dla stale wzrastającej intensyfikacji uprawy gleby. Dotychczasowy skład odpadów miejskich pozwala na utrzymanie z nich na drodze procesów kompostowania nawozu organicznego o wysokiej wartości. Może on być z powodzeniem wykorzystywany przez ogrodnictwo, rolnictwo, zieleni miejską a nawet leśnictwo. Celowe byłoby również zastosowanie kompostów z odpadów miejskich jak składnika glebotwórczego na glebach zdewastowanych poddawanych rekultywacji.

Wprawdzie przewiduje się, że skład odpadów miejskich będzie ulegał zmianie w kierunku wzrostu w nich trudnorozkładalnych składników organicznych, nie przydatnych dla procesu kompostowania tym niemniej jeszcze przez długi czas duża ilość składników organicznych w odpadach pozwoli na utrzymanie z nich kompostu. Metoda kompostowania stwarza możliwość skojarzenia gospodarki odpadami stałymi i osadami ściekowymi co stanowi bardzo istotny czynnik szczególnie w odniesieniu do osadów ściekowych. Nowoczesne urządzenia stosowane do kompostowania odpadów z zastosowaniem wstępnej obróbki materiału zapewniają intensywny przebieg procesu a zatem bardzo krótki czas potrzebny do uzyskania kompostu przydatnego dla celów nawozowych. W celu szerszego rozpowszechnienia tej metody w województwie konieczne jest jednak uruchomienie produkcji seryjnej przynajmniej niektórych podstawowych urządzeń do wstępnej obróbki odpadów a także wytypowania i sprawdzenia w dużym obiekcie technologii najbardziej przydatnej w warunkach krajowych. Konieczne jest również zorganizowanie odpowiednich form zbytu gotowego kompostu.

Zmiany parametrów ilościowych i jakościowych odpadów otwierają również przed metodą spalania szerokie perspektywy mimo jej wysokiej kapitałochłonności. Metoda ta odznaczająca się zdolnością radykalnego unieszkodliwiania znacznych ilości odpadów w krótkim czasie staje się preferowana dla koncentrycznego nagromadzenia odpadów.

Walory spalania będą wzrastać także wobec niewielkiego zapotrzebowania terenu dla tej metody. Wydatnie rosnąca wartość opałowa odpadów stanowi jakościową przesłankę preferowania metody spalania.

5. Podstawowe założenia przy projektowaniu nowych wysypisk.

Podstawowym założeniem przy projektowaniu/wysypisk/nowych obiektów unieszkodliwiania odpadów stałych na terenie województwa winno iść w kierunku budowy sieci dużych obiektów, które będą obsługiwały miasta i przyległe rejony strefy zewnętrznej na zasadzie wysypisk rejonowych. Ponieważ małe rozproszone wysypiska niewłaściwie przygotowane i eksploatowane stwarzają poważne zagrożenie dla środowiska naturalnego:

Duże obiekty przewidziane do dłuższej eksploatacji mogą być odpowiednio przygotowane przy uwzględnieniu wymagań ochrony środowiska i eksploatowane z zachowaniem obowiązujących zasad. Wyeliminuje się w ten sposób znaczną liczbę źródeł zagrożenia i ułatwi kontrole dowozu odpadów na wyznaczone do tego celu miejsca.

Urządzanie nowych, dużych wysypisk będzie następowało stopniowo w bieżącej i następnej 5-latce z uwagi na konieczność

opracowania dokumentacji, przygotowania obiektów do eksploatacji.

Do tego czasu małe lokalne wysypiska będą w dalszym ciągu eksploatowane. Z uwagi na wymagania ochrony środowiska powinny być jednak doprowadzone do stanu, w jakim nie będą stanowiły zagrożenia dla otoczenia. Poza tym określenie chłonności istniejących obiektów oraz aktualne zamierzenia na przyszłość w zakresie nowych lokalizacji pozwolą na ustalenie hierarchii potrzeb odnośnie porządkowania zagadnienia unieszkodliwiania odpadów stałych.

ODPADY PRZEMYSŁOWE

6. Ogólna charakterystyka odpadów i sposób ich powstawania

Odpadami przemysłowymi są odpadki, których źródłem i miejscem nagromadzenia jest zakład przemysłowy bez względu na to, czy powstawanie ich jest związane z procesami technologicznymi produkcji przemysłowej, działalnością pomocniczą, administracyjną, zakładem czy też zaspokojeniem potrzeb socjalnych załogi. Decydującym czynnikiem w rozpatrywanym przypadku jest charakter działalności gospodarczej zakładu, a nie charakter procesów, których wynikiem jest powstawanie odpadów.

Odpady przemysłowe różnią się w zasadniczy sposób od odpadów komunalnych/nieczystości miejskich/, pochodzeniem, nagromadzeniem, składem własnościami i najczęściej również metodami gromadzenia, usuwania a niekiedy i unieszkodliwiania.

Z punktu widzenia gospodarki miejskiej nie jest bowiem obojętne w jaki sposób przebiega proces usuwania i unieszkodliwiania odpadów przemysłowych, a w szczególności w jakim stopniu są one uciążliwe dla miasta z punktu widzenia ochrony sanitarnej środowiska oraz gospodarki terenami.

W zakładach województwa białskopodlaskiego w 1975 roku w toku produkcji przemysłowej powstało ogółem około 10 tys. ton odpadów /załącznik nr.1/. Największe roczne nagromadzenie odpadów występuje w zakładach następujących resortów:

- przemysłu spożywczego - 6,4 tys. ton,
- przemysłu lekkiego - 3,6 tys. ton.

Na ogólną ilość 10 tys. ton odpadów gospodarczo wykorzystuje się około 7,5 tys. ton co stanowi 75%.

Zagospodarowanie odpadów w przemyśle spożywczym wynosi 84% rocznego nagromadzenia odpadów. Część bezużytecznych odpadów przemysłowych składowana jest na wysypiskach komunalnych.

Odpady paleniskowe/żużel i popioły/ wykorzystywane są w całości w drogownictwie.

Odpady motoryzacyjne to w głównej mierze zużyte części pojazdów i ogumienie samochodowe. Obecnie na terenie województwa w ciągu roku gromadzi się około 4 tys. sztuk opon samochodowych. Odpady motoryzacyjne są częściowo zagospodarowane przez regenerację w zakładach usługowych, wykorzystanie do budowy ogrodzeń, część zaś likwidowana przez spalanie.

Odpady rolnicze powstają w wyniku stosowania na szeroką skalę środków chemicznych produkcji rolnej. Na terenie województwa białskopodlaskiego w roku 1974 rozprawa-
dzono ogółem 1117,5 ton środków ochrony roślin, w tym pylistych 916 ton. Ilość przeterminowanych preparatów chemicznych w raz z opakowaniami wynosiła około 20 ton. Przeterminowane odpady środków ochrony roślin przechowywane są w trzech zbiornikach betonowych "mogielnikach" o łącznej pojemności użytkowej około 42 m^3 , w których zgromadzono 15 m^3 środków chemicznych. Aktualna wolna pojemność "mogielników" przygotowanych do składowania pestycydów i opakowań po nich wynosi około 27 m^3 . Rozwiązanie to pozwala na składowanie toksycznych substancji chemicznych w jednym miejscu ale ich nie likwiduje.

W najbliższym okresie należy spodziewać się systematycznego nagromadzenia odpadów miejskich i przemysłowych z uwagi na:

- wzrost ludności miejskiej regionu,
- wzrost funduszu spożycia,
- rozwój ogrzewnictwa,
- rozwój przemysłu,
- rozwój motoryzacji.

Wzrost wskaźnika nagromadzenia odpadów miejskich wyniesie w 1990 r. - $1,85 \text{ m}^3/\text{mieszkańca}/\text{rok}$.

Ilość odpadów miejskich stałych i płynnych szacuje się na około 343,5 tys. m^3 .

Przewiduje się, że do 1990 r. łączna ilość odpadów przemysłowych wzrośnie do 29 tys. ton.

Ilość zużytych opon samochodowych szacuje się na około 13 tys. sztuk/rok.

Nagromadzenie środków chemicznych z produkcji rolnej wyniesie około 16 ton/zakładnik nr 3/.

Stopniowe zmniejszanie po roku 1980 ilości przeterminowanych środków ochrony roślin związane będzie z eliminowaniem

środków pylistych na rzecz środków do oprysku oraz stosowaniem granulatów i koncentratów o wysokim stężeniu składników toksycznych.

Ponadto pojawi się problem usuwania odpadów wielkogabarytowych tj. wraków samochodowych, przedmiotów zużytych.

W miarę planowanego rozwoju uprzemysłowionych form hodowli zwierząt powstanie problem zagospodarowania odchodów zwierzęcych-gnojowicy.

7. Podstawowe środki zaradcze

- Dla poprawy sytuacji w zakresie gospodarki odpadami konieczne jest:
- wprowadzenie wspólnego unieszkodliwiania odpadów miejskich osadów pościekowych i przemysłowych systemem kompostowania i wykorzystywania kompostu jako wysokowartościowego nawozu do celów rolniczych, ogrodniczych oraz urządzenia terenów zielonych,
 - zapoczątkowanie metody spalania odpadów komunalnych i przemysłowych i wykorzystania pozostałości ze spalania jako materiału do budowy dróg,
 - zakładanie wysypisk sanitarnych o charakterze zorganizowanym; program budowy wysypisk przewidziany do realizacji w latach 1976 - 1980 zawiera tabela stanowiąca załącznik nr 4,
 - zapewnienie odpowiedniego taboru i sprzętu do gromadzenia, usuwania i unieszkodliwiania odpadów;
 - potrzeby w tym zakresie na lata 1975 - 1990 przedstawia załącznik nr 5,
 - zastosowanie metody mielenia odpadów gumowych i wykorzystania mączki gumowej w przemyśle,
 - wprowadzenie w szerokim zakresie zagadnienia oczyszczania miast i unieszkodliwiania odpadów do planów zagospodarowania przestrzennego w celu zabezpieczenia odpowiednich terminów.

Zestawienie nakładów w milionach zł. na zwalczanie uciążliwości śmieci komunalnych, przedmiotów zużytych i odpadów przemysłowych w latach 1976 - 1990 zawarta jest w tabeli stanowiącej załącznik nr 6.

8. Program poprawy

Przystawione niżej prognozy zmian ilościowych i jakościowych w gospodarce odpadami miejskimi wskazuje na potrzebę wytyczania kierunków rozwoju w technice i organizacji ich gromadzenia i usuwania kierunków rozwoju w technice i organizacji ich gromadzenia i usuwania i unieszkodliwiania pozwalających na całkowitą eliminację ich uciążliwości dla środowiska na tle wzrastających potrzeb w tym zakresie.

Obserwacje dotychczasowych tendencji rozwojowych pozwalają na wysunięcie następujących tez programowych rozwoju w tej dziedzinie dla województwa:

1. Ze względu na dominującą rolę jaką w technice unieszkodliwiania odpadów odgrywają wysypiska, konieczne jest/prowadzenie/przeprowadzenie szeroko zakrojonych prac nad wytypowaniem odpowiednich terenów w pobliżu miast na zakładanie wysypisk sanitarnych tj. spełniających w maksymalnym zakresie wymagania stawiane przez ochronę środowiska.
2. Wprowadzić w szerokim zakresie kompostowanie odpadów stałych z osadami ściekowymi. Metoda ta zapewnia otrzymywanie dobrej jakości nawozów organicznych niezbędnych do intensywnej uprawy gleby.
3. W miastach w których nie ma oczyszczalni ścieków wytypować odpowiednie tereny na wysypiska sanitarne o charakterze zorganizowanym.
4. Powołanie przedsiębiorstwa odpowiedzialnego za usuwanie wszystkich odpadów miejskich i przemysłowych.
5. Unieściewienie odpadów miejskich i przemysłowych, których nie można zlikwidować podaniami w punkcie 1 i 2 metodami przez spalanie w spalarniach.
6. Rozwiązanie problemu niszczenia przeterminowanych środków ochrony roślin i opakowań po tych środkach.
7. Prowadzenie prac badawczych nad nowymi technologiami produkcji o minimalnych ilościach opadów.
8. Prowadzenie prac badawczych nad opracowaniem nowych technologii odzysku surowców z odpadów przemysłowych.
9. Przeprowadzenie prac badawczych nad sposobem unieszkodliwiania odpadów płynnych.
10. Normalizacja prawna w zakresie gromadzenia, wywozu i unieszkodliwiania odpadów przemysłowych.

Ponadto należy w skali kraju rozwiązać problem niszczenia przeterminowanych środków ochrony roślin. Uznaje się, że najbardziej skuteczną metodą likwidacji zbędnych pestycydów i opakowań po nich jest metoda spalania oraz budowy zbiorników betonowych do gromadzenia wyłącznie związków rtęci. Metoda ta najbardziej słuszną z punktu widzenia ochrony środowiska, niemniej realizacja takiego przedsięwzięcia wymagać będzie decyzji właściwych Ministerstw tj. Ministerstwa Rolnictwa i Ministerstwa Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska.

ILOSC ODPADOW POWSTAJACYCH NA TERENIE WOJ.BIALSKOPODLASKIEGO W 1975 R.

Lp.	Rodzaj odpadów	Jedn.	Woj.bialskopodlaskie; o g ó ł e m	m.Biała Podlaska	Udział odpadów pow- stających w Białej- Podl.w ogólnej ilo- ści odpadów w %
1.	Odpady komunalne				
	a/ stałe	tys.m ³ / rok	77,5	27	35 %
	b/ płynne	"	177,4	57	32 %
	c/ osady pościekowe	"	3,1	2	64,5 %
	O g ó ł e m	"	258,0	86	
2.	Odpady przemysłowe	tys.t/rok	9	3	33 %
3.	Odpady motoryzac. zużyte ogumienie samochodowe	tys.szt/r	4	3	75 %
4.	Odpady rolnicze przeterminowane środki ochrony roślin i opa- kowań po tych środkach	t/rok	20	-	-

CHARAKTERYSTYKA WYSYPISK KOMUNALNYCH ZLOKALIZOWANYCH NA
TERENIE WOJ. BIALSKOPODLASKIEGO WG STANU NA DZIEŃ 30.X.1975 R.

Lp.	Dane charakterystyczne	Wysypisko zachowuje parametry	Wysypisko nie zachowuje parametrów
<u>Wysypisko miejskie - 6</u>			
1.	Lokalizacja	5 stała	1 tymczasowa
2.	Strefa ochronna	5 zachowana	1 nie zachow.
3.	Pas zieleni	2	4
4.	Ogrodzenie	4	2 częściowe
5.	Drogi dojazdowe	3 utwardzone	3 nie utwardz.
6.	Tablica informacyjna	6	-
7.	Urządzenia socjalne	4	2
8.	Obsługa	4	2
9.	Rozplantowywanie odpadów	3	3
10.	Warstwa izolacyjna	3	3
11.	Srodki dezynfekcyjne	6	-
12.	Brodziki	3	3
13.	Eksploatacji	3 właściwa	3 nie właściwa
<u>Wysypisko gminne - 6</u>			
1.	Lokalizacja	5 stała	1 tymczasowa
2.	Strefa ochronna	6 zachowana	-
3.	Pas zieleni	3	3
4.	Ogrodzenie	2 częściowe	4
5.	Drogi dojazdowe	-	6 polne nieutw.
6.	Tablica informacyjna	-	6
7.	Obsługa	-	6
8.	Rozplantowywanie odpadów	-	6
9.	Warstwa izolacyjna	-	6
10.	Srodki dyzenfekcyjne	-	6
11.	Brodziki	-	6
12.	Eksploatacja	-	6 nie właściwa

ILOSC ODPADÓW PLANOWANA NA LATA 1980 - 1990

Lp.	Rodzaj odpadów	Jedn.	1976 -		Udział odpadów powstających w Białej Podl. w ogólnej ilości odpa- dów w %	1980 - 1990		Udział odpadów w Białej P. w ogólnej ilości odpadów w %
			woj. białsko- podlaskie ogółem	m. Biała Podlaska		woj. białsko- podlaskie ogółem	m. Biała Podlaska	
1.	Odpady miejskie	tys. m ³ /r						
	a/ stałe	"	104	38	36%	138	52	37,7 %
	b/ płynne	"	153	60	40%	174	62	35,5 %
	c/ osady	"	20	14	70%	31,5	20	63,5 %
	O g ó ł e m	"	277	112		343,5	134	
2.	Odpady przemysł.	tys. t/r	16	8	50%	29	14	50 %
3.	Odpady motoryz.	tys. szt/r	9	6	66%	13	9	70 %
4.	Odpady rolnicze	t/rok	25	2	8,0%	16	1	6,0 %
	Przeterminowane środki ochrony roślin oraz opa- kowania po tych środkach							

LOKALIZACJA WYSYPISK SMIECI PRZEWIDZIANYCH DO REALIZACJI W 1976 R/w tys. zł/.

Lp.	Nazwa miejscowości	Ilość
1.	Biała Podlaska	1
2.	Międzyrzec Podlaski	1
3.	Terespol	1
4.	Parczew	1
5.	Kąkolewnica	1
6.	Janów Podlaski	1
7.	Kodeń	1
8.	Radzyń Podlaski	1
9.	Wisznice	1
10.	Łosice	1
11.	Podedwórze	1
12.	Wohyń	1
13.	Piszczac	1
14.	Sarnaki	1
	Razem	14

Zapotrzebowanie

na tabor i sprzęt do oczyszczania miast i osiedli
oraz eksploatacji wysypisk

Lp.	Wyszczególnienie	Stan	Zapotrzebowanie						
		W 1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981 -85	1986 -90
1.	Samochód asenizacyjny SK-3	4	-	-	-	-	-	-	-
2.	SK-4	9	5	4	3	2	3	9	9
3.	SK-8	-	2	-	1	1	1	3	3
2.	Samochód do wywozu nie- czystości stał. SM-56	4	5	2	1	2	3	8	8
	JR-1100	1	-	-	-	-	-	-	-
	JPM-315	-	1	-	-	1	-	3	4
	SMW-1	-	-	-	1	-	-	1	1
	SM-2	3	-	-	-	-	-	-	-
	SM-3	2	2	1	-	-	-	-	-
3.	Naczepa asenizacyjna NA-2R	11	4	2	3	3	2	8	8
4.	Naczepa do śmieci NS-12	9	8	3	2	8	6	10	10
5.	Zamiatarka samobież. ZM-7	1	5	-	1	1	3	7	7
6.	Zamiatar. ulicz. średn. ZUS-12	-	4	-	2	-	1	4	5
7.	Polewarko zmywarka PZ-6	3	4	1	1	-	1	5	5
8.	Naczepa polewar.-ciągnikowa	2	-	-	-	-	-	-	-
9.	Piaskarko-solarka PS-61 z pługiem odśnieżnym PO-62	-	4	1	-	-	2	3	3
10.	Naczepa piaskarko-ciągnikowa PC-12	4	2	1	-	-	1	1	2
11.	Piaskarka PS-5	1	-	-	-	-	-	-	-
12.	Pług odśnieżny PO-62	1	3	-	1	1	2	2	2
13.	" różne/w tym ciąg/	5	-	-	-	-	-	-	-
14.	Odśnieżarko ładowarki OL-385	4	-	2	-	-	1	1	2
15.	Ciągniki Ursus C-328	1	-	-	-	-	-	-	-
	C-330	2	-	-	-	-	-	-	-
	C-4011	10	-	-	-	-	-	-	-
	C-355	11	7	3	5	2	3	10	8
	C-385	-	1	-	-	-	-	1	1
16.	Samochód samowyładowczy Star W-28	2	4	2	1	3	2	6	8
17.	Hydrauliczna koparko-spychar: "Mazowsze" KSH-45 lub import Bxo, 15, E-1514	1	5	-	-	1	1	3	4
18.	Spycharka na ciągnik "Mazur" typ SM-50 lub SH-50J	-	2	-	-	2	-	3	3
19.	Pojemniki SM-1101	2800	2000	1000	1000	1200	1200	3000	3500
20.	Pojemniki PA-1101	190	200	100	100	100	100	500	500
21.	Pojemniki SPW-1	-	-	-	60	-	-	60	70

Zestawienie nakładów w mln. zł. na zwalczanie uciążliwości śmieci komunalnych, przedmiotów zużytych i odpadów przemysłowych na lata 1976 - 1990.

Wyszczególnienie	1976-1980 ogółem nakł.		w tym na lata								1986-1990 ogółem nakł.					
	inw.	gosp.	1976	1977	1978	1979	1980		inw	gosp	inw	gosp.				
			inw.gosp	inw.gosp	inw.gosp	inw.gosp	inw.gosp	inw.gosp								
Zwalczanie śmieci komunalnych	9	7,05	2	1,04	2	1,38	2,5	1,28	1,5	46,3	1	1,72	9,18	6,62	4,9	6,4
przedmiotów zuży- tych i odpadów przemysłowych																
w tym:																
śmieci komunalnych	6	4,44	1,2	0,66	1,2	0,76	1,7	08	1,2	1,04	0,7	1,18	6,18	4,95	3,7	4,7
PRZEDMIOTÓW zużytych	1,1	1,03	0,3	0,2	0,3	0,22	0,3	0,18	0,1	0,19	0,1	0,24	0,4	0,17	0,5	0,6
ODPADÓW przemysłowych	1,9	1,58	0,5	0,18	0,5	0,4	0,5	0,3	0,2	0,4	0,2	0,3	2,6	1,5	0,7	1,1

VII. OCHRONA POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO

1. Powietrze atmosferyczne, jego skład

Powietrze atmosferyczne -- bezbarwna i bezwonna mieszanina gazów -- składa się z suchego i czystego powietrza, pary wodnej i zanieczyszczeń pochodzenia mineralnego i organicznego. Do najważniejszych składników czystego i suchego powietrza należą: azot, tlen, argon i dwutlenek węgla. Łączny udział wymienionych składników przyjmuje się za 99,9 %, pozostałe składniki występują w bardzo małych ilościach. Zalicza się do nich: neon, hel, metan, krypton, wodór, ksenon i ozon. Jeszcze mniejszych ilościach znajduje się w powietrzu: radon, aktyn, jod, dwutlenek siarki, tlenek węgla, amoniak, chlorowódz, siarkowódz i inne.

Z głównych składników powietrza największe znaczenie dla organizmów żywych mają: tlen, azot i dwutlenek węgla, a z drugorzędnych -- ozon.

2. Źródła i rodzaje zanieczyszczeń powietrza

Terminem "zanieczyszczenie powietrza" określa się obecność w danej warstwie atmosfery substancji stałych, ciekłych i gazowych w ilości nie tylko uciążliwej dla człowieka lub wywierających ujemny wpływ na jego zdrowie, ale także szkodliwych dla roślin i zwierząt, a niekorzystnych dla klimatu, gleby i wody.

Źródła zanieczyszczenia powtarzają się bardzo licznie i różnorodne, a obecny rozwój społeczno-gospodarczy naszego województwa powoduje ciągły wzrost ich liczby. Ogólnie można je podzielić na naturalne, wynikające z procesów zachodzących w przyrodzie i sztuczne spowodowane działalnością człowieka.

Do naturalnych źródeł zanieczyszczenia powietrza zalicza się: pożary lasów produkujące olbrzymią ilość dymu i popiołów, wyładowania atmosferyczne w czasie których powstają dwutlenek azotu i ozon, procesy erozji gleby, burze piaskowe i pyłowe, pyłki i zarodniki roślinne, bakterie, szczątki organizmów roślinnych i zwierzęcych.

Wymienione tylko niektóre źródła zanieczyszczenia powietrza, aczkolwiek poważne mają jednak na ogół charakter sporadyczny i nie stwarzają poważniejszego zagrożenia dla życia ludzkiego w naszym województwie. Zagrożenie występuje jedynie w miastach na skutek intensywnego rozwoju przemysłu.

Gdy obecnie myślimy o problemie zanieczyszczenia powietrza, to źródła tych zanieczyszczeń wiążemy z działalnością człowieka bez względu na to, czy jest to palenisko domowe, zakład przemysłowy, czy pojazdy mechaniczne. W ostatnim okresie czasu zapylenia powietrza powoduje postępująca chemizacja rolnictwa. Pył powstający podczas rozpylania chemicznych środków ochrony roślin przedostaje się do atmosfery a przy rozpylaniu z samolotów przenoszony jest na znaczne nieraz odległości. Wymienione źródła wytwarzają różnego rodzaju zanieczyszczenia występujące w postaci pyłu lub cząstek sadzy, oparów np: mgły kwasu siarkowego, gazów, zapachów i odorów. Każdy z tych rodzajów jest szkodliwy lub uciążliwy dla otoczenia ich źródeł. Niektóre z nich występują powszechnie. Do takich należy zaliczyć przede wszystkim pyły, dwutlenek węgla, dwutlenek siarki, siarkowodor, fluor oraz zawarte w spalinach samochodowych- tlenek węgla, tlenki azotu, związki ołowiu i węglowodory aromatyczne.

Głównym dostawcą dwutlenku siarki do atmosfery są odlotowe gazy przemysłowe, powstające w procesach spalania paliw stałych ciekawych lub gazowych, zawierających w swoim składzie chemicznym siarkę w różnych połączeniach.

Ostatnio zwraca się szczególną uwagę na zanieczyszczenie powietrza benzopirenami występującymi głównie w spalinach samochodowych oraz pyłach powstałych ze ścierania opon gumowych i nawierzchni asfaltowych.

3. Aktualny stan zanieczyszczeń powietrza

Prawidłowe spojrzenie na kształtowanie i ochronę środowiska wymaga przede wszystkim szczegółowego rozeznania aktualnego stanu zanieczyszczeń, by na tej podstawie podjąć właściwe decyzje dotyczące lokalizacji nowych inwestycji uciążliwych dla otoczenia oraz określić prawidłowe kierunki i urbanizacji regionu.

Dominującym aktualnie zanieczyszczeniem powietrza na terenie województwa białskopodlaskiego są pyły szczególnie pyły pochodzące z przeładunku surowców oraz dymy z kotłów z ręcznymi rusztami zawierające areozole kwasu siarkowego.

Do głównych źródeł emisji zarówno pyłowych jak i gazowych zaliczyć należy: środki transportu takie jak lokomotywy parowe, urządzenia do przeładunku surowców, kotłownie, ciągi technologiczne w zakładach resortu budownictwa materiałów budowlanych i resortu przemysłu maszynowego oraz paleniska domowe.

Ogólna emisja zanieczyszczeń oceniana na podstawie danych z zakładów przemysłowych oraz zużycia paliwa przez ludność w 1975 r. wyniosła: 10 tys. ton pyłu i 14 tys. ton gazów, w tym 8.800 ton dwutlenku siarki, 4,500 ton CO i 1300 ton tlenu azotu.

Procentowy udział zanieczyszczeń w odniesieniu do poszczególnych rodzajów emisji przedstawia tabela nr 1.

Województwo bialskopodlaskie jako całość jest zaliczane do terenów o niewielkim stopniu zagrożenia. Jednakże istnieją rejony na których w wyniku działalności zakładów przemysłowych stężenie pyłów i gazów szkodliwych dla organizmu ludzkiego przekracza dopuszczalne normy zanieczyszczeń.

W oparciu o przeprowadzone rozeznanie terenu w zakresie ochrony środowiska można wydzielić z punktu widzenia ochrony powietrza następujące grupy rejonów:

- rejony zagrożone znajdujące się w zasięgu dużych pojedynczych zakładów wydzielających do powietrza atmosferycznego duże ilości zanieczyszczeń; do rejonów tych zaliczyć należy: okolice stacji PKP w Małaszewiczach oraz okolice Kornickich Zakładów Kredowych w Kornicy,
- rejony lekko zagrożone znajdujące się w okolicach aglomeracji miejskich posiadających zakłady przemysłowe wyposażone w kotły z ręcznymi rusztami o przestajej konstrukcji. Są to miasta: m.Parczew, m.Międzyrzec, m.Biała Podlaska, m.Radzyń Podlaski,
- rejony niezagrożone znajdujące się na terenach słabo uprzemysłowionych miast i gmin woj.bialskopodlaskiego.

Jakkolwiek sytuacja w skali całego województwa jest zadowalająca to w odniesieniu do grupy rejonów zagrożonych w chwili obecnej jest niebezpieczna, wymagająca pilnego rozwiązania.

1.1. Rejon przeładunkowy PKP w Małaszewiczach.

Zróżka emisji zanieczyszczeń w tym rejonie mają charakter specyficzny. Zaliczyć można do nich parowozy opalane węglem oraz urządzenia przeładunkowe położone na terenie kompleksu leśnego. Przemieszczanie dużych ilości substancji mniej lub bardziej toksycznych oraz emitowanie pyłów i SO_2 z parowozów parowych na wysokości kilku metrów nad ziemią spowodowało uszkodzenie drzewostanów na powierzchni około 1 800 ha tj. około 18% ogólnej powierzchni obrębu Chotyłów. Roczne szkody w drzewostanach w tym rejonie szacowane są na około 900 tys.zł./rok.

Rejon Kornickich Zakładów Kredowych w Kornicy

Zródłem zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego w tym rejonie są ciągi technologiczne Kornickich Zakładów Kredowych wyposażone w przestarzałe urządzenia odpylające o niskiej sprawności co powoduje emisje pyłów drobnoziarnistych szczególnie szkodliwych dla ludzi i zwierząt.

Pozostałe rejony lekko zagrożone znajdują się na terenie miast: Parczew, Międzyrzec Podlaski, Białej Podlaskiej, Radzyna Podlaskiego, charakteryzują się zanieczyszczeniem powietrza przez pyły i dymy z palenisk, kotłów z ręcznymi rusztami emitowanymi na skutek nieprawidłowej eksploatacji w/w kotłów przez palaczy. Polegają one przede wszystkim na zarzucaniu rucztu dużymi ilościami węgla co powoduje wychładzanie się paleniska i w związku z tym uciążliwe emisje pyłów i dymów spowodowana jest złym postępowaniem palacza przed zarzuceniem świeżej porcji węgla:

4. Środki oddziaływania zanieczyszczeń powietrza

Już od dawna jest wiadomo, że powietrze jest jednym z czynników które w określonych warunkach może wywołać zachorowanie u ludzi. Mogą to być infekcje bakteryjne i wirusowe, niektóre choroby alergiczne, jak również zachorowania spowodowane pyłami i gazami przedostającymi się do organizmów wraz z wdychanym powietrzem. We wszystkich tych przypadkach powietrze jest ośrodkiem w których zachodzi przenoszenie czynników chorobowych od źródła ich powstawania do człowieka.

Poszczególne rodzaje zanieczyszczeń powietrza rozmaicie wpływają na organizm ludzki. Powszechnie występujący pył działa przede wszystkim na układ oddechowy, powodując nieżyt tchawicy i oskrzeli oraz rozedmy płuc. Najbardziej szkodliwy dla zdrowia jest pył zawieszony w powietrzu o wielkości cząstek sięgających kilku mikronów lub nawet poniżej jednego mikrona. Pyły te zachowują się podobnie do gazów. Przenikają głęboko do płuc, docierają do pęcherzyków płucnych i wywierają tam drażniące lub toksyczne działania, stając się przyczyną różnych chorób. Do pyłów toksycznych zaliczane są przede wszystkim związki arsenu, ołowiu, cynku, manganu, miedzi, oraz preparaty owadobójcze DDT. Szczególnie niebezpieczeństwo związków ołowiu zawartych w spalinach samochodowych polega na tym, że przenikają one do organizmu i tam się gromadzą stając się przyczyną ciężkich schorzeń chronicznych. Np. etylizowana benzyna daje w wyniku spalania gazy uznane za rakotwórcze /w 1974 r. zarejestrowanych było w województwie 37 tys. pojazdów

samochodowych w tym 2,2 tys. samochodów ciężarowych, 3,3 tys. samochodów osobowych oraz 26,8 motocykli/stanowi to 12 sam.osob. na 1000 miesz. w 1980 r.50 sam.osob, a w 1990 r 100-120 sam.na 1000 mieszkańców/.

Do najczęściej spotykanych i najgroźniejszych zanieczyszczeń powietrza należą dwutlenki siarki i inne związki siarki.Odznaczają się one przede wszystkim chronicznym, ogólnie toksycznym działaniem z licznymi następstwami twórnymi.Również toksycznym i powszechnie występującym jest tlenek węgla,którego znaczna ilość ulatnia się w powietrzu przy niepełnym spalaniu paliwa, zwłaszcza w samochodach. Jest on gazem bezwonny, bezbarwnym i utrzymuje się nisko nad powierzchnią ziemi w strefie oddychania przechodniów. Biorąc pod uwagę dynamiczny wzrost motoryzacji w naszym województwie stanowi on poważne zagrożenie dla zdrowia ludzkiego.Stężenie tlenku węgla rzędu 0,02% stanowi zagrożenie dla normalnych funkcji organizmu ludzkiego,natomiast stężenie rzędu 0,2% może spowodować zejścia śmiertelne.

Globalny zasięg zanieczyszczenia powietrza również ujemnie wpływa na klimat, wiąże się to zarówno z zanieczyszczeniami niższych, jak i wyższych warstw atmosfery, głębiej szczególnie są niebezpieczne związki chlorowcopochodne, które cechuje duża trwałość utrzymywania się w glebie powodując degradację gleby.Dla roślin szczególnie szkodliwe są dwu i trójtlenek siarki,arsen,siarkowódór, chlor, a także pyły i sadza.

5. Środki zaradcze zmierzające do ochrony atmosfery

Bardziej radykalną poprawę jakości powietrza uzyskać poprzez sukcesywne zmniejszanie istniejącego już stanu zanieczyszczenia oraz poprzez niedopuszczanie do powstawania nowych źródeł zagrożenia:

Ograniczenie emisji poprzez instalację urządzeń odpylających, zmianę technologii produkcji, eliminację paliwa stałego, ograniczenie spalin samochodowych oraz poprzez podejmowanie prac naukowo badawczych zmierzających do opanowania emisji związków siarki stanowiących poważne zagrożenie atmosfery:

Zapobieganie powstawania dalszych źródeł jest możliwe, jeśli przy lokalizowaniu nowych inwestycji, zwłaszcza przemysłu chemicznego, armatury przemysłowej i temu podobne rozważy się szczegółowo ilość emitowanych zanieczyszczeń i metody ich oczyszczania oraz uniknięcie ujemne skutki oddziaływania na środowisko przyrodnicze:

Racjonalne rozmieszczenie obiektów przemysłowych zależy w dużej mierze od wojewódzkiej komisji Planowania Gospodarczego. Wydaje się więc celowe aby w komisji pracował specjalista od zagadnień ochrony środowiska.

6: Główne kierunki działania

Dla osiągnięcia poprawy w zakresie ochrony powietrza atmosferycznego do roku 1980 konieczne jest:

- zastosowanie niezbędnych środków ochronnych przy przeładunku materiałów w rejonie przeładunkowym PKP w Małaszewiczach,
- zelektryfikowanie linii Łuków - Małaszewicze- Terespol lub zastosowanie parowozów spalinowych,
- zastosowanie urządzeń odpylających w postaci cyklony + filtry tkaninowe na ciągach technologicznych Kornickich Zakładów Kredowych w Kornicy,
- prawidłowe eksploatowanie istniejących urządzeń odpylających w zakładach przemysłowych,
- prawidłowe eksploatowanie kotłów z ręcznymi rusztami w zakładach przemysłowych,

Inwestycje w tym zakresie wynoszą około 645,2 tys. zł./załącznik nr 1/:

- rozbudowanie SPBi KS w Białej Podlaskiej zaopatrując ją w niezbędną aparaturę pomiarową i kontrolną,
- powołanie laboratoriów zakładowych do badań zanieczyszczeń w powietrzu i emitorach,
- wyznaczyć organ do prowadzenia pomiarów zanieczyszczeń atmosfery w strefie chronionej i specjalnie chronionej,
- zobowiązać uciążliwe zakłady pracy do prowadzenia pomiarów emisji i imisji,
- prowadzenie systematycznych badań i pomiarów uciążliwych zakładów w strefach specjalnie chronionych i chronionych,
- wprowadzenie jednolitej aparatury pomiarowej w zakresie pomiarów emisji i imisji.

Procentowy udział zanieczyszczeń emitowanych przez zakłady przemysłowe
 ciagi technologiczne, środki transportu oraz paleniska domowe
 na terenie województwa białskopodlaskiego.

Tabela nr 1

Rodzaj źródła emisji	Rodzaje emitowanych zanieczyszczeń	pyły	g a z y		
			dwutlenek siarki	tlenek węgla	tlenki azotu
zakłady przemysłowe		26	25	45	86
ciagi technologiczne		11	-	-	-
środki transportu		42	58	55	14
paleniska domowe		21	17	-	-

Zestawienie Nakładów Inwestycyjnych w Zakresie Ochrony Powietrza
Atmosferycznego na lata 1976 - 1990 w tys.zł.

Lp.	R e s o r t Nazwa zakładu	Rzeczowy zakres inwestycji	1976 - 1980		1981 - 1985		1985 - 1990	
			inw.	gosp.	inw.	gosp.	inw.	gosp.
I.	2	3	4	5	6	7	8	9
I.	Zakłady podległe Min. Komunikacji.							
1.	Stacja Przeladunkowa PKP w Małaszewiczach	wymiana trakcji parowej na spalną						
II.	Zakłady podległe Min. Bud. i Przem. Mat. Bud.							
1.	Kornickie Zakłady Kredowe w Kornicy	zainstalowanie cyklonów i filtrów tkaninowych						
2.	Międzyrzeckie Zakłady Mechanizacji Budownictwa ZREMB w Międzyrzeczu Podl.	zainstalowanie baterii cyklonów	505,2	-	-	-	-	-
III.	Zakłady podległe Min. Przemysłu Lekkiego							
1.	Zakłady Przemysłu Weł. "Bławena" w Białej Podl.	wymiana instalacji odpylającej	-	30	-	30	600	30
IV.	Zakłady podległe Central. Związkowi Spółczości pracy							
1.	Podlaskie Zakłady Meblarskie w Białej Podlaskiej	modernizacja instalacji odpylającej	-	343	-	-	-	-
V.	Zakłady podległe Centralnemu Związkowi Spółni Mleczarskich							

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	OM Radzyna Podlaski	wymiana instalacji obj odpylających	-	15	-	15	300	16
VII.	Zakłady podległe Min. Adm. Gosp. Terenowej i Ochrony Środowiska							
1.	Kotłownia Wojewódzkiej Spółdzielni Mieszkaniowej w Białej Podl.	modernizacja urządzeń odpylających	-	-	100	5	50	2,8
VIII.	Zakłady podległe Min. Przem. Spoż. i Skupu							
	Fabryka Octu i Musztardy w Parczewie	zainstalowanie baterii cyklonów	80	0,3	-	0,5	-	0,3

VIII. OCHRONA PRZED HAŁASEM I WIBRACJĄ

1. Charakterystyka warunków akustycznych woj. białskopodlaskiego:

Rozwój przemysłu i techniki oraz motoryzacji na obszarze województwa białskopodlaskiego przyczynia się powstawaniu coraz większej ilości źródeł hałasu i wibracji.

Stała tendencja stosowania w budownictwie lekkich materiałów i cienkich konstrukcji wpływa na obniżenie izolacyjności przeciwdźwiękowej przegród budowlanych co jest przyczyną nadmiernego przenikania dźwięku do pomieszczeń budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej oraz do pomieszczeń przeznaczonych do pracy umysłowej.

Występujące źródła hałasu można podzielić na następujące grupy:

- a/ komunikacja i transport samochodowy - poziom hałasu rzędu 60 - 110 dB/A/;
- b/ zakłady przemysłowe i obiekty usługowe - 70 - 130 dB/A/;
- c/ niektóre obiekty użyteczności publicznej - 30 - 100 dB/A/;
- d/ hałas osiedlowy 30 - 80/A/;

Z punktu widzenia uciążliwego oddziaływania największą grupę hałasów stanowią hałasy komunikacyjne ok. 80 % ogółu hałasów miejskich. Obecnie na tego typu hałas narażonych jest ok. 21 % mieszkańców woj. białskopodlaskiego.

Przeprowadzona przez Ośrodek Badań i Kontroli Środowiska w Lublinie wstępna ocena hałasu miejskiego na terenie miast woj. białskopodlaskiego wykazała, że przy głównych arteriach komunikacyjnych tych miast występuje hałas znośny o wartościach od 55 - 65 dB/A/ tj. o 10 dB/A/ przekraczający wartości normatywne.

Drugą grupą hałasu i wibracji o znacznej uciążliwości dla terenów mieszkaniowych i innych obiektów wymagających ciszy stanowi hałas i wibracja emitowane przez przemysł.

Główne źródła nadmiernego hałasu i wibracji na terenie woj. białskopodlaskiego stanowią zakłady podległe resortom Przemysłu Lekkiego, Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, Budownictwa Przemysłu Materiałów Budowlanych w których poziom hałasu waha się w granicach 90 - 105 dB/A/ przekraczając wartości normatywne od 5 - 20 dB/A/.

Zestawienie Nakładów w Zakresie Ochrony przed hałasem i wibracją

na lata 1976 - 1990 w tys. zł.

Lp.	Resort Nazwa zakładu	Rzeczowy zakres inwestycji	1976 - 1980		1981 - 1985		1986 - 1990	
			inv.	gosp.	inv.	gosp.	inv.	gosp.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I.	Zakłady podległe Ministerstwu Przemysłu Lekkiego							
1.	Zakłady Przemysłu Węglanego "Biaława" w Białej Podl.	Wymiana krosien "Neuman" na krosna "Mary"	80.000	-	-	-	-	-
II.	Zakłady podległe Ministerstwu Leśnictwa, Przemysłu Drzewn.							
1.	Białskie Fabryki Mebli w Białej Podlaskiej	wyciszenie hali obróbki maszynowej-Zd Nr 1	2.000	-	-	-	-	-
2.	Zakład Przemysłu Drzewnego w Międzyrzeczu Podlaskim	wyciszenie hali produkcyjnej	130	-	-	-	-	-
3.	Kornickie Zakłady Kredowe w Kornicy	ochronne pasy zieleni						
III.	Zakłady podległe Minister. Bud. i Przem. Materiałów Budowlanych							
1.	Międzyrzeckie Zakłady Mechanizacji Budownictwa ZREMB w Międzyrzeczu Podlaskim	ochronne pasy zieleni	-	50	-	-	-	-
IV.	Zakłady podległe Min. Rolnic.							
1.	Przedsiębiorstwo Budown.							

1	2	3	4	5	6	7	8	9
		3						
	Rolniczego w Międzyrzeczu Podlaskim	wyciszenie hali stolarski i ślusarni	-	190	-	75	-	90
V.	Zakłady podległe Centraln. Związkowi Sp-łni Pracy	wyciszenie hali produkcyjnych	350	-	-	-	-	-
1.	Spółdzielnia Inwalidów w Białej Podlaskiej		82.480	240	-	75	-	90

Odrębną grupę hałasów stanowią hałasy od obiektów użyteczności publicznej i hałasy osiedlowe będące wynikiem nieprawidłowego zaprojektowania osiedli pod względem akustycznym/brak ekranów, pasów zieleni/.

Szeroko postępująca mechanizacja prac rolnych oraz leśnych wprowadziła do środowiska wiejskiego szkodliwe dla zdrowia czynniki w postaci nadmiernego hałasu i wibracji emitowanego przez takie maszyny rolnicze jak: ciągniki, młockarnie, kombajny z których poziom dźwięku waha się w granicach 99 - 100 dB/A/ oraz piły mechaniczne o poziomie dźwięku 107 - 110 dB/A/ i opryskiwacze o poziomie dźwięku 94 - 108 dB/A/.

Z przedstawionego powyżej przeglądu zagrożenia hałasem wynika, że warunki akustyczne w aglomeracjach przemysłowych woj. białkopodlaskiego nie są korzystne.

2. Zjawiska ujemne:

Hałas i wibracja wywierają ujemny wpływ na organizm ludzki, świat roślinny i zwierzęcy uniemożliwiają wypoczynek w sanatoriach, uzdrowiskach oraz miejscowościach turystyczno-wczasowych a także mogą być powodem trwałego kalectwa.

Hałas o poziomie 80 dB/A/ oraz drgania mechaniczne, towarzyszące dość powszechnie działalności technicznej powodują jednoczesną negatywną reakcję ogólnoustrojową wielu układów a przede wszystkim:

- układu nerwowego w zakresie czynności psychicznej,
- układu sercowo-naczyniowego,
- układu pokarmowego,
- układu kostno-stanowego prowadząc do wydatnego zmniejszania wydajności pracy i znacznego zwiększania ogólnego zmęczenia.

Hałasy o poziomie 130 dB/A/ są bardzo niebezpieczne, powodują głuchotę urazową oraz pobudzają do drgań wewnętrzne organy człowieka, a tym samym są przyczyną ich schorzenia lub całkowitego zniszczenia.

3. Środki zaradcze i główne kierunki działania:

Jedną z głównych przyczyn powodujących wzrost poziomu hałasu jest rozwój przemysłu oraz stosowanie lekkich konstrukcji hal fabrycznych. Zakłady przemysłowe podejmują środki

zaradcze oraz szereg przedsięwzięć celem ograniczenia bądź likwidacji uciążliwości dla otoczenia oraz poprawy warunków pracy głównie przez:

- tłumienie źródeł hałasu i wibracji w miejscach ich powstawania przez stosowanie osłon dźwiękochłonnych oraz amortyzatorów drgań,
- lokalizowanie maszyn i urządzeń o wysokim poziomie hałasu w wysokim poziomie hałasu w wydzielonych dźwiękochłonnych pomieszczeniach,
- stosowanie materiałów i ustrojów dźwiękochłonnych,
- modernizację procesów technologicznych,
- stosowanie indywidualnych środków ochronnych,
- instalowanie tłumików akustycznych na wydmuchach par i gazów.

Dla zapewnienia ochrony przed hałasem i wibracją w zakresie długofalowego działania niezbędne jest:

- na etapie planowania przestrzennego zapewnienie ochrony przeciwdźwiękowej przez wybór najbardziej właściwej pod względem akustycznym lokalizacji zakładu w stosunku do przyległych lub znajdujących się w pobliżu terenów mieszkaniowych i innych wymagających określonych warunków akustycznych,
- ścisła współpraca odpowiednich instytutów naukowo-badawczych z biurami projektowymi budownictwa przemysłowego, mieszkaniowego, maszynowego oraz materiałów budowlanych,
- ograniczenie ruchu komunikacyjnego w centrum skupisk miejskich w obrębie terenów gęsto zaludnionych przez wyeliminowanie pojazdów z napędem spalinowym oraz budowę obwodnic i skrzyżowań dwupoziomowych, ustanowienia ciągów pieszych w obrębie ulic starych i wąskich z zabudową zabytkową,
- ustanowienie stref ciszy w rejonach uzdrowiskowych, wypoczynkowych i sanatoryjnych,
- ustanowienie normatywu szerokości stref ochronnych wokół zakładów przemysłowych dla ochrony przed hałasem i wibracją,

- prowadzenie pomiarów akustycznych istniejących i projektowanych urządzeń oraz zaopatrywania ich w atesty, określające emitowany poziom hałasu,
- nasilenie działalności naukowo-badawczej produkcji cichobieżnych oraz nie wytwarzających szkodliwych drgań maszyn, środków transportu, urządzeń i instalacji,
- rewizja norm budowlanych i projektów typowych pod kątem wymagań akustycznych ustalonych normą PN - 70/B/02151:

Nakłady finansowe.

Analiza potrzeb na ochronę przed hałasem i wibracją na lata 1976 - 1990 stwarza konieczność zabezpieczenia nakładów finansowych w wysokości 82885 tys. zł. w tym na działalność inwestycyjną 82480 tys. zł. i działalność gospodarczą 405 tys. zł. Szczegółowe zestawienie nakładów ujmuje załącznik nr 2.

4. Postulaty w sprawach organizacyjnych i prawnych:

W związku ze zwiększającym się zagrożeniem środowiska przez hałas i wibrację istnieje potrzeba sprawnego uregulowania zagadnienia a przede wszystkim wydania odpowiednich aktów prawnych uwzględniających:

- wielkość stref ochronnych zakładów przemysłowych w zależności od rodzaju produkcji i uciążliwości,
- zakaz głośnego użytkowania aparatów tranzystorowych w miejscach publicznych/parki, ulice, plaże/,
- stopniowe eliminowanie autobusów z ruchu miejskiego / hałas, zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego/,
- wprowadzenie jednokierunkowego ruchu w wąskich ulicach,
- wyeliminowanie ruchu kołowego, ustanowienie ciągów pieszych w obrębie ulic starych i wąskich,
- wprowadzenie do programów nauczania godzin związanych z akustyką środowiska,

- wyznaczenie jednostki koordynującej działalność w zakresie walki z hałasem,

Obniżenie poziomu hałasu oraz zapobieganie jego dalszemu wzrostowi można uzyskać tylko przy współpracy konstruktorów, projektantów z akustykami, lekarzami, ekonomistami:

Oceniając ogólnie zagadnienie ochrony przed hałasem i wibracją w województwie należy stwierdzić, że w zasadzie problem ten stanowi zagadnienie marginesowe w stosunku do pozostałych elementów ochrony środowiska:

IX. OCHRONA PRZYRODY NA TERENIE WOJEWÓDZTWA

1. Strefy ochronne krajobrazu województwa

Idea stref ochronnego krajobrazu wypływa z konieczności zachowania równowagi ekologicznej, która ulega zachwianiu na skutek rozwoju przemysłu, urbanizacji i intensywnej gospodarki rolnej. Wiąże się ona ściśle z rosnącą u mieszkańców miast potrzebą kontaktu z przyrodą, niezbędnym dla regeneracji i odnowy sił witalnych.

Strefami ochronnego krajobrazu obejmuje się tereny szczególnie atrakcyjne z punktu widzenia przyrodniczego i krajobrazowego. Są głównie doliny rzek i tereny o dużej lesistości bądź urozmaiconą rzeźbą terenu. W zasięgu stref winien być utrzymany harmonijny typ krajobrazu. Na tych terenach wyklucza się organizowanie uciążliwych zakładów przemysłowych, tworzenie aglomeracji miejskiej. Szczególnie niepożądane są tu obiekty zatruwające wodę i powietrze, bądź też niszczące naturalne rzeźbę terenu.

Strefy ochronne krajobrazu winny być wykorzystywane jako obszary turystyczno-rekreacyjne. Będą one także w znacznej mierze decydować o zachowaniu równowagi w środowisku przyrodniczym.

Stan istniejący

Pod patronatem Państwowej Rady Ochrony Przyrody w 1971r. został opracowany Plan Koncepcyjny Ochrony Krajobrazu w Polsce. Opracowany on został na podstawie materiałów wojewódzkich konserwatora ochrony przyrody.

W granicach strefy ochronnego krajobrazu znalazły się najcenniejsze z punktu widzenia przyrodniczego, krajobrazowego i turystycznego obszary.

W chwili obecnej większość tych terenów na terenie woj. białskopodlaskiego jest wykorzystywana jako rejony wypoczynkowe po pracy lub turystyczno-rekreacyjne, a przeważającą formą jest wypoczynek świąteczny. Są to tereny nadbużańskie w okolicy Mierzwic, Kuzek, Serpelic, Gnojna, Borsuk, Nepel i Kodnia, dwa jeziora wchodzące w skład pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego - jezioro Białka i Obrzydowskie k/Parczewa, cztery zbiorniki retencyjne: Żelizna, Opole, Mosty, kompleks stwów rybnych,

pas lasów Bezwola i wiele innych pięknych okolic stwarzające korzystne warunki dla wypoczynku.

3. Rezerваты

Ogólna charakterystyka

Rezerваты przyrody stanowią najbardziej istotną formę ochrony konserwatorskiej zabezpieczają bowiem całe najcenniejsze z punktu widzenia przyrodniczego obszary przed wszelkimi niepożądanymi zmianami. Pozwalają one zachować naturalne zespoły roślin oraz ochronie od całkowitego wyniszczenia żadkie ich gatunki.

Rezerваты chronią najpiękniejsze fragmenty krajobrazów. są one ponadto niezastąpionymi obiektami dydaktycznymi na ich terenie mogą być prowadzone zajęcia praktyczne dla młodzieży szkolnej.

Stan istniejący

Stopień spełnienia w/w funkcji przez rezerваты przyrody uzależniony jest od ich właściwego rozplanowania oraz od zajmowanej przez nie powierzchni. W zależności bowiem od spełnionej funkcji rezerваты dzielimy na: leśne, stepowe, torfiskowe, wodne, przyrody nieożywionej, faunistyczne i krajobrazowe.

Na terenie woj. białkopodlaskiego istnieje osiem rezerwatów w tym sześć rezerwatów leśnych, jeden rezerwat wodno-torfiskowy i jeden rezerwat faunistyczny.

Rezerваты leśne

Omelno rezerwat częściowy o pow. 23,28 ha. położony w nadleśnictwie i leśnictwie Turów k/Radzynia. Utworzono go w roku 1965. Kompleks leśny objęty rezerwatem położony jest na płaskiej wyspie wśród rozległych łąk doliny Białki i Piwonii. Do jego osobliwości należy dorodny starodrzew lipy drobnolistnej.

Chmielinne rezerwat częściowy o pow. 69,55 ha w nadleśnictwie Biała Podlaska. Utworzony został w 1967 r. Największą osobliwością rezerwatu były łęgi wiązowe w dużym udziale gonnym wiązków polnych. Niestety wiązy zniszczyła choroba na skutek czego wszystkie usunięto. Pozostał tylko młody podrost, który również atakowany jest przez chorobę. Inne osobliwe zespoły łęgów jesionowych i olszowych pozostał nadal i mają w swym drzewostanie dorodne okazy jesionów, jaworów i klonów. Ładnie wykształcone są również fragmenty lasów dębowych.

Rezerwat częściowy o pow. 35,17 ha utworzony w 1967 r. w nadleśnictwie Parczew, leśnictwo Makoszka. Należy do nielicznych rezerwatów o znaczeniu przede wszystkim naukowym.

Las dębowy. Obiekt chroniony częściowo o pow. 132,38 ha w nadleśnictwie Terespol k/Janowa Podlaskiego. Utworzony został w 1972 r. Osobliwością rezerwatu są żyzne grądy dębowe oraz łęgi dębowe i wierzbowo-topolowe.

Rezerwat całkowity o pow. 97,00 ha utworzony w 1971 r. w nadleśnictwie Biała Podlaska K/Leśnej Podlaskiej. Osobliwością rezerwatu są olsza, jesion i klon.

Rezerwat częściowy o pow. powyżej 43 ha. Utworzony został w 1973 r. w nadleśnictwie Radzyń Podlaski k/Lisiowólki. Osobliwością rezerwatu są dorosłe starodrzew lipy, olszy i wiązu. Okręgowy Zarząd Lasów Państwowych w Lublinie prowadzi starania o objęcie ochroną rezerwatową drzewostanów dębowych na pow. 142,64 ha w nadleśnictwie Międzyrzec Podlaski. W sumie pow. leśna objęta ochroną rezerwatową na terenie woj. białskopodlaskiego będzie stanowiła około 1% powierzchni administracyjnej przez lasy państwowe.

Rezerwat wodno-torfowiskowy.

Rezerwat ścisły na pow. 46,17 ha utworzony w 1959 r. w nadleśnictwie Parczew, leśnictwo Jedlanka. Obejmuje on piękne torfowisko typu kontynentalnego, wykształcone przy południowym brzegu jeziora Czarnego Sosnowieckiego. Torfowiska tego typu są rzadkie w środkowej Europie i Polsce.

Rezerwat faunistyczny

Czapliniec, obiekt ochronny obejmuje fragment lasu o pow. 15,67 ha. Las reprezentowany jest przez różne typy borów. Znajduje się tu trwałe stanowisko lęgowe czapli siwej i innych ptaków.

Rezerwat położony koło Radzynia i znajduje się pod ochroną częściową.

Rezerваты projektowane

Powołane dotychczas rezerваты nie zabezpieczają zupełnie osobliwej flory i fauny województwa. Badania bowiem wykazały że pod tym względem region nasz jak i cała dawna lubelszczyzna należy do najciekawszych w Polsce. Po za brakiem niemal rezerwatów faunistycznych nie zabezpieczone są przede wszystkim fragmenty lasów z oderwanym stanowiskiem - poza sięgowym - jodły, buka i lipy szerokolistnej.

Na terenie województwa lukę tą uzupełniają: rezerwaty leśne:

- rezerwat obejmuje stanowisko jodły w Woli Tulnickiej k/Parczewa. W prawdzie rośnie ona w lasach prywatnych, jednak należałoby doprowadzić do utworzenia tu rezerwatu, gdyż jodła wyraźnie zamiera,
- rezerwat położony pod wsią Derło, tworzy go kilka ha lasu i roślin nadbużańskich, zaliczonych do łągu wierzbowo-topolowego,
- rezerwat położony pod wsią Pratulin. Zajmuje kilkaset hektarów łąg nadrzeczny wierzbowo-topolowy nad Bugiem. Jest to rzadki typ łągu,
- rezerwat położony w nadleśnictwie Chotyłów, oddział 49 i 56. Obiekt obejmuje starodrzew dębowy w wieku 150 lat, miejscami z panującą olszą czarną i udziałem wiązu polnego oraz osiki,
- rezerwat położony jest w nadleśnictwie Międzyrzec, oddział 217-223. Ochronie winien podlegać starodrzew dębowy i sosnowy. W domieszce występuje kilka innych gatunków drzew: grab, osika, brzoza brodawkowata.
- rezerwat projektowany znajduje się w nadleśnictwie Wisznice, oddz. 65 i 78. Obejmuje piękny starodrzew jesionowy z dużą domieszką olszyny.

Rezerwaty wodno-torfiskowe:

- rezerwat projektowany położony jest przy południowej granicy lasów państwowych nadleśnictwa Parczew. Obejmuje ono jezioro Czarne Gościńskie i pas przylegających torfowisk w odległości 100 m od brzegu jeziora. Występuje tu bardzo rzadka roślinność atlantycka,
- Jezioro Bialskie charakteryzuje duży udział w wodzie wywłóczników. Należy go koniecznie ochraniać.

4. Zamierzenia realizacyjne.

Głównym zadaniem w omawianym zagadnieniu jest realizacja docelowości rezerwatów przyrody. Powinna ona objąć wszystkie cenne obiekty przyrodnicze, które winny ochronić naturalne zespoły roślin.

Już obecnie rysuje się konieczność powołania strażników - opiekunów większych rezerwatów pełniących jednocześnie funkcje przewodników, którzy nie byłiby wykorzystywani do innych prac. Leżące w pobliżu siebie małe rezerwaty mogą stanowić grupę dozorowaną przez jednego strażnika.

5. Parki krajobrazowe

Wzrastające zaludnienie oraz szybszy rozwój gospodarczo-społeczny wymagają coraz bardziej upořádowania terenów turystycznych, wypoczynkowych i rekreacyjnych.

Niezaspokaja tej potrzeby nawet gęsta sieć rezerwatów i parków, tym bardziej że możliwość ochronna nowych terenów staje się coraz mniejsza. Dzieje się to na skutek częstego stosowania w lasach zrębów zupełnych, bezmyślnego osączenia całych jezior, bagnisk, śródleśnych, podmokłych lasów i wiele interesujących łąk. Aby ten niekorzystny proces skutecznie przyhamować konieczne staje się zabezpieczenie przed takimi zanieczyszczeniami większych terenów. Chodzi tu przede wszystkim o takie obiekty przyrodnicze gdzie zachowały się liczniej lasy z odnawiania naturalnego z udziałem głównie lip, klonu, jaworu, dębu bezszypułkowego, buka, jodły, zbiorowiska łąkowe i olszynowe oraz jezior o wielkich walorach wypoczynkowych.

Zasadniczym warunkiem ochrony parków krajobrazowych jest zachowanie charakteru krajobrazu głównie przez zabezpieczenie go przed zanieczyszczeniami powietrza i wód, lokalizacja obiektów przemysłowych, ochrona przed melioracją łąk i lasów oraz przed zrębami całkowitymi w lasach o naturalnym składzie drzew.

6. Stan istniejący

Wybór istniejących krajobrazów w województwie które należałoby objąć ochroną poniżej:

- łągi pratułińskie obejmujące dolinę Bugu na odcinku Wygoda-Pratułin zachowały się tu interesujące zbiorowiska łągów nadrzecznych i naturalnych zespołów łąkowo-pastwiskowych. Obok bardzo rozpowszechnionych zespołów trawiastych,
- lasy chotyłowskie. Strefą ochronną należało by objąć duży kompleks lasów nadleśnictwa Chotyłów. Są one dość silnie zniszczone, ale w większości części pochodzą z odnowień naturalnych. Zachowały się tu duże fragmenty lasów łągowych. W leśnictwie Chorbów utworzono pomnik przyrody z dębu szypułkowego o obwodzie ponad 7 m., który rośnie wśród pięknego starodrzewia dębowego z pniami o obwodzie do 5 m. lasy wokół Chotyłowa mają znaczenie przede wszystkim naukowe mniej turystyczne i wypoczynkowe.
- lasy radzyńskie. Obiekt ochrony obejmuje lasy nadleśnictwa Radzyń Podlaski. Są to najczęściej grądy dębowo-lipowe. Miejscami bory mieszane dębowo-sosnowe z dużym udziałem lipy drobnolistnej. W wielu miejscach lipa panuje w drzewostanach. Niestety lasy te giną przy zrębowym systemie eksploatacji. Utworzono tu tylko jeden rezerwat Omelno, gdzie lipa jest gatunkiem miejscami panującym. Duże kompleksy lasów nadleśnictwa Radzyń Podlaski sprzyjają uprawianiu turystyki pieszej i motorowej oraz wypoczynku.

Nadto dostarczają dużo jagód i grzybów.

7. Parki wiejskie i miejskie

Na terenie województwa białskopodlaskiego istnieje ponad 64 parków. Najwięcej z nich ma pochodzenie podworskie, znacznie mniej należy do ogrodów pałacowych, zamkowych, przyklasztornych. Niektóre z tych ogrodów należy do parków miejskich. Są one stosunkowo ładnie utrzymane i wskazują na wzrastającą kulturę ich mieszkańców.

W parkach województwa występuje około 180 gatunków drzew i krzewów. Drzewa stanowią blisko 95% składu parków wiejskich a krzewy 5 %.

Przebliżony skład najpospolitszych drzew okrytozalążkowych w parkach jest następujący: lipy - około 30%, dąb szypułkowy około 10% kasztanowiec około 10%, jesion około 5%, grab około 6%, topole około 2%, wierzba biała około 2%, i klon około 2%. Pozostałe gatunki drzew zajmują około 20% ogólnego udziału.

Rośliny nagozalążkowe reprezentowane są przede wszystkim przez następujące gatunki: sosna, świerk, modrzewie i inne.

Rozmieszczenie zabytków parkowych w województwie jak niżej:

- były powiat Biała Podlaska: Biała Podlaska, Rozkosz, Witulin, Worgule, Nosów, Konstantynów, Janów Podlaski, Wygoda, Cieleśnica, Pratulín, Krzyczew, Neple, Błotków, Kobylany i Kodeń,
- były powiat Radzyń: Międzyrzec, Bereza, Anielki, Żelizna, Wiski, Planta, Bezwola, Wymysle, Suchowola, Branica, Białka, Radzyń Podl. Nadwítne, Wola Osowińska, Borki, Wrzosów, Czemierniki i Kock.
- były powiat Parczew: Milanów, Jabłoń, Kolano, Parczew, Siemień, Lubiczyn, Sosnowica, Gołębie,
- były powiat Łosice : Łosice, Sarnaki, Chotycze, Toporów, Huszlew, Wólka Nosowska, Rusków, Chruniew i Litewniki,
- były powiat Włodawa: Polubieże, Horodyszcze, Łyniew, Dołholiska, Motwica, Romanów, Opole, Mosty i Horostyta.

8. Pomniki przyrody

9. Ogólna Charakterystyka

Pomniki przyrody nazywamy pojedyncze twory przyrody bądź ich niewielkie skupienia zasługujące na ochronę ze względu na ich wartości przyrodnicze, naukowe, estetyczne, krajobrazowe bądź historyczne i pamiątkowe.

Pomniki przyrody stanowią obok zabytków architektury wielką wartość społeczną i winny być otoczone szczególną opieką. Za pomniki przyrody uznawane są pojedyncze drzewa, grupy drzew

10. Stan istniejący

Na terenie województwa większość pomników przyrody stanowią pojedyncze drzewa i grupy drzew.

- we wsi Jabłeczna w 1956 r ochrono objęto 44 dębów rosnących na łąkach rozległej doliny Bugu, będących własnością PGR i Klasztoru Prawosławnego w Jabłecznej. Wymiary drzew są bardzo różne - obwód od 280-770 cm, wysokość od 12-33 m,
- w nadleśnictwie Chotyłów, leśnictwo Horbów, w oddziale 32b w pobliżu szosy Biała Podlaska - Terespol od 1956r znajduje się pod ochroną ogromny dąb "Król dębów" w wieku około 800 lat, obwód pnia 635 cm, wysokość 28m, niestety opanowany przez hubę
- w nadleśnictwie kijowiec, leśnictwo Leśna Podl. w oddziale 13a w roku 1959 do pomników przyrody zaliczono kilkusetletniego "Dęba miłości" o obwodzie 495 cm i wysokości 25 m
- od 1961 r znajduje się pod ochroną modrzew europejski, rosnący na PFZ we wsi Korczówka. Kilkusetletnie drzewo ma 386 cm. obwodu i wysokość 30 m.
- kilkusetletni modrzew rosnący w parku miejskim w Radzynie Podl. o obwodzie 300 cm. i wysokości 30 m został zaliczony w 1962r do pomników przyrody.
- od 1961r ochronie pomnikowej podlega kilkusetletni buk o obwodzie 350 cm rosnący we wsi Wygnanów.
- w parku Neple rósł do niedawna olbrzymi jałowiec około 300 letni - największy w Polsce.
- we wsi Studzińska w gminie Łomazy rosną wokół posesji Czesława Niczyporuka około 100-letnie wiąz w liczbie 16 sztuk i 12 wierzb ponad 100-letnich upiększające krajobraz tego terenu, który to drzewostan winien być zaliczony do pomników przyrody.
- we wsi Paszenki w gminie Jabłoń na cmentarzu parafialnym i koło kościoła parafialnego rosną kilkusetletnie lipy które również winne być zaliczone do pomników przyrody.

Stan pomników przyrody w województwie białskopodlaskim pod względem opieki jest dobry. Kłopotów przysparzają tylko stare drzewa. Konserwacja ich dotychczasowymi metodami okazała się mało skuteczna.

Nowe metody konserwacji polegające na czyszczeniu pni i ich dezynfekcji nie znalazły jeszcze zrozumienia i rozpowszechnienia. Stąd ogólny stan starych drzew w województwie jest niezadawalający.

Drzewa pruchnieją i giną. Stwarza to tym bardziej konieczność tworzenia nowych pomników. W wyborze drzew pomnikowych szczególną uwagę należy zwrócić na resztki starych parków wiejskich, przydroża wiejskie i lasy.

Należy pilnie chronić przed wyrębami wszystkie stare drzewa oraz rosnące w pasach drogowych, aleje przy wsiach i miasteczkach a w lasach państwowych wprowadzić zakaz wyrębywania starych lip oraz innych drzew rosnących przy brzegach lasów, drogach wśród leśnych i budynkach administracji leśnej.

Ambicją każdej wsi w województwie białskopodlaskim powinno być utworzenie chociaż jednego pomnika przyrody. Należy również dokonać pełnej inwentaryzacji pomników przyrody, bieżące wykonywanie zadań związanych z ich zabezpieczeniem. Na ten cel nie powinno zabraknąć środków.

X O C H R O N A G L E B Y

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA

W zespole zjawisk widocznego już zagrożenia życia na ziemi, bardzo ważną pozycję stanowi pogłębiający się proces dewastacji gleby. Niewłaściwy, a często wręcz niszczyielski stosunek człowieka do gleby wynika po większej części w niedostatecznej znajomości budowy gleby i jej wielorakiej funkcji, w układzie środowiska przyrodniczego.

Gleba, najbardziej powierzchniowa warstwa ziemi tworząca środowisko życia roślin, a tym samym umożliwia życia zwierząt i człowieka jest niewątpliwie jedynym z najważniejszych zasobów przyrody.

Gleba dzięki żyjącym w niej drobnoustrojom spełnia ważne zadania: sanitarne i uczestniczy w niezbędnym dla odnowy życia - w tym również dla biotopu ludzkiego - procesie rozkładu obumarłych resztek organicznych.

Wreszcie znaczenie gleby dla odnowy sił i stanów psychicznych człowieka przejawia się również w urozmaiconej formie i kolorystyce krajobrazów. Glebę można zniszczyć łatwo i szybko, ale doprowadzenie jej raz zniszczonej do stanu ponownej użyteczności wymaga stosunkowo długiego czasu.

Z przytoczonych kilku przykładów wynika jasno, że gleba jest jedynym z podstawowych elementów życia na ziemi. Gleba i jej urodzajność wysunęły się dziś na naczelne miejsce.

Rolnictwo naszego województwa nie posiada dobrych warunków do produkcji rolnej, ponieważ 80% gleb to gleby IV i V-tej klasy, a 10% - to gleby klasy VI i VI-Z. Przewaga gleb słabych i bardzo słabych powoduje, że w strukturze zasiewów największy udział mają zboża zajmujące około 63 % powierzchni gruntów ornych oraz ziemniaki zajmujące około 25% gruntów. Powierzchnia użytków rolnych wynosi 375 tys. ha tj. 2% udziału województwa w kraju. Z tego: grunty orne - 269.278 ha; sady - 4327 ha, łąki - 77441 ha i pastwiska - 23967 ha. Z pozostałego dość dużą powierzchnię zajmują grunty pod lasami i zadrzewieniami w ilości 117.850 ha, co stanowi 21 % ogólnej powierzchni.

Na terenie województwa wymaga przeprowadzenia rekultywacji ponad 485 gruntów ornych oraz zalesienia - 664 ha gruntów w klasie VI-Z i 213 ha pastwisk.

Wielkim skarbem gleby jest zawarta w niej substancja organiczna /próchnica/. Stanowi ona naturalne, pełne źródło składników odżywczych. Również bardzo ważną, a w praktyce często nie docenianą właściwością gleby jest jej struktura decydująca o jej porowości. Od ogólnej porowości gleby i od stosunku porów kapilarnych utrzymujących wodę do porów nie kapilarnych wypełnionych przez powietrze zależą z kolei ważne dla rozwoju roślin i organizmów glebowych stosunki wodne i tlenowe. Tym to sprawom więcej uwagi winna poświęcić gminna służba rolna. Ponadto gleby strukturalne wykazują dużą retencję wodną, tzn. mogą przyjąć i zmagazynować niemal całkowitą ilość wody opadowej.

Liczne i różnego rodzaju zjawiska zamierania i pomniejszenia zasobów gleby można podzielić na trzy zasadnicze grupy:

- zamieranie i zanieczyszczanie gleby w wyniku erozji wodnej;
- zatrutowanie gleb związkami toksycznymi,
- pomniejszanie ogólnej powierzchni gleby przez wyłączenie z produkcji rolnej i leśnej: /budownictwo przemysłowe, komunalne, arterie komunikacyjne itp./

2. EROZJA GLEB

Pod pojęciem erozji gleb rozumiemy zmywanie przez wodę/erozja wodna/ lub wywiewanie przez wiatr cząstek gleby/erozja eoliczna/. Bezpośrednią przyczyną wyzwalania siły niszczycielskiego procesu eurozyjnego było zniszczenie szaty roślinnej przez nadmierne wylesianie, wypas i wejście na te obszary człowieka z plugiem. Erozji gleb nie stwierdza się na terenach pokrytych lasem o normalnym zwarciu. Najgroźniejsza i przykra w skutkach jest erozja eoliczna/wywiewy przez wiatr/. Na szczęście nie występuje na terenie naszego województwa, a jeśli nawet występuje to w bardzo małych rozmiarach i to na terenach wyjątkowo piaszczystych. Często natomiast mamy do czynienia w naszym województwie z erozją wodną, a przede wszystkim w rejonie nadburzańskim, na skutek czego obszary gleb eorodowanych tracą bardzo wydatnie zdolność w zakresie zasobów wodnych.

Odsłonięcie głębszych, słabszych strukturalnie warstw gleby ujawnia się w powierzchniowym odpływie wód opadowych, często w postaci zwykłych klęsk powodziowych. Z takim zjawiskiem spotykamy się dość często na terenie województwa w rejonie nadburzańskim, a największa powódź miała miejsce w roku 1974.

Mimo, że województwo białskopodlaskie nie należy do regionu o dużym nasileniu erozji, to straty powstałe z tego tytułu są niewątpliwie duże, bowiem przy słabym zmywaniu gleby straty te wynoszą około 10-20% obniżki plonów, przy średnim zmyciu od 40-50% a przy dużym zmyciu straty mogą sięgać do 70% w porównaniu z plonami gleby nie objętych erozją.

Obok tradycyjnych zabiegów przeciwerozyjnych polegających na zalesianiu, zadrzewianiu, zakładaniu niwelacyjnych progów stokowych i stosowania orki zgodnie z przebiegiem warstw, należałoby zwrócić większą niż dotychczas uwagę na zabiegi zmierzające do pogłębienia strukturalności gleby.

3: ZATRUCIE GLEB

Wraz z rozwojem cywilizacji i postępu techniki obok zniszczeń spowodowanych tradycją już erozją poważne zubożenia aż do zupełnego zamarcia gleb powodują zatrucia środowiska glebowego.

Obok pożytecznej strony chemizacji gleb - tak przynajmniej obecnie oceniamy rolę nawożenia mineralnego - niekorzystne skutki w ubocznym działaniu przyniosło zastosowanie w rolnictwie i leśnictwie toksycznych środków chemicznych.

Okazało się że, pożądane środki ochrony roślin nie znikają po spełnieniu swego zadania, lecz po większej części komulują się w glebie. Przy ustalaniu wielkości dawek nie uwzględniono w należyty sposób dalszych losów owych trucizn - możliwości zasorbowania ich przez glebę i ich dalszego obiegu. Nie zdały egzaminu skrupulatne obliczenia że funt DDT/około 0,4 kg/ na około 0,4 ha nie stanowi niebezpieczeństwa. Taka dawka była właściwa jeśli chodzi o bezpośrednie oddziaływanie tego związku na rośliny. Po upływie jednak pewnego czasu analizy gleb wykazały taką ilość DDT jakby na 0,4 ha zużyto nie 0,4 kg lecz 15-cie razy więcej/uprawa pomidorów/, z uprawą zboża 19-cie razy więcej, a pod koronami części opryskiwanych drzew owocowych nawet 113-cie razy więcej./Władysław Szafer - Ochrona Przyrodniczego Środowiska człowieka - str. 587/

Niektóre z powszechnie stosowanych związków zachowują w glebie swoją aktywną postawę przez kilka nawet przez kilkanaście lat. Stwierdzono, że takie związki jak: ALDrin, Dieldryn, DDT, DDD, Heptochlor powstrzymują tworzenie się brodawek na korzeniach roślin motylkowych.

Należy sobie jeszcze zdać sprawę z tego, że niezależnie od szkód wywołanych w glebie a niekiedy w plonach roślin znaczy

odsetek owych trucizn wraca do człowieka poprzez zatrute owoce, warzywa, zboża czy nawet mleko czy mięso.

Plan ochrony roślin opracowany na rok 1976 dla województwa białskopodlaskiego przewiduje objęcie zabiegami ochrony roślin 282063 ha tj. o 46 616 ha więcej niż wykonano w 1975 roku. Daje to wzrost zadań o 19,8%. Ilość środków ochrony roślin na rok 1975 przedstawia poniżej zestawienie:

- owadobójcze pyliste	-	376,7 tys.kg
- owadobójcze do oprysku	-	78,5 -"-
- grzybobójcze	-	26,3 -"-
- do zimowego oprysku	-	21,3 -"-
- do zaprawy	-	14,1 -"-
- chwastobójcze	-	132,0 -"-
- desykanty	-	1,5 -"-
- różne	-	6,6 -"-

Nieprawidłowe stosowanie środków ochrony roślin, bądź składowanie ich i przechowywanie w sposób niewłaściwy wpływa niewłaściwie na stan zdrowia ludzi, jak i na ochronę środowiska naturalnego człowieka.

Aktualnie bardzo poważnym źródłem zatrucia gleby i całego środowiska człowieka są zwiększające się z roku na rok ilości toksycznych pyłów i gazów emitowanych przez przemysł. Okazuje się, że zabójcze w działaniu są nie tylko większe stężenie toksycznych związków cynku, miedzi i innych, ale również emitowane z kominów w bardzo dużych ilościach tlenki siarki, fluoru, chloru i azotu.

Niemalży wpływ na skażenie gleb całego świata mają dokonywane eksperymenty z wyzwalamieniem energii termojądrowej zarówno w celach pokojowych jak i militarnych.

4. POMNIEJSZANIE OGOLNEJ POWIERZCHNI GLEB

Zajęcie właściwego stanowiska i większego przemyslenia wymaga również wzrastające w ostatnich latach tempo pomniejszenia zasobów gleby w wyniku wyłączenia gleby z produkcji rolnej i leśnej. Chodzi tu o trwałe i praktycznie nieodwracalne ubytki rezerwu gleb, połączone zwykle z daleko idącą ich dewastacją, w wyniku przejmowania dużych powierzchni gleb pod budownictwo mieszkaniowe, obiekty przemysłowe, ośrodki sportowo-rekreacyjne, szlaki komunikacyjne, lotniska i inne cele nie związane z bezpośrednią produkcją gleby. Przeciętnie na terenie województwa pomniejsza się powierzchnia gleb o ponad 100 ha. Przewiduje się, że w roku bieżącym powierzchnia ta znacznie wzrośnie, a to z uwagi na wydzielanie

działek pod budownictwo jednorodzinne, budowę fabryki domów i aparatury przemysłowej.

5. ŚRODKI ZARADCZE I GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁANIA

Poruszone zagadnienie stawia przed organami administracji państwowej decydującymi o rozwoju budownictwa mieszkaniowego, a zwłaszcza dalszego zajmowania dużych obszarów pod budownictwo przemysłowe bardzo poważny problem właściwego wykorzystania przestrzeni i ochrony gleb.

Problem ochrony gleby jest jednym z najtrudniejszych zadań. Można pokładać nadzieje na odzyskanie czystego powietrza, a częściowo i wody po zahamowaniu czynników zanieczyszczających te środowisko. Nie można jednak liczyć na adaptację gleb terenów zabudowanych lub rychłe uzdrowienie gleb zatrutych, bądź silnie zdewastowanych.

W zakresie ochrony przed środkami chemicznymi w rolnictwie i leśnictwie przewidzieć stopniowe zmniejszenie po 1976 r. stosowania pestycydów i eliminowania niskoprocentowych środków pylistych na rzecz emulsji, zawiesin itp. oraz podjęcie badania zwartości pestycydów w produktach żywnościowych i środowiska życia człowieka przez specjalnie utworzoną komórkę specjalistyczną przy samodzielnej Pracowni Badań i Kontroli Środowiska współpracującą z Woj. Stacją Kwarantanny i Ochrony Roślin.

Dla bardziej bezpiecznego i skutecznego przeprowadzania zabiegów ochronnych w zakresie zwalczania chorób, szkodników i chwastów oraz dla systematycznego nadzoru nad przebiegiem tych prac przez specjalistyczną służbę techniczno-laboratoryjną przewidzieć w okresie do 1985 r. wybudowanie i wyposażenie w aparaturę Samodzielną Pracownię Badań i Kontroli Środowiska/OBKS/przy nakładach około 14 mln. zł. w tym budynek administracyjno-laboratoryjny 12 mln. zł.

Ponadto urzędy miast i gmin wspólnie z WDRMiOW oraz instytucjami gospodarczymi i organizacjami społecznymi powinny:

- przeciwdziałać przeznaczeniu wartościowych gleb i terenów leśnych na cele pozarolnicze,
- przeciwdziałać nagromadzeniu odpadów przemysłowych i komunalnych na terenach o wartościowych glebach,
- organizować prace społeczne przy rekultywacji terenów poprzemysłowych i ich zagospodarowaniu,
- przestrzegać, aby przestrzenna zabudowa osiedli była zgodna z zasadami ochrony środowiska i przepisami o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

XI. OCHRONA KRAJOBRAZU

1. TYPY I RODZAJE KRAJOBRAZÓW

Ochrona krajobrazów w najszerszym zakresie ma za zadanie chronić i rekultywować wartości krajobrazowe wszędzie, gdzie tylko istnieją. Ten najszerszy zakres krajobrazu jest w zasadzie pozostawiony społeczeństwu i od jego kultury przygotowania i potrzeb zależy stan krajobrazu.

W węższym zakresie ochrona krajobrazu znajduje się w gestii konserwatora przyrody i pośrednio w gestii władz planowania przestrzennego.

Obecnie pierwotne krajobrazy można znaleźć wyjątkowo na nielicznych tylko skrawkach ziemi. Miejsce ich zajęły nowe układy, będące już rezultatem mniejszych lub większych przekształceń dokonanych w przyrodzie przez gospodarkę ludzką. Przekształcenia te posunęły się tak daleko, iż powstały nowe krajobrazy całkowicie wytworzone przez człowieka.

Nasuwa się zatem podział krajobrazu na różne typy w zależności od tego, czy za podstawę podziału przyjęte zostaną wyłącznie cechy naturalne, czy cechy będące już wynikiem przekształceń dokonanych przez człowieka, w krajobrazie naturalnym.

Pod pojęciem krajobrazu naturalnego należy rozumieć obszar ziemi o charakterystycznym wyglądzie i swoistej strukturze, którego poszczególne składniki ekologiczne będące wynikiem procesów rozwojowych odbywających się pod wpływem sił przyrody wewnątrz skorupy ziemi i w obrębie jej biosfery.

Na obszarach, na których klimat nie wykazuje zbyt wielkiego zróżnicowania, za główny czynnik krajobrazotwórczy można uznać rzeźbę powierzchni ziemi. Jest ona związana z budową i charakterem podłoża skalnego, decyduje o klimacie lokalnym i stosunkach wodnych - co wszystko wpływa na charakter gleb, flory i fauny. W związku z tym można wyróżniać typy krajobrazu: nizinnego, wyżynnego i górskiego.

W dobie obecnej nad charakterem krajobrazów nie można pominąć działalności człowieka, który dążąc do zaspokojenia swoich potrzeb i ingerencji w coraz silniejszym stopniu w układ czynników pierwotnych. Dziś niemal w każdym krajobrazie stwierdzić można piętno działalności człowieka można podzielić krajobrazy na następujące grupy:

- krajobrazy naturalne, w których można spotkać jeszcze wiele cech pierwotnych wśród poszczególnych jego komponentów, jak rzeźba terenu, flora i fauna. Do tego krajobrazu możemy zaliczyć na terenie naszego województwa rezerwaty, jezioro Bialskie k/Dębowej Kłody, jezioro Obladowskie k/Parczewa, niektóre tereny nadburzańskie oraz w części lasy Parczewskie i Radzyńskie,-
- krajobrazy kulturalne, w których naturalny układ został zastąpiony przez nowe, będące syntezą gospodarki ludzkiej np: zbiorniki retencyjne, tereny zmeliorowane itp.
- krajobrazy antropogeniczne całkowicie stworzone przez człowieka o specyficznych zupełnie odrębnych ekologicznych i społecznych do nich można zaliczyć nowe ośrodki czasowo-wypoczynkowe, parki, osiedla, zieleńce itd.

Krajobrazy naturalne występują w warunkach naszego województwa w obrębie rezerwatów leśnych, terenów nadburzańskich i jezior. Ogólna powierzchnia rezerwatów według danych uzyskanych z Okręgu Zarządu Lasów Państwowych w Lublinie wynosi 357,84 ha. Aktualnie prowadzone są starania o objęcie ochroną rezerwatową drzewostanów dębowych na pow. 142,64 ha w nadleśnictwie Międzyrzec Podlaski. W sumie powierzchnia lasów objętych ochroną na terenie województwa będzie stanowiła około 1 % powierzchni administrowanej przez lasy państwowe.

W skład krajobrazów kulturalnych naszego województwa można zaliczyć tereny nadburzańskie a w szczególności rejon Serpelic, Mierzwic, Kózek, Gnojna i Nepel oraz Białkę k/Parczewa.

Do krajobrazów antropogenicznych należy zaliczyć obszary zurbanizowane miejskie i komunalne w miastach naszego województwa.

2. Formy i kierunki ochrony krajobrazu.

Wszystkie typy i rodzaje krajobrazów są w dobie obecnej środowiskiem życia i pracy człowieka. W związku z tym konieczne są różnorodne zabiegi i czynności - obejmowane ogólnym mianem ochrony krajobrazu - mającym na celu zabezpieczenie jego właściwości i zasobów niezbędnych do trwałego zaspokojenia określonych potrzeb człowieka bądź do odbudowy zniszczonych wartości.

Ochrona krajobrazu ma na celu zabezpieczenie wszystkich pozytywnych z punktu widzenia potrzeb człowieka wartości środowiska przyrodniczego. Do tych wszystkich składników środowiska jak czystość powietrza i wody, gleby, ochrony przed erozją, oraz

ocalających elementów flory i fauny i ich zespołu.

Ochrona krajobrazu w naszym województwie a przede wszystkim wody i gleby gdyż te są szczególnie zagrożone obejmować powinna nie tylko zabezpieczenie wspomnianych wartości, ale również dalsze rozwijanie jego pozytywnych cech, mających szczególne znaczenie dla zaspokojenia różnorodnych potrzeb człowieka.

Ochrona krajobrazu zmierzać powinna drogą różnorodnych zabiegów do stworzenia bardziej korzystnych warunków ekologicznych, środowisk przyrodniczych przez poprawę klimatu miejscowego polepszenie warunków wodnych np. na rzece Krznie przywrócenie czystości wody na długości rzeki 68 km. tj. od granicy do Kijowca, na rzece Białka od Radzyna do rzeki Tyśmienicy/12 km./ na rzece Toczna od Łosie w kierunku Bugu na długości 22 km., na rzece Piwonia od Parczewa do Siemienia/10 km./, na rzece Bug na długości 90 km. i glebowych spowodowanych niewłaściwą gospodarką człowieka. Odnosi się to zwłaszcza do tych krajobrazów, w których dominanta jest produkcja rolnicza bądź zagadnienia odnowy sił człowieka. W rolnictwie i leśnictwie zabiegi związane z ochroną krajobrazu powinny obejmować zmianę metod gospodarczych na bardziej zgodne z prawami przyrody. W leśnictwie chodzić będzie o przebudowę monokultur na drzewostany o strukturze i składzie gatunkowym zgodnym z warunkami siedliskowymi. W rolnictwie na pierwszy plan stawiać należy wzmożenie walki biologicznej ze szkodnikami.

Na obszarach zdewastowanych uprawa krajobrazu polegać będzie na reprodukcji podstawowych cech środowiska przyrodniczego. W województwie białkopodlaskim 485 ha gruntów wymaga rekultywacji oraz zalesienia 644 ha gruntów ornych w kl. VI b i 213 ha pastwisk.

Etap końcowy ochrony krajobrazu ma na celu prawidłowe zagospodarowanie terenu zgodnie z jego przeznaczeniem. Polegać on winien na wprowadzaniu pożądanych rodzajów roślinności uprawnej, jak upraw rolnych, leśnych, zadrzewień itp.

W krajobrazach zurbanizowanych i uprzemysłowionych zadaniem ich uprawy powinno być przywracanie dodatnich warunków środowiska życiowego człowieka. Do tego celu prowadzi przywrócenie czystego powietrza przez wyeliminowanie źródeł jego zanieczyszczenia i intensywne nasycenie krajobrazu zielenią osiedlową i przydomową. Rolę tę winni spełnić zazieleniane wolne terytory przy zakładach pracy. Również ważnym działaniem w tym zakresie będzie zakładanie pasów zieleni wokół obszarów zurbanizowanych. Do szczególnie ważnych zadań uprawy krajobrazów w naszym województwie winna

należyć także odnowa czystości wód:

3. Krajobrazy leśne i rolnicze

Dominującym czynnikiem krajobrazów są różnorodne zespoły leśne, które pokrywają większość przestrzeni, nadając krajobrazowi charakterystyczne piętno. W skomplikowanym układzie nowoczesnej cywilizacji nie można w naszych stosunkach przyrodniczych ograniczyć funkcji krajobrazu leśnego tylko do jednego kierunku - produkcji drewna i leśnych użytków ubocznych. Las powinien spełniać i napewno spełnia wielokierunkowe zadania. Piękno krajobrazu leśnego świadczy o poziomie kultury kraju i pozytywnie wpływa na psychikę jego ludności, ma również doniosłe znaczenie w organizacji wypoczynku i rozwoju turystyki.

Krajobraz leśno-rolny wykonał się już we wczesnych okresach historycznych. W miarę rozwoju rolnictwa uprawy roślin zbożowych i okopowych zaczęły obejmować coraz rozleglejsze obszary doprowadzając w końcowym etapie do powstania typowego krajobrazu rolnego. Nie mniej jednak duże jeszcze przestrzenie w naszym województwie zajmują krajobrazy w których las i rola przeplatają się wzajemnie:

Krajobrazy te są oczywiście bardzo pozytywnym biotopem człowieka pod warunkiem, iż będą one wolne od hałaśliwych i uciążliwych zakładów przemysłowych zanieczyszczających wodę i powietrze.

4. Krajobrazy obszarów przemysłowych dla regeneracji sił człowieka:

Tą grupę krajobrazów tworzą obszary położone w rejonie nadbużańskim/Kodeń, Terespol, Nepole, Borsuki, Serpelice, Kuzki/ nad jeziorami/Jezioro Białskie i Obradowskie/zbiornikami wodnymi, rzekami i lasami na terenie całego województwa, których rola jest związana z ich właściwościami umożliwiającymi odnowę sił człowieka. Konieczność wzmożenia produkcji żywności i innych surowców rolnych, leśnych, warzywnych i sadowniczych uniemożliwia rezerwowania dużych obszarów leśnych w województwie wyłącznie dla celów zdrowotnych. Istnieje konieczność pogodzenia tych ostatnich z zadaniami produkcyjnymi środowisk przyrodniczych. Z drugiej strony stały wzrost ludności i urbanizacji województwa, rozwój przemysłu i komunikacji, a zwłaszcza wzrost liczby motorów spalinowych powoduje gwałtownie potęgujące się kurczenie przyrody, czyli potencjalnych obszarów regeneracji sił ludzi pracy. Dlatego należy zabezpieczyć odpowied-

nią bazę terenową na ten cel. Baza taką nie mogą być, jak się często błędnie uważa rezerwaty leśne.

Właściwą bazą terenową dla regeneracji sił mieszkańców naszego województwa i nie tylko mieszkańców mogą być tylko parki krajobrazowe.

Parki krajobrazowe nie tylko zabezpieczają najważniejsze obszary województwa, ale stwarzają jednocześnie podstawę do odpowiedniego ich udostępnienia i przestosowania do potrzeb turystyki poprzez sporządzenie szczegółowego planu zagospodarowania przestrzennego. W planie takim wszelkie urządzenia dla potrzeb turystyki i wczasów powinny być/szczegółowo zlokalizowane/prawidłowo zlokalizowane. Zgodnie z istniejącymi założeniami, na obszarach parków krajobrazowych gospodarka człowieka nie powinna podlegać ograniczeniom przy zastrzeżeniu, iż prowadzona jest prawidłowo.

Urządzenie osiedla i budowle na terenach rekreacyjno-wypoczynkowych na terenie naszego województwa, powinny być zespolone z charakterem krajobrazu. Wszelkie obiekty, jak różnego rodzaju domki kampingowe, schrony i parkingi, ławki, skupy, pola namiotowe, przystanki rzecznych itp. muszą być zharmonizowane ze środowiskiem przyrodniczym i w odpowiednim miejscu zlokalizowane.

XII: OCHRONA ZDROWIA LUDZKIEGO

1. Ocena aktualnego stanu zdrowia ludności i prognoza do 1990 roku

Stan zdrowia ludności w województwie ulega korzystnym zmianom, a wyrazem tego jest między innymi znaczne przedłużenie przeciętnego życia, oraz systematyczna poprawa rozwoju fizycznego i psychicznego dzieci i młodzieży. Mimo niewątpliwej poprawy, sytuacja zdrowotna społeczeństwa nie jest jeszcze zadowalająca. Dowodzi tego przede wszystkim ciągle jeszcze wysoka, aczkolwiek systematycznie zmniejszająca się umieralność niemowląt. W roku 1975 współczynnik umieralności niemowląt w woj. białskopodlaskim wynosił 29,6 zgonów na 1000 urodzeń żywych. W roku 1970 wskaźnik ten wynosił 42,5 % a w 1965 r. - 51,0 %. Od wielu lat umieralność niemowląt miejskich jest wyższa niż wiejskich:

W roku 1976 wskaźnik umieralności niemowląt pochodzących z miast wynosił 33,8 %, pochodzących ze wsi 28,0 %. Szczególnie wysoką umieralność obserwuje się w obwodzie międzyrzeckim i białskim a zwłaszcza niemowląt z m. Biała Podlaska/1975 r. - 41,5 %/. Przyczyną zgonów niemowląt w województwie były w 1975 r. - w 24,7 % wady urodzone/Polska - 19,2 %/, oraz wcześniactwo w 20,7 %/Polska 15,9 %/. Wczesna umieralność niemowląt w 1975 r. - kształtowała się w woj. białskopodlaskim w wysokości 17,7 %/Polska 16,1 %/. Nie notowano w województwie zachorowań na dur brzuszny, błonicę, chorobę Hainego-Medina. Zachorowalność na czerwonkę jest niewielka. Stosunkowo duże natomiast, obserwujemy zachorowań na wirusowe zapalenie wątroby/wsk. 266,2/ 100.000 mk./.

Absencja chorobowa kształtuje się znacznie poniżej średniej krajowej. Luty 1976 - Polska 6,32 % województwo białskopodlaskie 4,93 %/. Stosunkowo duży odsetek ludności w wieku ponad 60 lat, powoduje wyższy niż w kraju wskaźnik zgonów oraz większe zapotrzebowanie na miejsca w domach pomocy społecznej a także wiele zachorowań na schorzenia przewlekłe charakterystyczne dla wieku starszego, np. zespoły płucno-sercowe/.

Budzi niepokój niespodziewanie wysoka zapadalność na kiłę w 1975 r. Wskaźnik zapadalności na kiłę wczesną ogółem wynosił 35,0/100.000 mk/ Polska 16,3/. Zachorowanie na rzeżączkę kształtuje się w wysokości 49,6/100.000 mk./Polska 109,2/.

Przewiduje się dalszą, stopniową poprawę stanu zdrowia ludności do 1990 r. Związkiem umieralność niemowląt powinna znacznie się obniżyć. Jednakże spodziewany wzrost odsetek ludzi starych spowoduje utrzymanie się dużej ilości schorzeń przewlekłych, nowotworowych, neurologicznych i psychicznych.

2. Rozwój kadr medycznych

Województwo białskopodlaskie wykazuje się wskaźnikami personelu medycznego znacznie poniżej średniej krajowej. Stan obecny kadr oraz przewidywany wzrost do 1990 roku przedstawia tabela. Jak wynika z niej przewidujemy osiągnięcia wskaźnika zatrudnienia lekarzy na 10 000 mk: 16,4 w 1980 r., 19,9 w 1985 r., oraz 22,6 w 1990. Stomatologów planujemy zatrudniać w 1990 r. 6,5 na 10.000 mk, pielęgniarek i położnych 87,8 oraz farmaceutów 6,2. W liczbach bezwzględnych nastąpi wzrost lekarzy do 689/ponad trzykrotny/ lek.dent.do 198.

Wyszczególnienie	1975		1980		1985		1990	
	liczba bezwzg./stan na 31.12/	wsk.na 10 tys.	liczba bezwzg./stn na 31.12./	wsk.na 10 tys.	liczba bezwzg./stan na 31.12./	wsk.na 10 tys.	liczba bezwzg./stan na 31.12/	wsk.na 10 tys.
Lekarze	221	7,9	486	16,4	596	19,9	689	22,6
Lekarze dentyści	66	2,4	158	5,3	178	5,9	198	6,5
Farmaceuci	95	3,4	125	4,3	159	5,2	189	6,2
Pielęgniarki i położne	656	23,4	1249	42,2	1979	66,0	2679	87,8
w tym pielęgniarki	572	20,4	1124	39,0	1735	57,8	2355	78,5
pozostały średni personel medyczny	176	-	246	-	316	-	400	-

3. Opieka zdrowotna

W województwie białskopodlaskim działają obecnie cztery zespoły opieki zdrowotnej/Łosice, Międzyrzec Podlaski, Parczew, Radzyń Podlaski/oraz Wojewódzki Szpital Zespolony w Białej Podlaskiej pełniący jednocześnie funkcję zespołu w obwodzie liczącym ponad 107 tys.mk.obejmującym miasto Biała Podlaska, miasto i gminę Terespol oraz gminy: Biała Podlaska, Janów Podl., Kodeń, Konstantynów, Leśna Podlaska, Łomazy, Piszczac , Rokitno, Tuczna, Zalesie. Zespół Opieki Zdrowotnej w Łosicach obejmuje swą działalnością obwód liczący ok. 36 tys. mk./miasto i gmina Łosice, gminy Huszlew, Kornica, Olszanica, Platerów i Sarnaki/w Międzyrzec Podlaskim-obwód liczący ok. 39 tys.mk./ miasto Międzyrzec Podlaski, gminy Drelów, Kąkolewnica i Międzyrzec Podlaski/, w Parczewie obwód liczący ok.54 tys. mk./miasto i gmina Parczew, gminy Dębowa Kłoda, Hanna, Jabłoń, Milanów, Podedwórze, Siemień, Skawatycze, Sosnowka i Wisznice/ oraz w Radzynie Podlaskim obwód liczący ok.44 tys.mk./ miasto Radzyń Podlaski, gminy Czemierniki, Komarówka Podlaska, Radzyń Podlaski, Ulan-Majorat i Wohyń/. Ponadto w województwie pracuje 130 łóżkowy Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Suchowoli. Do 1990 r. nie przewiduje się zmian w obecnym systemie organizacyjnym,poza oczywiście systematycznym umacnianiem funkcji Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego w Białej Podlaskiej.

4. Podstawowa opieka zdrowotna

W miastach woj. białskopodlaskiego opieka podstawowa zorganizowana jest w ramach 22 rejonów liczących ogółem ok.72 tys.mk. Jeden rejon liczy przeciętnie 3280 mk.Nie wszystkie rejonu y w miastach mają pełną obsadę etatową.Do 1980 roku planuje się zapewnienie rejonom miejskim pełnej obsady etatowej i doprowadzenie wielkości rejonów lekarskich do ustalonych norm.

Na wsi zorganizowane są 42 rejonu y obejmujące opieką podstawową 208 tys.mk. Rejon wiejski liczy przeciętnie 4950 mk. z tym, że obserwuje się duże różnice w wielkości rejonów:

- 11 rejonów liczy mniej niż 3000 mk.
- 9 rejonów liczy od 3 - 4000 mk.
- 9 rejonów liczy od 4 - 6000 mk.
- 13 rejonów liczy ponad 6000 mk.

Rejony obsługiwane są przez 28 gminnych ośrodków zdrowia. 13 wiejskich ośrodków zdrowia oraz Przychodnię Rejonową w Terespolu pełniącą jednocześnie funkcję gminnego ośrodka zdrowia. Do pełnej sieci, planuje się do 1980 roku zorganizowanie rejonów w Hannie i Polskowie.

Większość ośrodków posiada jednoosobową obsadę lekarską w prawie połowie ośrodków nie jest zatrudniony lekarz dentysta. Dalszy rozwój podstawowej opieki zdrowotnej na celu polepszenia jakości i kultury świadczeń, zwiększenie ich dostępności. Do 1980 r. zapewnić chcemy, pełną dostępność świadczeń służby zdrowia w opiece podstawowej w mieście i na wsi poprzez:

- dalsze wyrównywanie dysproporcji istniejących w dostępności świadczeń zdrowotnych pomiędzy wsią i miastem oraz naszym województwem i resztą kraju,
- dostosowanie godzin pracy przychodni, ośrodków zdrowia i pracowników diagnostycznych oraz opieki lekarsko-pielęgniarskiej w domu chorego do rzeczywistych potrzeb społecznych,
- poprawienie ciągłości opieki nad pacjentem,
- dalszą poprawę wskaźnika wizyt domowych,
- usprawnienie systemu informacji o zakresie, miejscu i czasie leczniczych, diagnostycznych, rehabilitacyjnych przez placówki opieki zdrowotnej,
- dalsze usprawnianie organizacji przyjęć osób zgłaszających się do zakładów służby zdrowia dążąc do maksymalnego skrócenia okresu wyczekiwania na poradę lekarską i inne świadczenia. Planuje się zapewnienie w lecznictwie podstawowym pełnej obsady lekarzy, lekarzy dentyków i pielęgniarek w rejonach ogólnych oraz ośrodkach zdrowia. W gminnych ośrodkach zdrowia dążyć będziemy do zatrudniania lekarzy pediatrów i ginekologów.

5. Specjalistyczna opieka zdrowotna

Brak kadry lekarzy - specjalistów, uniemożliwił dotychczas szerszą organizację specjalistycznej opieki zdrowotnej. W całym województwie nie zatrudniamy np: ortopedy, kardiologa, endokrynologa. W wielu zespołach lekarze-specjaliści zatrudniani są w niepełnym wymiarze godzin a poradnia czynna jest 1 lub 2 dni w tygodniu.

Nie zatrudniają etatowo okulisty Zespół Opieki Zdrowotnej w Łosicach, Międzyrzeczu, Parczewie i Radzynie, psychiatry

Zespół Opieki Zdrowotnej w Łosicach, Międzyrzeczu, Parczewie i Radzyniu, neurologa Zespół Opieki Zdrowotnej w Łosicach. Do 1980 r. planujemy umocnienie przychodni bądź poradni specjalistycznych przy Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym oraz organizację większości poradni specjalistycznych we wszystkich zespołach. Szczególną poprawę stanu kadrowego oraz bazy materialnej lecznictwa specjalistycznego, spodziewamy się osiągnąć w roku 1980, po oddaniu do użytku nowych szpitali wraz z przychodniami specjalistycznymi w Białej Podlaskiej i Radzyniu Podlaskim.

6. Opieka nad matką i dzieckiem

Na terenie województwa znajduje się 5 oddziałów położniczo-ginekologicznych, dziecięcych i noworodkowych o łącznej ilości łóżek:

położniczo-ginekologicznych:	180 łóżek
dziecięcych	: 169 łóżek
noworodkowych	: 115 łóżek

Ponadto działa jeszcze 8 izb porodowych, 2 punkty położnicze w wieście i 4 punkty położnicze na wsi, 2 żłobki w Białej Podl. /160 miejsc/, 5 poradni dziecięcych w miastach, 7 poradni dla kobiet w miastach i 10 poradni dojazdowych dla kobiet w gminnych ośrodkach zdrowia.

Program działania w zakresie opieki nad matką i dzieckiem przewiduje:

- zorganizowanie do końca 1976 r. Wojewódzkiej Przychodni Matki i Dziecka,
- zapewnienie odpowiedniej obsady lekarskiej oddziałom dziecięcym, noworodkowym i położniczym,
- objęcie wszystkich ciężarnych wczesną, systematyczną i kompleksową opieką przedporodową,
- organizację oddziału patologii ciąży w Białej Podlaskiej oraz pododdziału patologii ciąży w Parczewie i Radzyniu Podlaskim,
- poprawienie poziomu fachowego pomocy położniczej i opieki poporodowej nad położnicą i noworodkiem,
- rozwinięcie profilaktyki chorób nowotworowych narządu rodniczego i gruczołu mlecznego,
- stopniowe wprowadzenie we wszystkich szpitalach dyżurów pediatrycznych i położniczych,
- opracowywanie rocznych i wieloletnich planów doszkalania lekarzy i personelu średniego,

- systematyczne prowadzenie oświaty zdrowotnej w placówkach profilaktyczno-leczniczych, zwłaszcza w oddziałach położniczych, poradniach dziecięcych i kobiecych, ośrodkach zdrowia,
- organizowanie szkół zdrowia i szkół matek na wsi.

Bardziej szczegółowe dane dotyczące programu poprawy opieki nad matką i dzieckiem załącza się osobno.

7. Przemysłowa służba zdrowia

W województwie dotychczas nie powołano Wojewódzkiej Przychodni Przemysłowej. Nadzór nad przemysłową służbą zdrowia sprawuje Wojewódzka Przychodnia Przemysłowa w Lublinie. Przemysłową służbę zdrowia w województwie reprezentują 2 przychodnie międzyzakładowe w Białej Podlaskiej i 2 w Radzynie Podlaskiej oraz 1 przychodnia międzyzakładowa w Łosicach, Międzyrzecu Podlaskim i Parczewie. Łącznie obejmują one swoją opieką ok. 12.000 pracowników. Do 1980 r. przewiduje się zorganizowanie Wojewódzkiej Przychodni Przemysłowej w Białej Podlaskiej w oparciu o Międzyzakładową Przychodnię przy Zakładach Przemysłu Wełnianego "Białena". Biorąc pod uwagę małe uprzemysłowienie naszego województwa, w planie do 1980 r. nie będzie organizować większych przychodni przyzakładowych, koncentrując się na umacnianiu przychodni międzyzakładowych.

Systematycznie pogłębiany będzie kierunek profilaktyczny, oparty na pełnym rozeznaniu środowiska pracy i stanu zdrowia załóg. Rozszerzymy współdziałanie przemysłowej służby zdrowia z administracją zakładów pracy, szczególnie w zakresie zwalczania źródeł zachorowalności i chorobowości pochodzenia zawodowego i przy opracowywaniu kompleksowych programów poprawy warunków pracy i opieki zdrowotnej nad załogami.

8. Rehabilitacja lecznicza i zawodowa

W celu stworzenia odpowiednich warunków materialnego rozwoju rehabilitacji leczniczej przewiduje się:

- a/ Utworzyć działy rehabilitacji leczniczej w szpitalach w Białej Podlaskiej/1980 r/, Parczewie/1976 r/, Radzynie Podl./1980 r/ obejmujące oddzielne łóżka dla rehabilitacji i dysponujące zapleczem zabiegowym. W szpitalach w Łosicach i Międzyrzecu powołać oddziały bezłóżkowe do 1980 r. w Białej-Podlaskiej do 1980 roku powołać należy wojewódzką przychodnię

rehabilitacyjną. W pozostałych zespołach utworzone będą poradnie rehabilitacji leczniczej o zakres działania gabinetów fizykoterapii będzie poszerzony o usługi z kinezyterapii. W planach rozwojowych przewiduje się etaty dla niezbędnej kadry/technicy fizykoterapii i terapii zajęciowej/.

9. Opieka społeczna

Działalność Wydziału Zdrowia i Opieki Społecznej na odcinku opieki społecznej opiera się na działach służb społecznych w poszczególnych zespołach opieki zdrowotnej na terenie naszego województwa, w których skład wchodzi:

1. sekcja świadczeń pomocy społecznej,
2. ośrodek opieki społecznej,
3. sekcja rehabilitacji zawodowej,
4. sekcja opiekuńczo-wychowawcza.

Sekcje opiekuńczo-wychowawcze nie są w żadnym zespole opieki zdrowotnej wyodrębnione, gdyż na terenie naszego województwa posiadany tylko dwa żłobki dzienne w Białej Podlaskiej. Z tego też powodu sekcje te są połączone z sekcjami świadczeń pomocy społecznej.

Do podstawowych zasad polityki socjalnej należą:

- standart życiowy ludzi starych powinien odpowiadać przeciętnemu poziomowi życia społeczeństwa,
- w opiece nad człowiekiem starym należy nie zastępować rodziny,
- człowieka starego należy jaknajdłużej utrzymywać w jego środowisku organizując stosownie do potrzeb różne formy pomocy i usług,

10. Środki zaradcze i główne kierunki działania.

W celu polepszenia warunków zdrowotnych mieszkańców naszego województwa należy:

- rozwijać działalność samorządu mieszkańców w miastach w zakresie przestrzegania i opiniowania prawidłowej, przestrzennej zabudowy osiedli i tworzenia estetycznych walorów architektury oraz prowadzenia kontroli społecznej nad przestrzeganiem obowiązujących przepisów w tym zakresie,
- inicjować prace społeczne na rzecz higieny i czystości, ładu i porządku w zabudowaniach i obejściach oraz upiększania miejsc pracy i zamieszkania,

- inspirować działalność mającą na celu ograniczenie hałasu, zanieczyszczenia powietrza, tworzenia stref ciszy i zdrowia oraz terenów wypoczynku i rekreacji w miastach i ich okolicach,
- wspierać inicjatywy budowy w czynach społecznych ośrodków zdrowia, urządzeń sanitarnych itp.

XIII. Ochrona zasobów leśnych

1. Ogólna charakterystyka

Lasy zajmują powierzchnię 117,850 tys.ha tj. 21 % ogólnej pow. województwa przy średniej krajowej 27 %, z tym, że powierzchnia leśna przypadająca na 1 mieszkańca w województwie wynosi 0,42 ha, w kraju 0,25 ha. Rozmieszczone są one głównie na glebach ubogich. Typy siedliskowe lasów iglastych i mieszanych zajmują ponad 90% powierzchni leśnej. Drzewostany z dominacją gatunków iglastych zajmują około 80 % powierzchni leśnej, z tego 73% stanowią drzewostany sosnowe. Z punktu widzenia zdolności do wiązania dwutlenku węgla struktura drzewostanów jest bardzo korzystna, bowiem gatunki iglaste asymilują prawie dwukrotnie więcej dwutlenku węgla niż gatunki liściaste.

Lasy są bardzo istotnym czynnikiem zapobiegającym spływowi powierzchniowych wód opadowych, pełnią funkcję zbiorników retencyjnych równomiernie oddających zasoby wodne okolicznym polom. Wylesienie prowadzi do ususzenia terenów, obniżenia poziomu wód gruntowych oraz zmniejszenia wilgotności powietrza. Zespoły leśne są również elementem środowiska w istotny sposób wpływają na kształtowanie mikro i makroklimatu.

Zasoby leśne winny być chronione ze względu na pełnione przez nie funkcje o charakterze, jak równie z uwagi na ich znaczenie dla gospodarki narodowej/lasy gospodarcze/.

Ochrona lasów gospodarczych jest uzależniona od zapotrzebowania surowców drzewnych przez gospodarkę i jest realizowana poprzez restytuowanie powierzchni leśnych zdewastowanych działalnością gospodarczą oraz podnoszenie produktywności drzewostanów przez racjonalną hodowlę i pielęgnowanie.

Lasy o charakterze ochronnym, których areał powinien być w województwie zwiększony to głównie:

- lasy glebochronne na stromych zboczach skarp oraz wydmach śród-lądowych/dolina Bugu i północna i zachodnia część województwa,
- lasy wodochronne u źródeł rzek i potoków, wzdłuż cieków wodnych,
- lasy krajobrazowe o wysokich walorach estetycznych,
- lasy przeznaczone do masowego wypoczynku/północnej i południowej części województwa/.

- lasy strefy zieleni wysokiej wokół miast i zakładów przemysłowych:

Przeprowadzona w obrębie wszystkich nadleśnictw na terenie całego kraju analiza funkcji lasu wykazała, że jedynie 20% nadleśnictw może nastawić swą działalność wyłącznie na realizację produkcyjnych funkcji leśnych i na drzewostan. Pozostałe 80% musi liczyć się z koniecznością spełnienia również innych poza produkcyjnych zadań.

2. Ochrona świata roślinnego.

Lasy województwa są w zasadzie wolne od masowych i stałych wystąpień szkodliwych owadów. Z tej to przyczyny stosowanie zabiegów chemicznych ma charakter wyjątkowy i w okresie ostatnich 25 lat zabieg ochronny był wykonany tylko jeden raz. W roku 1957 w drzewostanach liściastych Nadleśnictwa Parczewa i Radzyńska zwalczano chemicznie kuprówkę rudnicę na łącznej powierzchni 176 ha. Do chemicznego zwalczania szkodliwych owadów użyto wówczas preparatów chemicznych DDT. W ciągu najbliższych lat ma nastąpić wycofanie z leśnictwa tego preparatu.

Układ siedlisk i skład gatunków drzewostanów nie stwarza poważniejszego zagrożenia przez pożary. Przeciętna powierzchnia drzewostanów zniszczonych w czasie jednego pożaru za okres 25 lat wynosi około 2 ha. Zasadniczą przyczyną pożarów leśnych to przede wszystkim nieostrożności ludzi przebywających w lesie oraz niewłaściwe zabezpieczenie środków transportu.

Przeciętny przyrost roczny z 1 ha pow. leśnej wynosi $3,5 \text{ m}^3$, co w skali całego województwa daje masę $176,6 \text{ tys. m}^3$ drewna.

Dość poważnym problemem wpływającym dewastacyjnie na niektóre kompleksy leśne jest źle zrozumiane przez pewną część społeczeństwa prawo do wypoczynku w lesie. Prawo to jest często utożsamiane z prawem do samowoli i bezkarnego niszczenia drzewostanu leśnego. Również wiele zakładów pracy, instytucji i organizacji w swoich dążeniach do posiadania własnych ośrodków wypoczynkowych na atrakcyjnych terenach leśnych przyczynia się do dewastacji lasów.

Stan pogłowia zwierzyny łownej na terenie województwa nie jest wysoki i zasadniczo mieści się w granicach ustalonej pojemności łowiska. Nie mniej rozłożenie zwierzyny w poszczególnych kompleksach nie jest równomierny i lokalnie występują

szkody szacowane na około 1.300 tys.zł. rocznie:

Utrzymanie na odpowiednim poziomie pogłowia zwierzyny leśnej oraz ograniczanie do ostatecznej konieczności stosowania chemicznego zwalczania szkodników leśnych, również wpływa korzystnie na równowagę biocenotyczną.

Prowadzone w skali całego województwa w stosunku rocznym 44 ha szkółek gospodarczych i 32 ha szkółek zadrzewieniowych wystarczają na pokrycie potrzeb wszystkich lasów oraz potrzeby zadrzewieniowe województwa.

Celem szczególnej ochrony wartościowych obiektów leśno-przyrodniczych, utworzono w okresie powojennym 6 rezerwatów leśnych o łącznej powierzchni 357,84 ha - objętych ochroną częściową. Aktualnie prowadzone są starania o objęcie ochroną rezerwatową drzewostanów dębowych na powierzchni 142,64 ha w Nadleśnictwie Międzyrzec Podlaski.

Z ogólnej powierzchni leśnej administrowanej przez OZLP w Lublinie a liczącej 50,458 ha, ponad 4 tys. ha zostało zaliczone do pierwszej strefy lasów ochronnych, z uwagi na walory przyrodniczo-ochronne i turystyczno-wypoczynkowe. Drzewostany zaliczone do I strefy są zasadniczo wyłączone z użytkowania zrębami zupełnymi o ile zezwala na to siedlisko.

Nakłady finansowe w lasach państwowych na ochronę świata roślinnego w latach 1976-90 wyniosą 800 tys.zł, w tym do 1980 kwotę 200 tys.zł, i pozostałe 5-latki po 300 tys.zł.

3. Środki zaradcze i kierunki działania

W celu zapewnienia właściwej ochrony w zakresie zadrzewiania i zakrzewiania należy:

- inspirować i organizować sadzenie drzew i krzewów w dostosowaniu do miejscowych potrzeb i możliwości. Szczególną uwagę należy poświęcić właściwemu projektowaniu nowych zasadzeń, doborowi gatunków, pielęgnacji i ochronie. Lokalizacja nowych zadrzewień powinna uwzględnić poprawę stanów istniejących w oparciu o regionalne plany zagospodarowania przestrzennego,
- prowadzić dalsze kompleksowe zadrzewianie obrzeży zbiorników i cieków wodnych, szlaków komunikacyjnych, terenów zagrożonych erozją tworzenia zadrzewień śródpolnych itp.
- prowadzić ochronę zadrzewienia aglomeracji miejskich, terenów zakładów pracy, PGR, szkół i innych obiektów użyteczności publicznej a także zakładanie, rekonstrukcja i ochrona zieleni miejskich,

- przeciwdziałać powstawaniu pożarów leśnych, a także zanieczyszczanie lasów, terenów rekreacyjno-wypoczynkowych i szlaków turystycznych,
- inspirować działalność mającą na celu ochronę parków miejskich i wiejskich, rezerwatów leśnych i pomników przyrody oraz ochronę walorów krajobrazu.

Nakłady finansowe na inwestycje w zakresie ochrony środowiska na terenie woj. białskopodlaskiego w latach 1976 - 1990 przedstawia tabela nr 4.

NAKLADY INWESTYCYJNE I GOSPODARCZE W ZAKRESIE OCHRONY ŚRODOWISKA W MLN. ZŁOTYCH

Tabela Nr 4

Lp.	ZAKRES RZECZOWY	1976	1980	1981	1985	1976	1990
		Invest.	gospodar.	invest.	gospodar.	invest.	gospod.
1.	Nakłady na ochronę wód przed zanieczyszczeniami. /Budowa i rozbudowa oczyszczalni podłączenie do oczyszczalni miejskich/	444,1	99,9	118,3	126,1	31,0	146,3
2.	Nakłady na zwalczanie uciążliwych śmieci komunalnych i przemysłowych	9,0	7,1	9,2	6,6	4,9	6,4
3.	Nakłady inwestycyjne na ochronę powietrza	0,6	0,4	0,1	0,5	0,9	0,5
4.	Nakłady inwestycyjne na ochronę przed hałasem i wibracją	82,0	0,3	-	0,8	-	0,9
5.	Nakłady inwestycyjne na budowę OBKS i zakup aparatury	1,0	-	12,0	-	1,0	-
6.	Nakłady na ochronę drzewostanu leśnego	-	0,2	-	0,3	-	0,3
	OGÓŁEM NAKŁADY	536,7	107,9	139,6	134,3	37,8	154,4

XIV. NADZOR I KONTROLA ŚRODOWISKA

Wprowadzenie w życie reformy administracji terenowej i nowego podziału administracyjnego kraju wymaga równocześnie stworzenia odpowiednich warunków dla sprawowania nadzoru i kontroli w zakresie ochrony środowiska.

Zgodnie z zarządzeniem nr.2 Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 12.VI.1975 w sprawie zakresu czynności wydziałów wchodzących w skład urzędów wojewódzkich -- działanie w celu wykonania zadań wojewodów w zakresie ochrony środowiska realizowane jest przez dyrektorów wydziałów gospodarki terenowej i ochrony środowiska oraz przez dyrektorów nadzorowanych przez te wydziały ośrodków badań i kontroli środowiska /spbiks/

W okresie przejściowym, tj. do czasu powołania ośrodków we wszystkich województwach istniejące ośrodki prowadzą pracę dla potrzeb nowopowstałych województw na podstawie porozumień zawieranych między wojewodami.

Na podstawie porozumienia Wojewody Lubelskiego z Wojewodą Białskopodlaskim z dnia 2 września 1975r OBKS w Lublinie do końca bieżącego roku wykonuje odpłatnie na terenie woj. białskopodlaskiego badania hydrobiologiczne i bakteriologiczne wody i pomiarów emisji zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego przez zakłady pracy.

Natomiast badania fizyko-chemiczne wód i ścieków oraz kontrolę prawidłowości działań urządzeń zabezpieczających środowisko przed zanieczyszczeniem od 1 stycznia 1976 prowadzone są przez Samodzielną Pracownię Badań i Kontroli Środowiska w Białej Podl.

Aktualnie pracownia mieści się w baraku na terenie oczyszczalni miejskiej przy ul. Sidorskiej w Białej Podlaskiej i zatrudnia 12 pracowników w tym 9 pracowników merytorycznych. Samodzielną pracownia wykonuje również usługi zlecone przez jednostki gospodarki społecznej w zakresie analiz niezbędnych do pozwoleń wodnoprawnych. Wiele zaleceń pracownia nie może wykonać, a to z uwagi na brak wyposażenia w aparaturę oraz stosunkową szczupłą kadrę pracowniczą.

W wyniku dobrej współpracy z OBKS w Warszawie tut. Samodzielną Pracownia otrzymała nieodpłatnie odośrodka warszawskiego wiele cennej aparatury pomiarowej.

W roku bieżącym za I półrocze samodzielną pracownia przeprowadziła 80 kontroli w zakładach pracy i 20 prób i analiz na zlecenie jednostek gospodarki społecznej.

Przeprowadzone kontrole wykazały wielkie zaniedbania na odcinku gospodarki wodno-ściekowej. Szczególnie zaniedbania na tym odcinku występują w Zakładzie Jajczarsko Drobiarskim w Międzyrzecu Podl. i Przetwórni Mięsa Zakład Eksportowy w Parczewie.

Z uwagi na trudne warunki lokalowe pracowni/5 pomieszczeń o łącznej pow. 69 m²/, stosunkowo szczupłą kadrę pracowniczą oraz brak środków transportu działalność pracowni ogranicza się jedynie do wyjątkowo uciążliwych zakładów dla środowiska.

Pożądanym jest, zwiększenie jeszcze w 1976r powierzchni lokalowej pracowni do około 300m² oraz czynienie starań o zabezpieczenie w planach inwestycyjnych budowy odpowiedniego lokalu wraz z niezbędnym zapleczem technicznym.

Jednocześnie należy zabezpieczyć od 1 stycznia 1977r dla potrzeb pracowni niezbędną aparaturę, dodatkową kadrę fachową w liczbie od 10 - 15 osób zapewniającą prawidłową działalność pracowni w zakresie ochrony wód i ścieków oraz jej sukcesywny rozwój z możliwościami rozszerzenia prac na pozostałe elementy środowiska, a przede wszystkim ochronę powietrza atmosferycznego i gleby.

W latach 1978 - 1979 SPBiKS przekształcić w OBKS obejmując badaniem i kontrolą co najmniej 4 elementów ochrony środowiska, zapewniając łącznie co najmniej 30 etatów pracowniczych merytorycznych, zapewniając odpowiednie warunki lokalowe po przez rozbudowę baraku/ /dokumentacja przygotowana/, wyposażenie w aparaturę, sprzęt i środki transportu.

Kierunki działań określone w programie są dokładnie rozważone, gdyż ochrona środowiska dokonywana być musi zgodnie z wymogami i potrzebami wszystkich jego użytkowników.

Na środowisko naturalne wywierana będzie coraz większa presja, głównie przez rozwijający się przemysł w naszym województwie. Do czekających nas zadań strtuujemy jednak z dobrej pozycji. Program ochrony środowiska po raz pierwszy obejmuje kompleks zagadnień. Trzeba leczyć rany zadane przez nas samych środowisku. Socjalistyczna gospodarka planowa umożliwia rozwiązanie ich w interesie całego społeczeństwa,

~~30.000~~ /
3, / 2k